ANUL II No. 12

10 Martie 1956

Carpaţii

Director: Aron Cotruş

REVISTA CULTURALA

Redactor: Traian Popescu

NE CHEAMA SIRENELE ROSII

Prim anotimpuri, prin ani, ne târîm biete suflete noarte,
De ultimele speranţe ne desprindem, cum de carnea
[putredă, se desprind leproşii.
Ca un dangăt de clopot, din trecut, de departe,
Ne cheamă, ne cheamă, sirenele roşii.

Lumea ne-a privit la început cu prietenie, apoi cu mirare,
Şi-acum indiferenţa creşte în juru-ne dură şi plină.
In curând vom deveni ca nişte pete întunecate, murdare,
Pe un tablou ce-aminteşte copilăria, plin de lumină.

Ne privim în oglinzi şi nu ne mai recunoaştem strâmba-
[tele figuri,

In care exilul a însemnat cărări.
O, anii aceştia lungi, anii aceştia suri,
In care am rătăcit ca nişte corăbii pe mări!
Pe plăci şterse de vreme încercăm să silabisim nume bi-
[zare,
Când ne strecurăm ca nişte lunateci, pe sub fereşti.
Cum ne-ar bate inimile dacă din întâmplare,
Am descoperi numele unei străzi din Iaşi, numele unei
[străzi din Bucureşti.

In aşteptarea unui fulg ridicăm ochii către cer,
Şi ni se pare că o sanie a lunecat sub fereastră.
Nu, nu, zadarnic jinduim după o noapte de ger,
Cu stele'ngheţate pe bolta [illegible]astră.

Prietene, striveşte-ţi lacrima ce ţi-a tremurat sub pleoape,
Şi ca un arc în fotoliu nu te mai strânge.
Departe-i iubita cu ale ochilor, jucăuşele ape,
Şi vişinul din grădina copilăriei, cu florile pătate de
[sânge.

Toate ne cheamă, toate ne cheamă, şi ne cheamă şi si-
[renele roşii,
Şi noi ne târîm prin ani, prin anotimpuri, biete suflete
[moarte.
Ultimele speranţe se desprind de noi cum de carnea pu-
tredă se desprind leproşii,
In tâmple ne bate o limbă de clopot, din trecut, de de
[parte.

Prietene, nu mai putem, suntem doar umbrele celor ce-
am fost,
Exilul a însemnat cărări pe strâmbatele figuri.
In umbre ce se mişcă, dezordonat, fără rost,
Ne-au transformat anii aceştia de exil, anii aceştia suri.

Să ne întoarcem? Da! Dar care ne va fi primirea?
Din cele ce ne chinuie nopţile sus, sus, la mansardă,
Nimic n'a rămas. Vişinul s'a uscat şi-amintirea,
Dureros numai în noi continuă încă să ardă.

In ochii iubitei jucăuşele ape s'au stins,
Şi acolo anii şi-au pus amprenta strâmbată.
In părul cu reflexe aurii de vreme îndelungată a nins,
Cine mai are astăzi timp să-şi amintească poveştile cu
fost-a odată?

Ca şi altădată pe străzile Iaşului lunecă sănii uşoare,
Zadarnic însă vei căuta numele cunoscute pe plăcile de
[lângă fereşti.
Ca şi aici în lumea largă, vei găsi nume bizare,
Şi tot atât de străin te vei simţi, în neuitatul nostru Bu-
cureşti.

Prietenii, prietenii noştri de-luptă şi scris,
Toţi, da, toţi, au lanţuri grele pe trup.
Visul, marele vis, de mult e ucis,
Şi speranţele toate, în fâşii se rup.

Ţara e o închisoare de apocaliptice proporţii,
Nimeni, nimeni, nu mai ştie acolo să zâmbească, să râdă.
Figurile oamenilor sunt pământii, parcă au ieşit din ci-
[mitire morţii,
Să arate stăpânilor roşii, o faţă schimonosită şi hâdă.

Şi-aceste cohorte cu feţele scheletice, bolnave,
Mai cred încă în noi, în sufletele moarte,
Ce ne târîm pe cele cinci continente ca nişte biete epave,
Şi jinduim după cele ce lăsat-am acolo, departe.

Da, noi, noi aceştia pe care sirenele roşii ne cheamă,
Care mai suntem doar umbrele celor ce-am fost,
Constituim pentru călăi semne de groază, de teamă,
Iar pentru speranţele chinuiţilor, un ultim refugiu şi
adăpost.

Da prietene, spre noi, spre sufletele moarte,
De care se desprind speranţele, cum de carnea putredă
[se desprind leproşii,
Se'ndreaptă gândurile întemniţaţilor din Ţara de departe,
De-aceia nu-ţi apleca urechea, la chemările sirenelor
[roşii.

N. S. GOVORA

UN JUNIMIST ANTISEMIT
A. C. CUZA

de PAMFIL SEICARU

N viaţa noastră politică, exemplul unei atitudini ferme, neschimbătoare, este foarte rar. Nu numai din interese personale şi dintr'un oportunism impus de anumite împrejurări oamenii politici şi-au schimbat părerile dar, de multe ori, necesitatea de a se adapta la noui forme social-economice i-au constrâns să-şi revizuiască vechile concepţii spre a da valabilitate acţiunii pur politice. Imobilitatea într'o acţiune politică poate să aibă o valoare etică, dar înseamnează şi o anchilozare, o incapacitate de a stabili un contact activ cu realităţile schimbătoare ale vieţii istorice. O doctrină politică-economică poate fi valabilă într'o anumită fază de desvoltare a istoriei unei naţiuni, ca un corp de adevăruri organizate, solidare şi, în deobşte, legate de o acţiune, dar nu poate rămâne valabilă atunci când realităţile sociale şi economice au suferit o radicală schimbare. Nu înseamnă că un om politic denotă un spirit versatil dacă procede la o revizuire a ideilor ce l-au călăuzit un anumit timp.

A. C. Cuza a reprezentat şi a militat doctrina naţionalismului antisemit. In "Les doctrines économiques en France depuis 1870", G. Pirou făcea această observaţie: "Science et doctrine ont des fins différents: l'une constate et explique, l'autre juge et prescrit... La doctrine a besoin des lignes simples et des partis pris tranchés".

O tendinţa de simplificare, inerentă polemicii curente şi o oarecare uşurinţă căre se complace în a izola un fenomen politic cu o voită ignorare a precedentelor care ar lămuri mai bine natura fenomenului, au contribuit la fixarea lui A. C. Cuza ca promotorul şi doctrinarul antisemitismului în România. Dacă s'ar cerceta cursul ideilor şi curentelor social-politice în gândirea românească, s'ar face o surprinzătoare constatare: A. C. Cuza este doar un reprezentant al unei concepţii politice care a apărut în 1858.

Antisemitismul în România nu este expresia unei intoleranţe religioase. In lunga istorie a poporului român, nu s'a înregistrat nici o persecuţie religioasă. Europa a conoscut violenţa exterminatoare a persecuţiilor, a războaielor religioase; în Moldova şi în Valachia nimeni nu a fost stânjenit în exercitarea credinţei lui. Dacă n'ar fi decât existenţa oraşului Huşi, întemeiat pe la 1500 de partizanii reformatorului ceh J. Huss, şi ar fi o suficientă dovadă a toleranţei religioase. Istoria poporului român nu conoaşte o noapte a lui Saint Barthelemy şi nici rugul pe care să se fi mistuit o Jeanne d'Arc. Catolicismul n'a putut pătrunde în Moldova sau Valahia, împiedicat fiind de o severă poliţie religioasă care s'ar fi exercitat de şefii bisericii ortodoxe. Aproape de Paşcani am văzut ruinile capelei catolice a Muşatinei, mama lui Ştefan cel Mare, indicaţie a totalei libertăţi religioase chiar sub lunga domnie a voevodului ctitor al celor mai frumoase biserice ortodoxe din tot Orientul creştin. Consideraţiile de apărare faţă de tendinţele expansioniste ale Poloniei şi Ungariei au obligat pe Români să fie refractari catolicismului.

Cu mult înainte de venirea în massă-pe la 1820, sub Ioniţă Sturza-Evreii şi-au avut templele lor. Nu s'a înregistrat devastarea nici unei sinagogi iar ghetoul nu a fost cunoscut nici în Moldova şi nici în Valahia. Această toleranţă nu era determinată de o indiferenţă religioasă ci de un sentiment de înţelegere umană, aşi putea spune de un sentiment religios mult mai profund, mai înţelegător, mai creştin. Antisemitismul în România şi-a făcut apariţia odată cu studiul problemelor economice şi primul care a denunţat pericolul evreesc a fost ardeleanul Dionisie Pop Marţian. A fost acest Pop Marţian una dintre cele mai interesante figuri ale gândirii politico-economice din epoca romantică a liberalismului românesc. Abia prin 1935 o generaţie mai tânără de economişti a pus în lumină pe primul economist român. Intr'adevăr, în 1935, a apărut în "Revista Fundaţiilor Regale" un studiu "Gândirea economică în România", de I. Veverca, în care autorul insista asupra lucrării publicate de Dionisie Pop Marţian în 1858, sub titlul "Studii sistematice în economia politică" şi cerceta şi revista "Analale statistice şi economice", fundată de Marţian în 1860. In acelas an şi tot în Revista Fundaţiilor Regale a apărut un studiu consacrat lui Dionisie Pop Marţian, semnat de I. Budu. In 1936, editura "Cartea românească" a publicat nişte "Insemnări de călătorie" tot de Dionisie Pop Marţian, interesante prin observaţiile pe care la făcea şi contrastând cu elocvenţa romantică a contimporanilor. In generatia romantismului liberal dela 1848, Dionisie Pop Marţian a fost un izolat. Născut în 1829, el a murit la 1865, deci precede cu o generaţie pe Mihail Eminescu, dar gândirea politică a ambilor a fost aceiaşi.

Făcuse studii serioase la Viena, audiase cursurile lui Lorenz von Stein, despre care marele constituţionalist german Carl Schmitt în "Teoria Constituţiei" spune că "a fost întemeetorul gândirii teoretice constituţionale a secolului al XIX-a şi în acelaş timp vehicolul prin care a putut să rămână vie "Filozofia Statului" de Hegel". Şi-a luat licenţa "în drepturi şi ştiinţe politice". Acest fiu de preot din Ardeal, refugiat în Bucureşti, a fost numit în 1859 director al Oficiului statistic, creiat în acel an, graţie pregătirii lui excepţionale.

(*Urmează în pagina 3.*)

UNITED NATIONS — NATIONS UNIES

NEW YORK

PSCA 264/052

le 16 février 1956

Monsieur,

J'ai l'honneur d'accuser réception de la lettre en date du 28 décembre 1955 que vous avez adressée au Secrétaire général au sujet de l'admission de la République populaire de Roumanie au sein de l'Organisation des Nations Unies.

Cette question ayant fait l'objet d'une recommandation à l'Assemblée générale par le Conseil de sécurité, votre communication sera portée sur la liste des "Communications émanant de particuliers ou d'organismes non-gouvernementaux relatives aux questions dont le Conseil de sécurité est saisi". Cette liste est périodiquement distribuée à tous les membres du Conseil de sécurité.

Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de ma considération très distinguée.

p. Chef de Section
Département des Affaires
politiques et du Conseil de sécurité

Monsieur Trajano Popesco,
Villanueva, 43-Madrid,
Espagne.

16 Februarie 1956.

Domnule,

Am onoarea să vă aduc la cunoştinţă că am primit scrisoarea cu data de 28 Decembrie 1955 pe care aţi adresat-o Secretarului general, relativă la admiterea Republicii populare române în sânul Organizaţiei Naţiunilor Unite.

Intrucât această chestiune a făcut obiectul unei recomandaţii a Consiliului de securitate către Adunarea generală, comunicarea Dvoastră va fi pusă pe lista "Comunicărilor emanând dela persoane particulare sau dela organisme neguvernamentale relative la chestiunile pentru care este sesizat Consiliul de securitate". Această listă este distribuită periodic tuturor membrilor Consiliului de securitate.

Binevoiţi a primi Domnule, asigurarea distinsei mele consideraţii.

p. Şeful Secţiei Afacerilor politice
ale Consiliului de securitate.
ss. Indescifrabil.

Intre Volga si'ntre Mississipi

de ARON COTRUS

Cu uitături piezişe şi crâncen jucăuşe,
năbădăios, năzarnic al stepelor Balaur,
cu ciubote de bivol şi cu pinteni de aur,
cu brânci bătăuşe,
îngrămădite în pumni-i fierbinţi,
dănţue căzăceşte, cu cuţitul în dinţi,
peste-a Europei Sahară de cenuşe...

Râde în pumni cu poftă drăcească,
se strâmbă şi împroaşcă sudalme,
în mulţimile cioambe de gurăcască,
ce dau din coate şi bat din palme,
duse cu graba,
ca spre-un târg, în care toate li s'ar da degeaba...

Prin văzduhul de funingine 'ncins
subt care se înalţă, mândră, dreaptă încă,
—Montblanc de argint—, icoana lui Dante,
mâni ca de stâncă,
mâni călite, mâni gigante,
mâni de fulger şi pierzanie au întins,
înadins,
regii oţelului din ţara, ce sburdă şi râde,
şi'n hohote, ca de poruncă, se strâmbă,
spre laba, cînd sprintenă, cînd tălălâmbă,
ce le-o întinde de sus al pământului Gâde...

Beată de trufie, de sgârăe-nouri, de munci,
de născociri triumfale,
şi de minunile creerului şi mânilor tale,
legatu-te-ai tu, Americă, atunci,
în ceasul tău rău,
din orbul lui hău,
să-l ridici şi să-l scoţi pe Călău...
Legatu-te-ai, cu Diavolul roşu alături,
oceanul să-l treci şi pământul să-l mături:
să-l pui în genuchi şi, cu vrerea-ţi semeaţă,
să-l faci să se schimbe la porniri şi la faţă...

Şi Gâdelui datu-i-ai tu, ca'ntr'o nebună petrecere,
c'o mână cât Atlanticul de largă:
cicloane de seceri, cu ele sălbatec să secere,
în năprasnice goane şi treapăte:
piramide de genunchi şi de capete;
şi năsdrăvane ciocane,
cu ele pământul în două să-l spargă...

Şi dăruitu-i-ai diluvii şi diluvii de arme,
orice aşezări din temelii să le darme:
şi codri de coase, ascuţite şi treze;
tot ce-i frumos şi măreţ să reteze,
să piară fără de nume şi fără de urmă,
tot ce nu'ncape în măsură şi turmă;
să crească prăpastia între frunte şi umăr,
între insul ales şi'ntre număr:
cei ce-a gândi mai cutează,
în ceafă cu-al pieirei pistol,
de-al Rusiei rînjet şi groază,
să tremure dela pol pân'la pol
şi ca din a iadului tindă,
supuşi, ei spre lanţuri să'ntindă,
gata de moarte,
braţele vinete, de vlagă deşarte...

Trimisu-i-ai pîrjoluri de care de foc,
să nu se mai oprească niciodată pe loc,
în goana-i de-a strînge, cu-a groazei unealtă,
omenirea în ţarcuri, robotind laolaltă...

L'ai îmbrăcat, ca'n poveşti, pe Balaur,
şi-Urali de ură cumpărat-ai cu Urali de aur,
ca nimeni niciodată,
din zorii lumii până'n clipa asta blestemată...

Azi, pumnul strâns, pândeşte'n beznă, gata
să-şi îmboure'n ceafă şi pe frunte răsplata;
să te izbească, pe ascuns, tâlhăreşte,
orunde pe pământ şi'n văzduh te'ntâlneşte:
să te înhaţe, să te suguşe
în Niagare de sânge, în Evereşti de cenuşe...

N'a cântat barem odată cocoşu',
şi iată-l la pândă pe Balaurul roşu:
cu mulţimi făr'de număr de labe şi ghiare,
prin vicleşuguri să te doboare...

Toate dihaniile cu umblet ca el,
se 'mbracă deavalma în cojoace de miel,
şi aşa, ca din întâmplare,
s'ascunde mereu subt alte obrăzare...

Negustorii de mulţimi şi-nmoaie glasul,
şi, frecându-şi mânile, şi-aşteaptă ceasul,
şi Viţeii de aur, cari cu pas tot mai uşor,
zi şi noapte se opresc la poarta lor...

In fabrici, în porturi, la colţuri de uliţi,
cu uităturile ca nişte suliţi,
creşte din ceaţă şi din grămadă,
câte-o iscoadă,
pe care, apoi,
ca pe-o mogândă,
ca pe-un strigoi,
o'nghite, 'ntr'o clipă, mulţimea flămândă,
pe-al bulevardelor tale năboi...

Pe unde nici cu gândul nu gândeşti,
ciulesc nevăzute urechi tâlhăreşti...
Unde-i larma mai surdă, 'mai multă,
zidurile tac şi ascultă...
Iscoadele cumpără, cu fum şi cu scrum,
tot ce le iasă în drum
şi dau pe nimica—păgâni Moşi Crăciuni—,
ţincuşe de raiuri pentru nebuni,
pentru puhoaele flămânde de robi,
de robi şi neghiobi...
Vorba ascunsă, ca o tainică boală,
dela muncă, dela masă, fără veste, îi scoală,
şi din aşternut,
pe cei ce nimic nu mai au de pierdut...

Pe subt munţii de-argint şi de pietre scumpe,
drum ca de umbră îşi rumpe, îşi rumpe,
în talpa pămîntului, îndărătnic, domol,
al pierzaniei sobol...

Americă, Americă, tu
nu auzi nici acu,
când mâneci de-oţel şi de flacări sufulci:
când petreci,
când te culci,
când adormi,
când te scoli,
subt perna odihnelor dulci,
chiţăit de soboli,
de soboli nevăzuţi şi enormi,
ce'n tâlpile lumii nu încetă să scurme,
şi, îndărătnici, să-ţi sape, să-ţi sape,
prăpastii subt gând şi subt urme,
ca neştiute gânganii şi ape?!...

Desmetici-te-vei, Americă, oare,
să salţi, ca de un junghiu sângeros, în picioare:
clupse cât munţii în grabă să pui,
în drumul sobolilor îndrăciţi şi haihui,
ce-ţi rod pân şi'n haina şi cuşma din cui:
al sobolilor roşii, cari intră prin zid,
şi fără ca nimeni să se trezească,
casele de fier pe rând ţi-le deschid,
cu cheile tainice uitate în broască...

Ah, pentru zidurile lumii de mâine,
ce meşter năsdrăvan printre noi va rămâne:
să iscodească o nouă plămadă,
nici iadul din ele să nu poată să roadă!...

Sue păros din piatră şi nomol
din neţărmuritul nimic,
cu gând mărunt şi ascuns de sobol,
cu piept urias, cu frunte de pitic,
cu pas de pradă: omul gol:
insul-rânză,
ce umple şi-aprinde-a pământului pânză;
insul-număr, insul taur,
insul-gorilă,
în adulmecări după aur
şi după prăsilă...

In faţa prăpădului, ce ţi-l pune la cale,
desprinde-te lume, de podoabele tale,
de scumpele, neghioabele podoabe-ale tale!...

Uite, în zare, năprasnica secere!
Nu-i timp de răsfăţ, nu-i prilej de petrecere!
Pentru mers prin furtună, de azi să te 'ncalţi:
groaznică-i vina de-a nu fi ca ceilalţi!...

La ce atâtea suspine şi jalbe!...
Fărădelegi sunt mânile albe...
Vinete zac în bălţi şi'n mocirle,
frunţi mai înalte ca de'mpărat,
frunţile în cari au veghiat i-au cântat,
ale gândului privighetori şi mierle,
şi paserea albastră,
minunata pasere măiastră,
ce cântă în sufletul şi în inima noastră...

Subt biciul lor roşu, răstit şi neghiob,
pe care mulţimile răbda nu-l mai pot,
trupul e-al ciocanului şi-al secerei rob,
iar gândul: netrebnic robot...

Lumea se calcă'n picioare, se'ndeasă,
la şchioapa şi putreda veacului masă...
Vatra, năprasnic în două se despică,
între mamă şi-ntre fiică...
Beat de roşă votcă, fiul încruntat e gata
să-şi înhaţe şi să-şi gâtuie tata...
In văzul şi în râsul tuturora,
fratele îşi desgoleşte sora...
Intrebat cu vicleşug, copilul spune,
tot ce zice mama lui prin somn şi'n rugăciune...

Ai gândului crai, ca toţi inşii de rând,
fruntea, bărbăţia şi vorba şi-o vând,
pentru mişelnice bătrâneţe de-alint
şi pentru blide de aur şi-argint...

Necheazǎ rânzele, sângeră frunţile...
Dincolo de uitătura noastră,
nici un semn de drum viteaz şi zare-albastră?
De ploi,
de puhoi,
surpă-se podurile, drumurile, punţile,
între tot ce-a fost şi tot ce stă să vie
peste-a pământului sălbătăcie...

Cătuşi făuresc, pe măsura oricui,
strigoii ascunşi, strigoii sătui,
ce, cu inima lor, turbată căţea,
pământul l'ar vinde, dacă-ar putea...

Prăpastii fără fund se deschid,
subt orişice pas, subt orişice blid,
subt orişice zid,
lumea zănatică, lumea buimacă,
muşcată de pofte, vrea să petreacă,
vrea încă să dănţuie şi să petreacă...

Nimeni nu aude cum scurmă domol,
din gol către gol,
al năruirii haotic sobol...

De-a traiului surdă, sălbatică larmă,
lumea nu simte cum ceva se darmă,
zi după zi,
în ale lumii străvechi temelii;
cum cresc peste mâine punţi iuţi de pârjol,
să treacă pe ele strigoii, prin gol,
şi să ne schimbe, cu deasila, pe toţi,
în haite de fiare, în ciurde de roboţi...

Peste lumea ce-asudă, scrâşneşte şi plânge,
în oarbele fierberi ce-o coc,
sbârnăe-a schilod nenoroc,
sbârnăe rubla de sânge,
sbârnăe ruble de foc;
rubla ce arde deavalma,
inima, fruntea şi palma:
rubla ce lacrimi asudă,
rubla de glod,
ce sună-a pustiu şi-a prohod:
şi deslănţue'n zănatic talaz,
peste apele roşii ce izbesc în zăgaz,
în chiote surde şi făr-de răgaz,
stâncos, niagaric al dolarului jazz,
ce sgudue-Adîncul şi'nfioară Inaltul,
dela un capăt al lumii la altul...

Sunete oarbe se isbesc între ele,
şchioape, smintite, rebele,
pe-ale ritmului drumuri, prăpastii şi schele:
ţipă, s'alungă, se muşcă, se vaeră,
ca mii de nebuni, ce s'ajung şi se'ncaeră,
după aprinsa şi neagra lor datină,
de parcă îţi sfaşie a inimii baeră
şi compăna gândului ţi-o isbeşc şi ţi-o clatină...

Intre Duh şi'ntre trup,
toate punţile se strâmbă, se rup.
Cine va fi, pân'la urmă, întâiul:
Pistolul în ceafă? Gândul? Călcâiul?

Mulţimile mute, în lanţuri le ferecă,
în stepe şi'n tundre făr'de hotare...
Cât mai aştepţi, într'o dungă, tu oare,
să-ţi schimbi iar în aripi bocancii de plumb,
tu, fiică titanică a lui Columb,
mănoasă, vitează, tumultoasă Americă?

Ca l'ale iadului haotice goarne,
din temelii pământul iar tresaltă,
şi-o jumătate peste ceealaltă,
parcă-ar sta prin gol să se răstoarne...

Al perzaniei trist, roşcat prooroc,
cel ce vestea piezişa Sciţilor năvală,
peste neamuri vechi, cu mâna goală,—
s'a stins fără de veste în al trupului foc,
subt un cer de cenuşe şi de oţel,
printre oameni cu strae şi cu gânduri la fel...

Ca'n vis, peste noapte, sucitu-i-au gâtul,
foamea, robia şi Urâtul, Urâtul,
care, ca ciuma, îşi poartă unealta,
prin ţările cnutului, dintr'o graniţă 'nr'alta...

Omul? Vai, Omul? Număr şi marfă...
De vreai, îl poţi schimba în oţel...
Sufletul? Biată, netrebnică boarfă...
Cin' să-şi mai aducă aminte de el!...

Registrele cresc: columne de numeri ca vii,
subt ai cămătarilor ochi: iuţi codobature,
dar ale aurului zăbrelite clădării,
cin'ar putea vreodată să le umple, să le sature!...
Pântecos şi jimb, cu gâtul gros şi scurt,
din ochi, ascuns, clipeşte veneticul agurt,
şi cu strâmbături hidoase, vinete şi acre,
îşi plimbă privirile peste grelele lacre...

Cei ce bolesc de doruri prea aprinse, ori de urît,
visează alte raiuri pământeşti, în care să petreacă:
foametea prinde pământul şi văzduhul de gât,
şi milioane de copii adorm pe veci la ţâţa seacă...

Subt călcâiu de schingiuiri şi strâmbătate,
neamuri şi neamuri întregi,
în gândul lor smerit, ca'ntr'o ascunsă biserică,
se roagă, cu răsuflete întretăiate,
şi te-aşteaptă, din cătuşi să le deslegi,
cu pumnul şi cu vrerea ta năpraznică, Americă!...

Ţări fără-aduceri-aminte, şi fără de nume,
pentru care această lume nu-i destul de largă,
stau gata să se'nfrunte, să se sugrume
şi urma, de pe unde sunt, să şi-o şteargă...

Care, Doamne, dintre aceşti uriaşi,
fi-va mai iute la gând şi la faptă?
Care, care,
se va ţine pân'la capăt, voiniceşte'n picioare:
lacăte să puie,
ca'n treacăt, de-acuşi,
lacăte şi grele cătuşi
l'ale pămîntului braţe şi uşi?!...
Ori zare albastră să ne deschidă,
peste prăbuşiri şi peste obidă:
pe toţi să-i aştepte cu rumenă pâine,
mesele albe ale zilei de mâine...

Oh, Doamne-al lumii, ce satanic ins,
ce ins năzarnic şi trufaş, de Diavol uns,
laba neagră-a gândului şi-a 'ntins
cutezător, în necurpins,
s'o furişeze, cu înfrigurare
până'n adânc de soare:
să-i smulgă tainele cutropitoare
şi sâmburele cel de nepătruns?!...

De pe-ale văzduhului şi-ale duhului turle,
zările le-aud cum rup de-odat' să urle,
şi vajnic să văjăe, ca năprasnice ape,
tot mai aproape şi mai aproape...
Ce ne-or aduce năbădăile zarului:
temniţa rublei? Babilonia dolarului?

(*Urmează în pagina 5.*)

A. C. CUZA

Este interesant de amintit că un alt reprezentant al antisemitismului, Bogdan Petriceicu Haşdeu, menţiona ca un titlu de glorie: "vechi profesor de statistică la şcoala reală şi la liceul din Iaşi".

Dionisie Pop Marţian în cele două serii de "Anale statistice şi economice" adunase un bogat şi interesant material mulţumită căruia putem cunoaşte structura şi configuraţia societăţii r o m â n e ş t i din epoca în care liberalismul politic şi economic îşi afirma d o m i n a ţ i a. Concluziile la care ajungea Dionisie Pop Marţian—după ce stabilea, ca o axioma a unei politici de apărare naţională, lăcomia pentru bogăţiile naturale ale ţării, lăcomie manifestată de străini, impun o serioasă preocupare în ceiace priveşte viitorul: "de vom scăpa de dependenţa politică, ni se găteşte alta economică", concluzii menite să rămână permanent valabile pentru toţi reprezentanţii naţionalismului: aservirea economică faţă de străinătate şi acapararea înăuntru de către străini a bogăţiilor ţării şi exploatarea prin negoţ şi cămătărie, amandouă manifestările fiind consecinţa liberalismului economic în forma lui clasică. In afară de o politică protecţionistă, D. P. Marţian mai preconiza interzicerea dreptului străinilor de a cumpăra pământuri în România, deoarece o asemenea toleranţă ar însemna să ajungem ca "ţara românească să nu mai fie a Românilor". Şi cu aceiaşi convingere îndemna să se lupte pe orice cale împotriva Evreilor negustori, bancheri şi cămătari, cari exploatează clasele producătoare.

Exact aceleaşi idei le vom găsi şi în articolele politice scrise de Eminescu. Nationalismul a avut un mai puternic accent antisemit la Bogdan Petriceicu Haşdeu. Intr'o broşură despre "industria naţională, industria străină şi industria ovreiască faţă de principiul concurenţii", poziţia lui Haşdeu este neted antisemită; pentru el Evreii sunt agenţii cei mai periculoşi ai acaparării şi exploatării bogăţiilor naturale ale ţării. Haşdeu atribuia Evreilor tendinţa "de a câştiga fără muncă", "o lipsă a simţului de demnitate şi o vrăjmăşie contra tuturor popoarelor". Este surprinzător la marele istoric şi filolog vasta lui cultură într'un domeniu de specialitate străin preocupărilor lui. Studiase pe Adam Schmith, Ricardo, Malthus, Rossi, Sismondi, Frederic List şi a ajuns la concluzia că liberul schimb între naţiuni, ca bază a concurenţei, este o gravă erezie, socotind că libera concurenţă nu poate juca decât între naţionali. Bogdan Petriceicu Haşdeu este primul Român care a încercat să dea o explicaţie a particularităţii poporului evreu prin studiul religiei mozaice. Broşura pe care a publicat-o asupra "Talmudului" pune în evidenţă această tendinţă. Regăsim şi la A. D. Xenopol, în linii generale, cam aceleaşi idei ostile liberalismului economic preconizând, între altele, lupta pe cale economică contra străinilor şi mai ales contra Evreilor amestecaţi în viaţa economică a ţării.

Deci nu A. C. Cuza a introdus antisemitismul în gândirea politico-economică a ţării. Dacă am reciti discursul rostit la Cameră de filozoful Vasile Conta, cu prilejul modificării articolului 7 din Constituţie—în 1878—, conform obligaţiilor ce ne-au fost impuse prin tratatul de la Berlin, vom avea toate temele activităţii politice a lui A. C. Cuza.

Pe când Dionisie Pop Marţian, Haşdeu, Xenopol, Conta au militat de la început aceleaşi idei, A. C. Cuza şi-a început cariera politică prin a fi socialist şi ateu. In 1883 se găsea în grupul de socialişti Mille, Bădărău, cari scoteau la Bruxelles "Dacia viitoare". In această revistă socialistă, A. C. Cuza a publicat o poezie de inspiraţie atee:

La mormântul meu, prieteni, lăsaţi popii toţi să vie,
Să le spuneţi că gândul meu a fost ateu,
C'am privit dumnezeirea ca o proastă comedie,
Spovedania o minciună, etc.

Amintindu-i-se, într'o zi, aceste începuturi literare şi politice, A. C. Cuza a răspuns: "mi se flutură pelincile copilăriei" (pelince, în moldoveneşte, sunt scutice). O schimbare radicală a suferit A. C. Cuza în contactul lui cu "Junimea", socialismul fiind înlocuit cu un conservatorism naţionalist. In prima lui lucrare, "Meseriaşul român", examinează efectele liberalismului economic asupra corporaţiilor de meseriaşi; lucrarea face dovada unui economist familiarizat cu toată literatura economică. In 1899, A. C. Cuza, împreună cu Petre Missir—alt junimist—, au scos ziarul "Era nouă". Din articolele publicate în revistă se evidentiază influenţa exercitată asupra gândirii lui politice de M. Eminescu. Articolele au fost scoase apoi într'un volum întitulat tot "Era nouă".

Ales deputat, a rostit în Cameră două discursuri în care a examinat problema ţărănimii—clasa pozitivă în cuprinsul Statului român—punând în lumină consecinţele grave ale condiţiilor economice ale ţărănimii.

In lucrarea de mai mari proporţii, care rezumă gândirea economico-politică a lui A. C. Cuza, "Despre poporaţie", el examinează creşterea populaţiei evreeşti în Moldova şi descreşterea populaţiei româneşti, face o critică a Statului liberal şi formulează temele naţionalismului antisemit. Ca orice lucrare de specialitate, apărută mai ales într'o vreme în care problemele economice nu pasionau pe nimeni, "Despre poporaţie" (1902) a trecut neobservată.

Ca polemist, A. C. Cuza s'a afirmat prin broşura de succes "Cei doi Spenceri". Nicolae Bazilescu citase pe N. Spencer economist englez care nu existase. Intr'o lucrare, Bazilescu găsise pomenit N. Spencer, o simplă eroare de tipar, citaţia fiind făcută dintr'o lucrare a sociologului Herbert Spencer. O dublă dovadă de ignoranţă a lui N. Bazilescu pe care Cuza a ştiut s'o exploateze cu o admirabilă vervă polemică.

Activitatea politică antisemită a lui A. C. Cuza a început după 1907, prin colaborarea la "Neamul românesc" pe care îl întemeiase N. Iorga în 1906. In 1909, N. Iorga şi A. C. Cuza au pus bazele partidului naţionalist-democrat. In program apărea pentru prima dată formulată o politică antisemită la un partid politic. In alegerile din 1911, A. C. Cuza a fost ales deputat al colegiului al II-a la Iaşi; cu atât mai semnificativă a fost alegerea lui cu cât Iaşul era citadela electorală a lui Alecu Bădărău, unul dintre cei mai buni electori, care folosea o technică desăvârşită. Ţinea un registru în care erau trecuţi toţi alegătorii colegiului al II-a şi în dreptul fiecărui alegător erau notate datele familiei lui, nevoile, aspiraţiile, sărbătorile de familie şi tot ce ar fi putut servi spre a completa fişa informativă. Când Alecu Bădărău îşi făcea vizitele electorale, în orice casă intra ştia ce făgăduieli să facă, făgăduieli pe care, dealtfel, le aducea la îndeplinire. Prin acest procedeu, Alecu Bădărău era stăpân la colegiul al II-a din Iaşi.

Alegerea lui A. C. Cuza, pe baza unui program naţionalist antisemit, a surprins şi a provocat, indirect, o mare îngrijorare în rândurile Evreilor. Alexandru Bădărău avea un ziar "Opinia", în acea vreme cel mai bun cotidian de provincie. Directorul ziarului era Steuerman-Rodion, un bun gazetar şi delicat poet, de un romantism înrudit cu cel al poetului german Eichendorf. "Opinia" ducea o campanie îndârjită contra lui A. C. Cuza, completând technica electorală a lui Bădărău şi totuşi, curentul naţionalist antisemit, datorită propagandei desfăşurate de studenţi, a isbutit să se impună şi A. C. Cuza să fie ales deputat.

Partidul conservator-democrat şi în special Take Ionescu, şeful partidului, erau ţinta atacurilor lui A. C. Cuza ca şi a tuturor Junimiştilor. In toate întrunirile partidului naţionalist-democrat, conservatorii şi chiar liberalii erau menajaţi, obiectul atacurilor fiind conservatorii-democraţi, "takiştii" cum li se spunea. Cu ocazia unei întruniri, A. C. Cuza a definit astfel politica takistă: "Ideologia dlui Take Ionescu? Vino după mine că are să fie bine. Programul dsale? Vino după mine că are să fie bine. Doctrina dlui Take Ionescu? Vino după mine că are să fie bine. Tactica dlui Take Ionescu? Vino după mine că are să fie bine". Şarja nu era lipsită de spirit dar, în fond, formula era valabilă pentru toate partidele şi, din păcate, a rămas valabilă şi după 1919.

Nu s'ar putea vorbi de existenţa unui puternic curent antisemit şi o dovadă este în faptul că partidul naţionalist-democrat nu a isbutit să aibă decât doi deputaţi: N. Iorga care se alegea la Covurlui şi A. C. Cuza la Iaşi. Existau totuşi organizaţii naţionalist-democrate destul de puternice: la Botoşani cu Petre Irimescu, la Dorohoi cu Buţureanu, la Bacău cu Berea, la Suceava cu Ion Zecu Ştefan Bogdan, la Craiova cu generalul Marcu, la lea Codreanu care a isbutit să creieze la sate primele organizaţii ţărăneşti, la Brăila cu Petre Jecu, la Bucureşti Vâlcea cu Livezeanu, dar toate aceste organizaţii nu isbuteau să obţină coeficientul electoral necesar spre a se alege deputaţi. Cu tot imensul lui talent de orator capabil să sguduie massele şi să emoţioneze elita intelectuală a ţării, N. Iorga nu a putut, între 1906 şi 1916, să determine o acţiune politică pe care am putea-o compara cu puternicul curent de opinie al lui Gheorghe Panu. Totuşi, existenţa unei agitaţii antisemite a îngrijorat pe Evrei. Campania dusă prin revista "Facla" ca şi acuzaţita de plagiat svârlită de Em. Socor printr'o broşură în care a căutat să dovedească lipsa de originalitate a lucrării "Despre poporaţie", corespund acestei îngrijorări a populaţiei evreeşti.

A. C. Cuza a dat în judecată pe Em. Socor, procesul urma să se judece de către Curtea cu juraţi din Iaşi. Ţinând seama că Alecu Bădărău era aşa de puternic la Iaşi, verdictul juraţilor ar fi putut să fie defavorabil lui A. C. Cuza.

De fapt intenţia lui A. C. Cuza nu era să obţină un certificat de probitate ştiinţifică de la nişte juraţi complet incompetenţi, ci să se servească de Curtea cu juraţi ca de o tribună publică. Broşura lui Em. Socor, ca abilitate polemică era bine făcută; susţinea că A. C. Cuza a citat fragmentar, lăsând să se creada că pasajul ce urma unei citaţii şi nepus între ghilimele îi aparţinea, deşi nu era decât o continuare a aceluiaş citat. O altă imputare era că folosea fondul dintr'o lucrare a unui economist în forma exprimată de alt economist; în total ceiace era interesant în "Despre poporaţie" nu era original şi ceiace era original era lipsit de valoare. Pe baza acestei lucrări, A. C. Cuza fusese numit profesor de economie politică la Universitatea din Iaşi. Dărâmarea autorităţii ştiinţifice a lui Cuza, putea să pună în discuţie situaţia de profesor a celui acuzat de plagiat.

Procesul a avut darul să facă o mare publicitate lucrării "Despre poporaţie", iar prin explicaţiile date, Cuza a dovedit lipsa de pregătire ştiinţifică a lui Socor—ceiace dealtfel nu era greu—şi deci nepaternitatea broşurii. Dându-i un text german, A. C. Cuza i-a cerut lui Socor să traducă din autorul pe care acesta susţinea că l-a plagiat. Socor n'a putut face traducerea şi a invocat ca justificare că traducerea a fost făcută de un prieten sau de soţia lui. Era vizibil că Em. Socor semnase doar broşura scrisă de altcineva.

Lipsit de sprinteneala inteligenţii, mediocru, fără pregătirea ştiinţifică spre a se menţine la nivelul unei polemici de specialitate, Em. Socor a fost prada facilă a vervei îndrăcite a lui A. C. Cuza. La acuzaţia lui Socor privitoare la technica plagiatului folosită de A. C. Cuza—că fondul îl împrumutase clandestin de la un economist şi forma dela altul—acesta a găsit imediat replica, spre a ilustra legătura indisolubilă dintre fond şi formă: "Când zic perciun, înţeleg un smoc de păr în formă de tirbuşon. Mă rog, dacă trag de formă, n'am tras şi de fond?"

Procesul n'a avut efectul scontat de sdruncinare a prestigiului ştiinţific al lui A. C. Cuza ceiace, dealtfel, nu ar fi pasionat decât un cerc restrâns de specialişti.

A. C. Cuza a început prin "Neamul românesc" nesfârşita serie de articole întitulate "Anexe la Evreii în presă", prin care identifica numele gazetarilor evrei sub diferite pseudonime. Şi deseori identificările se dovedeau false, sub pseudonimul atribuit unui Evreu apărea un Român care se grăbea să desmintă. Desminţirile nu-l turburau şi liniştit, A. C. Cuza continua să publice faimoasele "Anexe". Imi amintesc de articolele "To şbă goim harog" (nu ştiu dacă ortografia este exactă). A. C. Cuza, care în pornirea lui contra Evreilor învăţa ebraica, studia cu zel de rabin Talmudul şi isbit de această avertizare: "orice străin te ucide" el a tradus-o prin "pe orice străin trebuie să-l ucizi". Controversa iscată din această interpretare a textului i-a devenit o temă favorită.

Este surprinzător cum un om de o temeinică şi variată cultură, foarte inteligent, de o sclipitoare vervă, a arătat atâta monotonie în scrisul gazetăresc. Păstrez amintirea că A. C. Cuza a scris un singur articol pe care l-a repetat cu mici variaţii de documentare. Un stil uscat, ca într'o demonstraţie matematică, lipsit de inventivitate literară, fără nerv, impresiona numai prin tenacitatea cu care repeta aceiaşi temă. La tribuna Camerei însă, avea o cuceritoare vervă, o subtilă dialectică, un spirit polemic de o rară sprinteneală. Comparat cu faimosul scriitor antisemit Edouard Drumond, agitatorul antisemit român apare într'o evidentă inferioritate.

I-a lipsit voinţa de a adânci problemele sociale, i-a lipsit seriozitatea, acel dramatism interior cu care un scriitor stăpânit de o convingere ataca problemele sociale. Vioiciunea spiritului, acel spirit zeflemist specific cercului "Junimea", îl determina să bagatelizeze t o t u l. Edouard Drumond ambiţionase în "La France Juive" să continuie "Origines de la France contemporaine" a lui H. Taine, încercase să realizeze o operă de istoric prezentând, într'o vastă frescă, consecinţele sociale ale Revoluţiei franceze. Nu discut valoarea operei, nici valabilitatea tezelor susţinute de Ed. Drumond, reţin numai evidenţa efortului unui scriitor pasionat să-şi susţină teza antisemită. Lui A. C. Cuza i-a lipsit viziunea de istoric şi puterea de a încadra datele pe care le invoca într'un proces istoric.

A. C. Cuza a scris şi versuri, unele romanţe realmente frumoase, de o delicată factură, dar ceiace este surprinzător, în nici una din scrierile lui nu vom găsi o frază în care să vibreze o emoţie autentică. Mă gândesc la lirismul lui Edouard Drumond din "Mon vieux Paris" sau la unele pagini de o conţinută emoţie din "Dernière bataille".

Vioiciunea spiritului de factură epigramatică îl înclina să dea o exagerată atenţie amănuntului, să folosească acul ironiei, mulţumindu-se cu succesul imediat al unei răsuciri caricaturale a unei probleme, fără să o adâncească, aşa cum ar fi fost firesc să ne aşteptăm de la cineva care îşi concentrase toată puterea de investigator asupra unei probleme. Un critic social nu poate rezuma complexul sociologic la fenomenul evreesc, judecându-l izolat. A. C. Cuza nu a avut nici talentul şi nici seriozitatea, în sensul ştiinţific, de a face inventarul societăţii româneşti, fără îndoială din punctul de vedere antisemit, dar cu simţul sociologic al unui Drumond din "La fin de'un monde". S'a risipit în nimicuri, şi-a cheltuit inteligenţa, spiritul, fără să fi fecundat o operă care să sintetizeze gândirea lui politică. Straniu, nu era harnic. O editură din Iaşi l-a însărcinat să editeze opera completă a lui Mihail Eminescu. Pentru strângerea materialului l-a însărcinat pe Octav Minar, care s'a achitat conştiincios. La această muncă de salahor se impunea contribuţia critică a lui A. C. Cuza, pentru clasarea materialului şi selecţionarea lui, însoţirea fiecărei pagini de notele explicative menite să situieze în ambianţa momentului istoric un articol publicat, să înlesnească o înţelegere a filiaţiei ideilor. A. C. Cuza s'a mulţumit să scrie o prefaţă în care anunţa un studiu asupra lui Eminescu. Materialul a fost orânduit la întâmplare, fără nici o îngrijire, aşa cum s'a priceput Octav Minar. Ediţia completă a operei lui Eminescu—într'adevăr s'a publicat tot ce a scris marele poet şi gânditor politic—, a fost un desastru. Inutil să spun că studiul anunţat n'a fost scris; cerea o concentrare, o îndelungă elaborare, cu cercetări răbdătoare, spre a reconstitui o epocă, spre a stabili isvoarele de inspiraţie, afinităţile literare, tot ce a alimentat, aşa cum alimentează păraiele şi râurile un mare fluviu, geniul excepţional al lui M. Eminescu. O asemenea concentrare intelectuală nu era în linia temperamentului lui A. C. Cuza.

Aceiaşi alunecare la suprafaţa problemelor a arătat-o şi în "Naţionalitatea în artă", publicată în 1908 în revista litrată "Făt Frumos", pe care o scoteau la Bârlad; E. Gârleanu, G. Tutoveanu, Corneliu Moldovanu şi A. Mândru. "Naţionalitatea în artă" a fost publicată ulterior, în 1910, de editura "Minerva", într'un volum. Toate calităţile şi scăderile lui A. C. Cuza se pot verifica în această lucrare; o necontestată vioiciune polemică care, pentru cel familiarizat cât de puţin cu problemele esteticei, nu poate acoperi o supărătoare superficialitate. In 1899, P. P. Negulescu a publicat în "România jună" şi mai târziu în volum, "Psichologia stilului", o admirabilă lucrare, scrisă cu seriozitate de un om care cunoştea toate curentele şi teoriile esteticei literare. Comparată lucrarea lui P. P. Negulescu, apărută cu zece ani înainte, cu "Naţionalitatea în artă", ne putem da seama cât de superficial atacase A. C. Cuza o problemă esenţială în procesul de creaţie estetică. Nu era lipsit nici de inteligenţă, nici de pătrundere, nici de o cultură temeinică şi nici de sensibilitatea necesară în domeniul artei, dar nu l-a îmbiat niciodată sforţarea pe care o impune adâncirea problemelor, îndelunga meditaţie spre a găsi un răspuns satisfacător întrebărilor cerute de o lucrare. Cu toată îndemânarea lui polemică, având o subtilitate logică însoţită de o scânteietoare vioiciune a spiritului, campaniile lui nu aveau amploare, le lipsea acea dogoare interioară care dă textului o iresistibilă putere de atracţie. Terenul unde s'au manifestat toate însuşirile lui A. C. Cuza, a fost parlamentul.

Prima oară l-am auzit în 1914, la discuţia răspunsului la mesaj. Prezida Ferekide, încruntat, având capul unui comitagiu albanez sau grec, rece, tăios, autoritar, folosind regulamentul Camerei cu o dexteritate de poliţist consumat; vioiciunea criticii pe care o făcea A. C. Cuza, îl irita. In hărţuiala dintre Ferekide şi A. C. Cuza, prilejuită de invocarea unui articol din regulamentul Camerei, câştigul îl avea totdeauna deputatul naţionalist-democrat, spre abia stăpânita enervare a preşedintelui Camerei.

A. C. Cuza nu-şi pierdea cumpătul nici chiar atunci când incinta Camerei făcea un tumult de mare furioasă; privea calm, aproape amuzat furiile deslănţuite şi aştepta ca liniştea să se stabilească spre a lua, impasibil, firul discursului exact dela fraza care provocase atâtea vociferante pasiuni. Şi repeta fraza cu aerul cel mai inocent de atâtea ori cât era necesar ca tenacitatea oratorului să înfrângă irascibilitatea Camerei. Nici un cuvânt neprotocolar, A. C. Cuza avea oroare de cuvintele tari, de tot ce ar fi putut însemna o lipsă de stăpânire a nervilor, absenţa unui auto-control, manifestarea unei golănii. Ironia aşa de des folosită era stilizată cu grija de a nu depăşi o anumită nuanţă, dincolo de care ea căpăta o culoare grosolană.

A. C. Cuza, în desbaterile Camerei, avea arta perfidă de a-şi exaspera adversarii prin calmul neclintit cu care multiplica înţepăturile, îndemânatic, insesizabil ca o viespe. O impecabilă corectitudine, o nedesminţită desinteresare, consecvenţa lui îi dădeau o mare autoritate. Totul în A. C. Cuza era geometric şi lipsit de elementul pasional, fiecare atac era calculat cu o exactă prevedere a reacţiilor posibile ale adversarului; linia dreaptă a atitudinii lui politice nu a oferit acele contradicţii, adesea supărătoare, pe care le-am înregistrat în politica lui N. Iorga. De un mare curaj moral, A. C. Cuza nu a ezitat să facă rechizitoriul unui guvern, ferindu-se să folosească pateticul, menţinându-se pe linia mijloacelor care îl serveau aşa de bine: logica şi ironia.

Nu am ascultat discursul rostit în Decembrie 1916, în

(*Urmează în pagina 4.*)

Camera dela Iaşi, dar am avut pe front numărul din "Monitorul oficial": este un model de excuţie a unui regim, fără folosirea nici unui cuvânt prea tare precizând cu o impecabilă sobrietate, gravele răspunderi ale guvernului Bratianu. Poate a fost cel mai desăvârţit discurs rostit de A. C. Cuza.

In parlamentele care s'au succedat între 1919 şi 1937, A. C. Cuza domina prin autoritatea pe care i-o dădea vârsta şi impecabila lui corectitudine. Atmosfera se schimbase, votul universal îşi trimitea reprezentanţi mai puţin stilizaţi, cari utilizau vocabularul democrat, adesea cam golanesc. Cu greu se putea menţine un nivel ridicat al desbaterilor, majoritatea deputaţilor, indiferent de partid, erau nu numai primitivi ca temperament dar, ceiace era mai grav, şi ca pregătire intelectuală.

Intr'o şedinţă vorbea profesorul N. Bănescu, deputat liberal, foarte academic, căutând să dea discursului ceva din solemnitatea unei prelegeri. La un moment dat, un deputat ţărănist îl întrerupe, spunând o nerozie. Bănescu se mulţumeşte să repete faimoasa reflecţie atribuită lui Jean Huss, când a văzut o bătrână aducând un braţ de lemne spre a alimenta rugul: "Sancta simplicitas". Un deputat ghiduş a şoptit întrerupătorului: Ce stai, nu ai auzit că te-a înjurat pe latineşte"? Roşu la faţă, naivul reprezentant al poporului s'a ridicat furios: "Dacă e vorba să mă înjuri pe latineşte, apoi eu te trimit pe româneşte în..." Un imens hohot de râs a umplut incinta, ceiace deputatul a considerat ca un succes al înjuraturii, inovaţie în desbaterile parlamentare. Cu greu a fost convins naivul parlamentar că "sancta simplicitas" nu privea pe mama dsale. Ruşinat de neştiinţa lui nu a mai întrerupt niciodată.

Nu era uşor să se impună Camerei disciplina unei atenţii, atunci când se ridica nivelul discuţiei. Mircea Djuvara de exemplu, deprins să vorbească în faţă studenţilor şi la tribunal, se găsea oarecum stânjenit când se adresa deputaţilor; fraza lui alambicată, elocvenţa lui puţin cam dată cu cosmetic, nu se potriveau cu atmosfera tumultuoasă a Camerei. Stilul academic era nepotrivit. Revine lui A. C. Cuza meritul de a fi putut să se impună unei Camere, adesea ostile, fără să-şi modifice stilul. S'a menţinut refractar violenţelor, de multe ori triviale, a lăsat fără replică apostrofele vulgare, masacrându-şi adversarii cu verva lui epigramatică. Nu odată Virgil Madgearu a fost victima imprudenţii de a-l fi întrerupt.

Odată, Ion Mihalache a ţinut să facă o lecţie de economie politică, oricum, o exagerată pretenţie. A. C. Cuza l-a ascultat liniştit şi la sfârşit i-a dat replica: "Mulţumesc dlui Mihalache pentru lumina pe care o aduce în desbatere cu temeinicile sale cunoştinţe de economie politică asimilate la Academia de afumat prune dela 'Topoloveni". Fireşte au urmat proteste, urlete, apostrofe grosolane, la care A. C. Cuza a rămas impasibil. Când tumultul s'a potolit, A. C. Cuza a reluat: "Cum am spus domnii mei, mulţumesc dlui Mihalache..." şi a continuat fraza spre exasperarea naţional-ţărăniştilor.

Cel care a cunoscut cea mai feroce execuţie, a fost drul N. Lupu. Intotdeauna, în desbaterile parlamentare, temperamentele vehemente, impetuoase, pierd bătălia când au un adversar stăpânit, capabil să-şi păstreze impasibilitatea în faţa celor mai mari violenţe. Drul Lupu se găsea şi temperamental şi ideologic, la antipodul lui A. C. Cuza; întreruperile lui neîncetate, erau uneori cam golăneşti. A. C. Cuza îl privea şi se mulţumea să întrebe politicos: "Dl Lupu a terminat?", după care îşi continua neturburat interpelarea. Intr'o şedinţă, drul Lupu a întrecut măsura, brutalitatea apostrofelor a produs un fel de jenă în toată Camera. A. C. Cuza i-a dat replica:

—Domnul dr Lupu este o problemă.

—Da, sunt o problemă pentru bătrânii senili.

—Dl dr Lupu este o problemă.

—Şi mai departe?

Domnul dr Lupu este o problemă, o gravă problemă: vorbeşte şi nu are talent, întrerupe şi nu are spirit, trăieşte şi nu are venituri, iar natura l-a făcut roşu la faţă ca să nu poată roşi niciodată.

Am avut impresia că drul Lupu va suferi o congestie, din roşu devenise violet şi depăşit de furie svârlea în neorânduială insulte: paiaţă bătrână, maniac senil, tâmpit caraghios. A. C. Cuza asculta surâzător, mestecând o bomboană. Când drul Lupu s'a potolit crezând că s'a terminat, A. C. Cuza i-a mai aruncat o săgeată: "Drul Lupu este Marmorosch la faţă şi la portofoliu Blank". A fost un moment de stupoare. Drul Lupu şi-a scos portofelul din buzunar şi l-a svârlit spre tribună: "calomniator murdar, nu am decât doi poli în buzunar".

Replica a venit fulgerătoare: "Şi pământul are numai doi poli şi se învârteşte, se învârteşte". Gestul, mimica, erau de o subtilă şi perfidă insinuare. A mai întrerupt drul Lupu pe A. C. Cuza, dar cu multă precauţie. Toreadorul a doborît impetuozitatea taurului prin sânge rece şi dexteritate.

Incă din 1921, raporturile dintre N. Iorga şi A. C. Cuza se răciseră până la a ajunge la o mocnită adversitate. La N. Iorga era şi o nemărginită gelozie faţă de fostul lui prieten, datorită ascendentului pe care acesta îl păstra asupra studenţilor. Este adevărat că A. C. Cuza îl menaja pe N. Iorga chiar atunci când în treacăt, îi svârlea săgeţi la care Iorga reacţiona cu violenţă. Intr'o şedinţă, N. Iorga l-a atacat pe Cuza cu o violenţă împinsă până la batjocură. Drept răspuns, A. C. Cuza s'a mulţumit să spună: "iepurasii", făcând cu mâna un gest care parodia urechile iepurelui. Nimeni n'a înţeles dece Iorga s'a sculat, palid, şi cu o voce tremurândă a cerut preşedintelui sancţiuni împotriva celui care îi insulta memoria tatălui său. De emoţie, fraza lui Iorga era aşa de încâlcită, încât nimeni nu a înţeles despre ce este vorba. Furios şi-a luat geanta şi a plecat A. C. Cuza şi-a continuat discursul, ca şi când nimic nu s'ar fi întâmplat. Cum nimeni nu a înţeles indignarea lui N. Iorga, deputaţii au atribuit-o irascibilităţii lui excesive.

Titus Enacovici, cu care am scos în 1924 "Cuvântul", mi-a explicat enigma: fiind şi el de la Botoşani şi rudă cu N. Iorga, ştia că tatăl profesorului înnebeunise şi credea că are iepuri în cap. Gestul lui Cuza care a întovărăşit amintirea "iepuraşilor" a lovit dureros pe N. Iorga.

Trecuseră câteva luni dela acest incident şi N. Iorga continua să păstreze aceiaşi furie, pe care, dacă nu o manifesta public, o mârâia ori de câte ori Cuza trecea pe lângă banca lui; nu odată am avut ocazia să aud insultele cele mai grave rostite printre dinţi. A. C. Cuza era încântat de furia lui Iorga. Intr'o împrejurare de care nu-mi mai aduc bine aminte, A. C. Cuza a făcut

A. C. CUZA

un admirabil elogiu lui N. Iorga. Cu altă ocazie, la fel. Şi relaţiile lor au devenit împăciuitoare.

A. C. Cuza: —Nicule, tot mai eşti supărat? Bine mon cher, nu lua în tragic o glumă.

N. Iorga: —Va să zică când te voiu înjura de mamă, va fi o glumă.

A. C. Cuza. Depinde de gust şi educaţie, mon cher.

Şi au coborît împreună dealul Patriarhiei, ca în vremurile de odinioară. Mi-am exprimat bucuria că s'au împăcat, la care A. C. Cuza mi-a răspuns "Mon cher, Nicu este irascibil ca o femeie la menopauză, dar, nu mai puţin, este realmente un tip genial. Din nefericire, nu rezistă la glumă".

Aşa era A. C. Cuza. L-aşi putea defini un "junimist antisemit". Adesea am căuta să-mi explic sterilitatea lui politică şi am ajuns la concluzia că în afară de pornirea lui contra Evreilor, antisemitismul fiind integral, nu-l încălzea nici o pasiune politică, avea toată supleţa şi tot scepticismul unul diletant. Conservatorismul convingerilor, spiritul zeflemist, plăcerea cu care opunea ironia vehemenţei, cultivarea replicei în forma epigramatică, toate erau trăsături junimiste.

Antisemitismul lui A. C. Cuza nu avea nimic comun cu rasismul german şi nici nu-şi aflase inspiraţia în mişcarea naţional-socialistă. Svastica, ca simbol al arianismului, a fost folosită de mişcarea naţionalistă creştină în 1921, când naţional-socialismul german era abia în formă embrionară. Folosirea svasticei a fost determinată de impasul în care se găsea naţionalismul creştin antisemit propovăduit de A. C. Cuza, faţă de religia creştină. Noul testament este indisolubil legat de vechiul testament şi cărţile lui Moise, cartea lui Iov, cartea Psalmilor, Eclesiastul, cărţile profeţilor, sunt valabile atât pentru Evrei cât şi pentru Creştini. Nu se poate nega Evreilor nici o contribuţie în civilizaţie, atunci când vechiul testament formează baza noului testament şi, deci, a spiritualităţii creştine; ori A. C. Cuza socotea aportul spiritualităţii evreeşti ca nefast. Odată cu alegerea semnului svastica, A. C. Cuza a preconizat renegarea vechiului testament şi să rămână valabil pentru biserica creştină numai noul testament. O poziţie logică dar, nu mai puţin, ostilă dogmelor fundamentale ale teologiei creştine.

Poziţia catolicismului a fost fixată în 1938 de Papa Piu al XI-a care a pus în lumină descendenţa spirituală a creştinilor din patriarhul Abraham, afirmând: "Noi suntem, din punct de vedere spiritual, semiţi" (citez după ziarul oficial catolic "La Croix", din 17 Septembrie 1938).

Ideia separării noului testament de vechiul testament, susţinută de A. C. Cuza, a provocat reacţia teologilor ortodoxi români. Dacă a abandonat critica vechiului testament, nu mai puţin, A. C. Cuza a rămas convins că o desprindere a creştinismului de aderenţele lui ebraice ar fi, teologic, posibilă.

Făcând abstracţie de antisemitismul integral pe care îl milita A. C. Cuza, pe planul politic el a rămas un conservator raliat formelor regimului parlamentar. Ca viziune politică, rămăsese la ideile dominante din perioada 1890-1900. In biblioteca lui, dealtfel foarte bogată, n'am văzut nici o carte apărută după 1900. Ar fi o greşală să se atribuie lui A. C. Cuza concepţia totalitară a Statului, ideile despre organizarea Statului le luase din "Allgemeines Staatsrecht" a lui Bluntschli, pentru care avea o mare stimă. Definiţia lui Bluntshli "politica este viaţa conştientă a Statului" şi-o însuşise.

In 1925 s'a produs prima separaţie în rândurile tineretului nationalist. Un tânăr, Ionel Istrati, mi-a dat spre publicare în "Cuvântul", o serie de articole în care critica concepţia statică a lui A. C. Cuza în ceiace privea Statul. Articolele rezumau ideile cuprinse în unele scrisori schimbate de I. Istrati cu Corneliu Codreanu şi Moţa, cari se găseau la studii în Grenoble. Autorul articolelor publicase în 1922 o lucrare "Demografia României", pe care A. C. Cuza o elogiase; era deci o critică pornită din rândurile naţionaliste, o manifestare a unor noui tendinţi. Simpatia lui A. C. Cuza faţă de mişcarea naţional socialistă, nu a fost determinată de concepţia statală a lui Hitler ci, exclusiv, de antisemitismul activ, de antisemitismul pus în practică prin eliminarea totală a elementului evreesc. A. C. Cuza preconizase, în 1922, "numerus clausus", era firesc să privească cu un deosebit interes punerea în practică a ideilor lui de guvernul unui Stat cum era Germania. Ataşamentul lui însă, la instituţiile şi formele liberalismului politic, au rămas nealterate. In Ianuarie 1938 am avut cu A. C. Cuza o convorbire privind suspendarea Constituţiei şi proclamarea unui guvern de dictatură sub preşedinţia lui Octavian Goga, svon ce circula în lumea politică. Regele Carol al II-a anulase alegerile din Noembrie 1937 şi chemase la guvern pe Octavian Goga spre a prezida noui alegeri. După două săptămâni de guvernare, regele şi-a dat seama că Octavian Goga nu va putea obţine 40 % astfel ca să beneficieze de prima majoritară; nu-i mai rămânea decât două soluţii: guvern Iuliu Maniu sau guvern de dictatură, pentru a evita noui alegeri. Am căutat să mă informez dacă guvernul Octavian Goga va accepta să-şi asume răspunderea suspendării Constituţiei cu toate consecinţele ce decurgeau, iar cel chemat să aibă un cuvânt hotăritor era A. C. Cuza.

Era categoric ostil oricărei tendinţi de a se iniţia o politică în afara regimului parlamentar, aşa cum era prevăzut în Constituţie. Pentru A. C. Cuza fusese o greşală anularea alegerilor din 1937. La întrebarea mea: Care va fi situaţia dacă guvernul Goga nu ar obţine 40 %, mi-a răspuns "Regimul parlamentar nu exclude guverne de coaliţie". Era un monarhist convins, dar socotea periculos angajarea regelui în lupta dintre diversele curente ale opiniei publice care, indiferent de rezultate, dăunează instituţiei monarhice. "Responsabilitatea monarhului nu trebuie angajată. O alterare a principiului monarhiei constituţionale separă pe monarh de popor, îl pune deasupra Statului şi îl face o putere antisocială". Erau exact ideile lui Bluntschli.

Octavian Goga a demisionat, refuzând să se ralieze ideiei dictaturii regale. In ce măsură A. C. Cuza a influenţat decizia lui Octavian Goga nu ştiu, dar, fără îndoială, a contribuit şi el.

Era o figură interesantă şi de agreabile reporturi. De o curtenitoare politeţă, spiritual în conversaţie, caracterizând un om, o situaţie, printr'o formulă de spirit. Utiliza cu îndemânare madrigalul faţă de femeile frumoase şi până la adânci bătrâneţe a dat gestului de a saluta o femeie, o aristocratică eleganţă. Antisemitismul lui nu includea femeile. Imi povestea o cumnată a lui Alfred Hefter că într'o seară, întovărăşită de o prietenă, pe una din străzile Iaşului, un afurisit de câine s'a repezit asupra lor. Un trecător a intervenit să le apere de agresivitatea câinelui: era A. C. Cuza. Odată pericolul trecut, una din doamne s'a adresat salvatorului: "Dacă aţi şti dle Cuza că aţi intervenit în apărarea a două Evreice, sigur că aţi regreta". A. C. Cuza nu s'a mulţumit să protesteze dar le-a făcut o teorie discriminatorie, arătând cu lux de referinţe din Talmud că femeia evreică nu este socotită ca făcând parte din comunitatea mozaică.

Ce nu poate demonstra un om inteligent, sub inspiraţia a două femei frumoase şi ce nu poate afla în talmud ca să-şi sprijine teoria! A. C. Cuza a fascinat.

Vorbindu-mi odată de N. Iorga, a făcut această observaţie: "Iorga va străbate viaţa ca un om o grădină de flori minunate, incapabil să le simtă vraja parfumului. El nu se vede decâ pe el şi cărţi, documente; nu vede femeia şi nici nu-şi dă seama ce preţ are pentru noi farmecul unei femei. Este un nefericit". Observaţia punea în lumină mai mult pe A. C. Cuza decât pe N. Iorga.

Prin 1921 făcea o asiduă curte dnei Cosma, fosta soţie a lui Octavian Goga; o femeie frumoasă, de o rară delicateţă sufletească; ochii ei mari, negri, aveau o melancolie de madonă.

Octavian Goga se lăsase prins în mrejele Veturiei Triteanu, expertă în manevrarea bărbaţilor şi divorţase de o femeie şi mai tânără şi mai frumoasă şi de o rară nobleţă; adesea bărbaţii au ispita noroiului.

Deşi divorţată, fosta doamnă Goga continua să păstreze aceiaşi iubire fostului ei soţ. Se interesa de activitatea lui, venea regulat la Cameră. A. C. Cuza era fermecat de melancolia din privirile ei şi abandona desbaterile Camerei spre a-i ţine tovărăşie în lojă. Era suficient să-l vezi pe A. C. Cuza că părăsea incinta, ca să fii sigur că-l vei găsi în lojă alături de dna Cosma. Pentru a pune capăt acestor insistenţe amoroase, dna Cosma i-a îngăduit să vină s'o vadă la hotelul "High-life", unde locuia, rugându-l să nu întrebe la portar şi să intre fără să bată la uşă. La ora indicată, A. C. Cuza, fericit, a urcat scările şi fără să bată la usă, a intrat în cameră. In pat, bolnav după atentatul dela Senat al cărui victimă fusese, era episcopul Ciorogaru. Fără să-şi piardă cumpătul, A. C. Cuza i-a explicat motivul vizitei neaşteptate: voia să se intereseze personal şi să-i exprime urări de sănătate Inaltului Prelat.

Era obiceiul ca până la terminarea validărilor, deputatul cel mai în vârstă să fie proclamat preşedinte al Camerei. Dela 1922, A. C. Cuza a prezidat permanent în acest spaţiu de timp. Conducea desbaterile cu eleganţă şi multă prestanţă.

Intr'o zi m'a invitat să facem o plimbare în automobilul prezidenţial. Ne-am lăsat conduşi dincolo de Băneasa. Mi-a vorbit de anii de la "Juminea", de Iaşii de odinioară, punând în glas acea nuanţă de melancolie pe care o au oamenii după 70 de ani, când evoacă îndepărtaţii ani ai tinereţii. Simţeam o discretă adiere de regrete în tăcerea care urma evocării. Ca răspuns la cele ce-mi povestea, am fredonat o veche romanţă:

"Te cheamă privighetoarea şi luna şi stelele mii,
Salcâmii îşi scutură [illegible]

romanţă de A. C. Cuza. Mi-a strâns emoţionat mâna: "Este singurul bun pe care îl avem în viaţă, tinereţea, şi nu ne dăm seama decât atunci când a trecut. O simţim cum se depărtează de noi, ca o pierdută chemare a dragostei. Iţi place "Olympio" de Victor Hugo? Să o reciteşti când vei avea 60 de ani".

Il revăd pe A. C. Cuza coborînd dela Copou, răspunzând la salutul cunoscuţilor cu o amplă şi elegantă mişcare a pălăriei; îl revăd la curs expunând teoriile mercantiliştilor sau ale fiziocraţilor; îl revăd le examen, minuţios şi de o desăvârşită obiectivitate. Câţi studenţi naţionalişti, f a n a t i c i cuzişti n'au primit bila roşie şi câţi Evrei n'au luat bila albă! Evident Evreii, cunoscându-i prea bine sentimentele, se preparau cu deosebită grijă.

Imi amintesc de examenul pe care l-am trecut la Economia politică cu profesorul A. C. Cuza. Prima întrebare era: ce economişti români cunoaşteţi? Răspunsurile erau tipice: A. C. Cuza şi Nicolae Bazilescu. Aceste răspunsuri îl supărau. M'am încumetat să-l numesc pe Mihail Eminescu, adăogând: "al cărui continuator sunteţi". I-a făcut plăcere, voia însă să verifice dacă am studiat activitatea de gazetar a lui Eminescu şi mi-a cerut să-i rezum ideile călăuzitoare în domeniul social-politic. Fireşte, nu mi-era greu, dar ce încântat era A. C. Cuza!

A doua întrebare: ce economişti străini cunoaşteţi? Nu ajungea să numeşti unul, îţi cerea imediat să expui principiile economistului şi să-l încadrezi în evoluţia doctrinelor economice.

In seria mea era şi un student evreu care învăţase "Despre poporaţie", "Meseriaşul român" ca nişte rugăciuni. Când i-a venit rândul să răspundă a citat pe Karl Marx dar, din nefericire, studentul evreu habar nu avea de Marxism. A. C. Cuza se adresa studenţilor foarte protocolar: "Domnule student, te rog să-mi rezumi principiile economice ale lui Karl Marx". Mult mai bine ar fi ştiut să le expună un muncitor socialist, decât studentul care se preparase pentru examenul de licenţă. Cu bună voinţă, profesorul a făcut, într'un sfert de oră, cel mai clar rezumat al doctrinei marxiste. M'am întrebat adesea de ce se limita la curs să încheie cu fiziocraţii, atunci când ar fi putut să expună toate doctrinele economice. Nu am găsit decât o singură explicaţie valabilă: nu-i plăcea efortul. Comoditatea junimistă: Titu Maiorescu îşi încheia cursul cu Kant.

Abrogarea Constituţiei dela 1938 şi instaurarea dictaturii regale a lipsit pe A. C. Cuza de tribuna parlamentară; activitatea lui politică se încheiase...

Imi pot imagina ce a însemnat pentru bătrânul A. C. Cuza cotropirea ţării de către hoardele roşii. Bătrân —avea în 1944 peste 80 de ani—, orb, agoniza într'un sat de lângă Sibiu, până ce moartea a pus capăt tragicei lui agonii.

In viaţa politică a României, A. C. Cuza reprezenta imobilitatea într'o ideie unită cu o impecabilă rectitudine morală. Desinteresarea în viaţa publică a fost pentru el o dogmă şi nici chiar cel mai înverşunat adversar nu i-ar putea contesta un nedesminţit idealism politic.

Junimistul antisemit a păstrat tradiţia eleganţei morale în viaţa publică; discutabile ideile pe care le-a militat, dar nu mai puţin, omul rămâne un exemplar care face cinste neamului românesc.

PAMFIL ŞEICARU.

MURFATLAR

de St. GEORGESCU-OLENIN

CUM pe vremea acea primarul ținea toată rânduiala în comună, nestingherit de notar sau de jandarmi, și mai era și judecător în pricini mărunte, tată-meu, primar la Murfatlar, era nelipsit de la Primărie, de la oborul de cereale, din piață, de la moara comunală de la școală, de la biserică și mai avea vreme să dea o raită și pe la prăvălii—marchidănii, bogasierii, băcănii și cârciume—pe la cafenelele românești si tătărești, și mai ales pe la cafeneaua grecească, de unde-i scotea în brânci, afară, pe cei ce jucau pe bani, în zaruri, cărți și barbut, amenințându-i ca-i trimite la închisoare, la Constanța. Un singur vătășel și caraulă de noapte nefiind de ajuns, tocmise câțiva paznici, pe care-i îmbrăcase în uniforme de sergenți de stradă, ca la Constanța, și-i pusese sub comanda lui Dumitru Cergău, flăcău de prin părțile noastre, liberat din oaste, cu gradul de sergent. Cergău își făcuse o uniformă ca de vagmistru, de pe vremea lui Cuza-Vodă, cu galoane încolăcite, până la umăr și purta și o sabie ofițerească.

Primăria era bogată, avea pământ, avea prăvălii, avea moară de foc, dar, mai ales, avea oborul de cereale, unde se plătia un gologan de zece bani, de cap de vită înhămată sau înjugată, la căruțele și carele, ce veniau cu grâne de vânzare. Erau zile, după treerat, când veniau mai mult de o mie de care zilnic și vătășelul din obor aducea, în fie-care seară, la Primărie, un săculeț cu gologani de aramă. Primarul primia leafă cât subprefectul, dar nu asta era pricina de luptă înverșunată, la alegerile comunale, fiind-că fruntașii satului erau toți, chiaburi și ceilalți plugari, bine înstăriți. Pentru ei, banii singuri nu erau semn de mare pricopseală. Nu alerga lumea după ei, cu limba scoasă, ca negustorii și misiții, că nici nu aveau mare întrebuințare. Mulți plugari nu aveau nevoie de bani, decât pentru plata birului, iar pentru ei și casa lor, doar să-și cumpere sare, gaz, chibrituri și tutun, că încolo, aveau totul făcut de mâna lor și a muierilor. Ba de chibrituri nu aveau nevoie decât pentru aprinsul lămpilor, fiind-că focul din vatră și luleaua din gură le aprindeau cu cremenea și amnarul. Dar a fi primar sau consilier era, pentru ei, o cinste deosebită, deopotrivă cu aceia de a înjuga șase boi la plug ori a face prestația la șosea, în rândul celor cu șase vite trăgătoare.

Propaganda electorală se făcea, mai ales, prin lăutari și în luna dinaintea alegerilor. Lache Chioru, cu dibla și Chiva, fata lui, *gurista*, care cânta stihuri schioape, lăudând pe candidatul mușteriul lor și ponegrind pe adversari, deveniau persoane însemnate, aidoma celor de pe listă și auxiliari prețioși. Dar când Lache și Chiva au început să se tocmiască la toți candidații de primar și să cânte azi pentru unul și a doua zi pentru adversarul lui, vrând să împace pe toată lumea, nemulțumiții căutau să-i *neutralizeze*, fiecare după cum îi era firea și puterile: cei mai voinici și iabrași îi smulgeau dibla din mâini lui Lache și-l amenințau că dă cu ea de pământ iar pe Chiva că-i taie coadele cu custura; cei mai potoliți și șireți, când îl vedeau pe Lache că-și acordează vioara și pe Chiva că-și drege glasul scoteau din chimir o labă de iepure, pe care le-o arătau, spunându-le în acelaș timp: *șoșoi* Lache, *șoșoi* Chivo, iepurele 'n diblă, iepurele 'n poală. *Șoșoi* înseamnă iepure, pe țigănește și iepurele este, pentru țigani, animalul de pază rea și vederea lui îi descurajează, mai mult decât pe noi, cântecul a cobe, al cucuvelei. Lui bietu Lache începeau atunci să-i tremure mâinile, că nu mai putea acorda cum trebue vioara și cânta fals și strident, iar Chivei îi pieriau din minte stihurile, da ochii peste cap și gâraia ca o gâscă strânsă de gât.

Cea mai mare izbândă, la alegeri, au avut-o stihurile primarului, care văzuse la București, pe când era băețandru de școală, opera lui Lecocq, *La Fille de Madame Angot* și după cântecul lui Pitou, făcuse și el stihuri, ce se cântau pe aceaș melodie sâltăreață. Mi-aduc aminte prima strofă a unui asemenea *Manifest electoral*, în versuri și cu muzică-voce și acompaniament de vioară:

> Intr'un gând s-au înțeles
> Ca să prade Primăria,
> Toata tagma, cumetria
> Și-unul care poartă fes.

Rândul din urmă al stihurilor ar fi putut fi înțeles și împotriva primarului, fiind-că toate listele, la alegeri, aveau și câte un tătar. Murfatlarul, precursor, și în fruntea progresului, ca întotdeauna, preceda, prin țăranii lui, cu zeci de ani, ceace învățații și cârmuitorii de neamuri aveau să numiască *drepturile minorităților* și să impună, prin conferințe și tratate internaționale, respectarea lor. Asta fără să mai socotim că și metoda, de reclamă și *lansare* a unui produs sau a unui om, fusese de mult și cu mult depășită, la Murfatlar.

Primarul i-a adus odată, la el acasă, pe Lache și Chiva. Le-a cântat cântecul și Lache a prins numaidecât melodia, după ureche, iar Chiva a învățat pe dinafară, numai după cititul primarului, stihurile și de la tată-său muzica. Apoi i-a trimis să cânte cântecul cu pricina, în obor la vremea prânzului, când lumea se odihnia și bea aldămașul la cârciuma lui Mitrică, prin cafenele și în piața. Și minunea minunilor în materie electorală: chiar adversarii primarului, în loc să amenințe pe Lache, cu spartul diblei și pe Chiva, cu tăiatul cozilor sau să le arate laba de iepure, le cereau ei înșiși să le cânte *cântecul primarului*, furați, pe semne, de melodia săltăreață a lui Lecocq.

S-a gândit apoi primarul, să lumineze satul, în noptile fără lună și a pus de-alungul șoselei și chiar pe străzi mai lăturalnice, câte-va felinare, cu lămpi cu gaz; dar adversarii, după îndemnul și *consultația* dată de domnul avocat Cânțău, de la Constanța, au început să strige prin cârciumi și cafenele și chiar prin obor, ca primarul a făcut [illegible] de bani și deturnare de fonduri, fiind-că primăria nu are [illegible] bani pentru atâtea felinare, câte a aprins primarul. Cu siguranță că au fost luați din altă parte, de la alt *articol budgetar* și aceasta *constitue delictul de deturnare de fonduri prevăzut și penat de Codul penal*, după cum spune și domnul avocat Cânțău.

Atunci primarul a pus să se stingă toate felinarele și a agățat în mijlocul șoselei, de o frânghie întinsă, între doui stâlpi înalți—unul din ei era de telegraf—o lampă mare și rotundă, cu marca *Petromax*, care lumina satul ca un far și aduna roiuri de țânțari și fluturași de noapte în jurul ei, dar costul și întreținerea ei nu întreceau *limitele fixate prin budget, pentru luminatul public*—cum spunea primarul. După câte-va nopți, de lumină *a giorno*, adversarii lui au spart lampa *Petromax* și în locul ei au spânzurat un pietroi mare, de care era acățat un carton cu inscripția: *Petroimarul* primarului.

Subprefectul venit odată, în inspecție trecând seara prin sat, era să cadă în șanțul șoselei, din pricina întunericului. "Să mai pui felinare în sat, primarule, să vă luminați cu toți", se adresă el autoritar primarului, care-l însoția; dar la porunca zapciului, primarul răspunse domol: "dacă nu e articol budgetar sam cu ce le aprinde, degeaba mai pun felinare, că două felinare stinse nu dau mai multă lumină decât un singur felinar stins. Și nici chiar douăsprezece". Că întotdeauna vorba oamenilor din Murfatlar avea și un talc adânc și ascuns, pe lângă ceace părea și credeai că au vrut să spună ei.

Era crâncenă lupta electorală la Murfatlar, dar nu aducea nici o dușmănie și oamenii rămâneau prieteni, oricare ar fi fost ieșita alegerilor.

Primarul era, că și socru-său, Nicolae Otopeanu, *un mare realist*—cum s'ar zice astăzi—dar cum, spre deosebire de socru, credea în minunile științei și ale technicei, s'ar putea spune că era și *progresist*. Sta de vorbă cu noi din *Tinerimea studioasă*, despre veșnica și mult frământata problemă, de a cărei enunțare numai, noi ne îmbătam, *ridicarea nivelului cultural și economic al țărănimei române*. Toate argumentele și planurile noastre, întemeiate mai mult pe gânduri și intenții bune și nevinovate, dar lipsite de spirit practic și cu neputință de adus la îndeplinire, fiind cu mult de-asupra puterilor și ale țărănimii și ale presupușilor ei binevoitori, îl făceau să zâmbiască cu milă de iluziile și naivitatea noastra. El ne opunea egoismul feroce al celor ce au cotropit pământul și lipsa de înțelegere a problemei de către acești acaparatori, care nu văd în pământ decât o marfă care-care și de către cei ce au puterea, dar nu se gândesc decât la tihna vieții lor. Dar țărănimea—spunea primarul—o să le aducă aminte că mai e un Dumnezeu și numai ea își va deslega singură problema. "Voi, tinerilor—urmă el—credeți că școala voastră, a cărții, e tot una cu școala vieții și vreti acum să deschideți birt vegetarian, într'o țară de antropofagi."

Aflasem din cartea de istorie a lui Xenopol, că, pe vremea lui Kiselev, se înființaseră *pătule de rezervă*, în care satele păstrau într'un pătul comunal, sămânța și grânele trebuitoare oamenilor și vitelor, de la un treerat la altul și-l reîmprospătau în fie-care an. I-am vorbit primarului cu multă însuflețire, să facem și noi, Murfatlarul, un asemenea *pătul de rezervă*, care în gândurile nevinovate ale *Tinerimei studioase* și mai ales după seceta cumplită, ce bântuise în întreaga țară, ar fi ajutat pe oameni la lipsă, iar în alți ani să nu-și vânză orzul de verde, la negustori și misiți, pe preț de om la mare nevoie. Primarul însă ne-a răspuns, cu compătimire, că noi, deși tineri, dar vroim, în secolul electricității, să deschidem, la Murfatlar, fabrica de lumânări de seu.

Asupra unui singur punct era în deplină înțelegere cu *Tinerimea studioasă*: pământul.

—Cine n'are pământ—spunea, cu dârzenie, primarul—nu mănâncă mămăliga lui, n'are nici un rost pe lume și n'are Dumnezeu. Poate stăpânirea să-i dea plugarului și luna plină pe masa, în chip de mămăligă, sa-l dăscăliască și să-l cocoliască pe țăran, cum cocolește ciocoiul, cioclovina lui, dacă nu-i dă pământ, zadarnică e toată cheltuiala, toata osteneala și pierderea de timp.

Astea ni le spuna el nu numai nouă, din *Tinerimea studioasa* și oamenilor din sat, dar și mai marilor țării, când avea prilej să le vorbiască.

Vodă Carol Intâiul și Elisabeta Doamna, când făceau, aproape statornic, din patru în patru ani, călătoria lor prin Dobrogea ori ședeau, cu alte prilejuri, mai multă vreme, la Constanța, veniau și pe la Murfatlar și le plăcea să vorbiască și să stea în mijlocul veteranilor de la 1877-78, camarazii Lor de război, de suferință și de glorie. Spre deosebire de mulți monarchi, care nu schimbau cu supușii lor, atunci când călătoriau prin țară, decât binețe și hiritiseli, Vodă Carol întreba ca un profesor sever, pe cei înfățișați Lui, pe fie-care, după rostul lui în viață. In anul ultimei Lor călătorii în Dobrogea, înainte de a veni la Murfatlar, primise la Constanta, pe târgoveții mai de seamă și prefectul îi înfățișase pe un negustor, Bernard Hazan, pe nume, mare importator de cărbuni.

—De unde importați cărbuni, *tomnu* Hazan? îl întrebase Vodă Carol.

—De la Zunguldac, Majestate, răspunse negustorul, care-și făcuse socotelile lui și găsise că, pentru un câștig mai mare, e mai cu folos să aducă pe mare, cărbuni, cu caicul și corabia, din țara turcească, decât cu trenul, din țara nemțească.

—Zunguldac?—mai întrebă Vodă Carol, ca și cum vroia să-și aducă aminte de ceva—, Asia mică... dar câte calorii are cărbunele de Zunguldac?

Bernard Hazan era el negustor, capitalist și importator de cărbuni. Cunoștea bine pe șeful vămei, pe revizorul școlar, pe președintele tribunalului, pe intendantul Diviziei, pe prefect, pe primar, pe polițai și avea oamenii lui printre funcționarii mărunți ai acestor șefi și conducători de autorități publice. Grecii cu *Birou de expediții și vămuiri* îi erau prieteni, ca și oamenii de la Căpitănia Portului. Invârtia cu dibăcie afacerile firmei: furniturile la autorități și predarea lor, emiterea ordonanțelor de plată și încasarea lor, totul mergea ibrișim, după o practică ancestrală, în materie de negustorie cu Statul; dar nu întâlnise până acum, sub nici o forma, acest vocabul calorie. Cum tăcea nedumerit, Vodă Carol reluă el vorba și după ce-i explică ce e aceia *calorie*, îi ținu un adevărat curs despre puterea calorica a cărbunilor de Cardiff, de Ruhr și de Silesia, viteza lor de combustiune și procentul de cenușe și alte residuri, după ardere.

—Cum merge veteran? îl întrebă Vodă Carol de primar, care întâmpina pe Inalții Oaspeți, Regele și Regina, pe peronul gărei Murfatlar, încins cu eșarfa tricoloră și cu pieptul plin de decorații românești și rusești-împărătești; iar în urma lui veteranii din sat și din împrejurimi, de-opotrivă de decorați, ca el.

—Măria Ta, mai greu că la Plevna, fiind-că nu au pământ de ajuns.

—Pământ—îi șopti îngândurat și ca pentru Sine numai, Regele și apoi tare primarului și celorlalți veterani: "toată lumea îmi cere pământ, dar țara e mica, nu mai are de unde da pământ.

—Atunci s'o mai mărim, cu voia lui Dumnezeu și a Măriei Tale—i-a răspuns primarul. Chiamă-ne, Măria Ta, ca la Plevna și noi Te urmăm, până unde se aude graiul nostru romănesc.

—Te urmăm, Măria Ta, au spus cu însuflețire și ceilalți veterani.

Elisabeta Doamna, *Mama răniților*, cum pe multă dreptate I s-a spus, întreba de răniți, îi punea să-și desvăluie pieptul și cicatricele. Primarul avea osul din capul peptului și patru capete de coastă zdrobite de o schijă de obuz și în locul lor, după ce doctorul Măldărescu îi scosese sfărâmăturile de oase, o scobitură, de n'o puteai umple cu pumnul unui copil. Și mai avea și alte două coaste ciuntite, că se înțepenise între ele un glonț de șrapnel și mâna stângă însemnată de un glonț, care i se înfipsese de-asupra încheieturii. La cicatricele acestea se opria Regina mai mult și-i spunea frumoase cuvinte și de laudă, primarului. Ea vorbia apoi prietenește, cu toți veteranii, le dădea curaj și întâlnire peste alți patru ani, iar pe răniți îi săruta pe frunte.

Ziua aceasta era cea mai frumoasă din viața veteranilor și-i făcea să mai uite amărăciunea și necazurile săraciei și bătrânețelor. Ultima întâlnire a avut loc în 1912; în 1914 a venit războiul cel mare și a murit Vodă Carol și mai târziu și Elisabeta Doamna iar veteranii, au fost uitați de oameni și nici Dumnezeu nu și-a mai adus aminte de ei, decât când a trimis moartea, să-i culeagă de pe pamânt.

La câtă-va vreme de la venirea lui Vodă Carol la Murfatlar, *Casa Rurală*, a început să vânză pulgarilor mici loturi de pământ, cu plată de arvună înainte, iar restul de bani, în timp de mai mulți ani, câte ceva, pe fie-ce an. Primarul—era acum președintele veteranilor și invalizilor din războiul pentru independență—a și pornit la Sinaia, cu o delegație de veterani și un *Memoriu*, prin care îi cereau să încuviințeze, să se vânză întâi veteranilor pamânt și fără să li se mai ceară arvună. Vodă Carol a primit cum se cuvine, pe foștii Lui camarazi de război și în timp ce-și făcea plimbarea, prin parcul castelului Peleș, a citit în întregime *Memoriul* și a încuviințat ce i se cerea. S-a oprit apoi și a scris cu creionul—nu erau stylo-uri pe vremea acea—hotărârea Lui: *Domnului Ministru al Agriculturii, pentru studiere și satisfacere* și dedesupt, semnătura lui, bine cunoscută prin scrisul ei calm și demn: *Carol*. Hârtia e străpunsă, unde e hotărârea regală, fiind-că Regele n'a scris'o pe masă

Intre Volga si'ntre Mississipi

Omenirea sătulă—flămândă,
care din puternicii potrivnici la pândă,
va lua-o de-acum în arândă?
Ori subt paza lui blândă?
Care va fi cel din urmă ce-o râde?
Al tundrelor și-al stepelor Gâde?
Ori cei ce în Cristos se'nfrățesc,
cu sbuciumatul meu neam românesc?!...

Cazanele toate început-au să fiarbă
între omulatlantic și'ntre Rusia oarbă,
între cântecul glonțului și-al târnăcopului,
între rublele morții și dolarii potopului,
între urletul roșu și'ntre munca mărează,
între moartea ce mântuie și'ntr'o nouă viață...

Latră prelung, departe,
latră a hău, a pârjol și a moarte,
dulăii gerului, sălbătăciunile vântului...
Ce taină dospește în rărunchii pământului?!...

Neamul meu, ce este și nu mai este,
în calda-i cenușe, ca'n Carpați de poveste,
cu uitătură aprinsă și dreaptă,
așteaptă, așteaptă,
ca de veacuri, într'una,
cu mâna pe plug și pe pușcă, furtuna:
sălbatecii cai din nou să și-i adape
în ale Prutului și-ale Nistrului ape...

Intre Volga și'ntre Mississipi s'o alege:
ce lege
ori fărădelege,
va pune stăpânire, ca mâine,
pe munții și-ogoarele de scrum ce-or rămâne:
cântecul roșu, iobăgesc al ciocanului
și-a stepelor știrbă și crâncenă secere?
Ori glasul de pe munte al Galileanului,
pururea viu, peste moarte și trecere?!...
Babilonia cea roșă, fără față și nume,
ori Roma, mai presus de timp și de lume?!...

Madrid, 1946. ARON COTRUȘ.

Murfatlar

(Urmează în pagina 7.)

Murfatlar

n'are atâta crezare, vorbia repede, căutând să-l ameţiască, mai cu promisiuni, mai cu ameninţări, ca dacă nu-i da lâna acum, pe datorie, n'o să mai cumpere nimic de la el, niciodată; dar el îi spunea liniştit: "voia la dumneata, dar lâna la mine". Ţinea în cinste banul şi buna stare agonisita prin muncă şi dacă vedea că vre-un om din sat se împăcase cu sărăcia şi nu făcea nimic, să iasă din ea, spunând că poate el să fie sărac, dar dacă e sănătos, n'are habar de nimic, bunicul îi răspundea că "sănătatea fără parale e boală curată". Avea rude şi fini nenumăraţi, dar tot se mai găsia câte unul, care vroia să-i încredinţeze că şi el îi este rudă. Bunicul, zâmbind glumeţ, fără pic de supărare şi fără să se lepede de o rudenie, ori cât de îndepărtată şi întunecă ca gumilasticul ar fi fost ea, îi desluşia: "te pomeneşti că om îi veni buni, de cuscru vitreg".

Intr'o iarnă grea, un biet oltean, Tudose, din satul vecin, Alah Capu—Poarta lui Alah, înseamnă numele satului pe tătăreşte—rămăsese fără mălai şi venia în fie-care dimineaţă, la lucru, la noi, la Murfatlar, cale de şease-şapte kilometri. Pornia de la el de acasă, pe întunerec, când trecea gazarul de cinci dimineaţa, că trenurile, care treceau pe lângă satul lui îi erau ceasornic. Toată iarna nu ne-a slăbit: pe ger, pe viscol sau pe zloată, Tudose venia în fie-care zi, bucuros că pleacă cu mălai acasă. A început să dea în primăvară şi Tudose a început şi el să vie mai rar şi tot mai rar, până ce, de la Blagoveştenie, nu a mai venit de loc. Aveam nevoie mai multă, de el, acum, la semănat, la sapa întâia a porumbului. I-am spus odată lui bunicu-meu, că mă mir şi nu pricep de ce Tudose, care altă dată venia la noi, la lucru, pe vreme rea şi viscol şi numai pe mălaiul pentru casă, nu mai vine acum, când e vremea frumoasă, drumul uşor şi plata e pe o zi întreagă de lucru.

Hei, măre Victoreie, îmi răspunse el, n'o să-l mai vedem pe Tudose, cât o fi cald şi vreme bună. La iarnă poate o mai veni el, dar acum, slabă nădejde. Şi cum eu eram tot nedumerit de purtarea lui, căreia nu-i găsiam pricină, bunicul mi-a spus-o şi după obiceiul lui, în stihuri:

Astă iară, urla lupu,
Dar acuma, cântă cucu.

Nu cred să fi găsit vre-un economist o definiţie sau o expresie mai pitorească, mai cuprinzătoare mai concentrată şi mai în stare să arate însemnătatea condiţiilor economice, în determinarea acţiunilor omeneşti, decât această nevinovată zicală, în stihuri, a lui bunicu-meu, care n'a ştiut niciodată, că exista o ştiinţă numită "Economia politică" şi oameni, care să fi numit adevărul, din zisa lui glumeaţă, "materialismul istoric".

Când mă făcusem mare şi trecusem în clasa treia, la gimnaziul din Constanţa, îi arătam cartea de fizică şi de chimie, cu desemnuri şi fotografii de tot felul de maşini aparate şi experienţe. Tocmai se perfecţionase cinematograful şi Röntgen găsise razele X. Bunicu mă asculta cu băgare de seamă, se uita lung la aparatele şi maşinăriile arătate în cărţi, dar nu se mira prea mult. Il puneau pe gânduri minunile electricităţei, ale chimiei, ale radiografiei, dar la urmă îmi spunea sceptic: "or fi făcut ei învăţaţii aştia multe isprăvi, nu zic ba, că neamţul e mare meşter, la toate; dar numai când or ajunge să facă un ou, să-l pun eu sub cloşcă şi să iasă pui viu din el, atunci o să cred în ştiinţa lor, ca în sfânta Evanghelie, pe care o citeşte Duminica, în biserică, Părintele Ciocan".

Primisera, pe vremea acea, învăţătorii de la şcolile din sate, ordine de la minister, să ţină oamenilor conferinţe despre îngrijirea vitelor şi mai ales să-i înveţe pe plugari, cum trebuesc hrănite şi puse la muncă vitele. Intr'una din Duminici, după amiaza, eram poftiţi cu toţii la şcoala, unde învăţătorul din satul vecin, venia să ţină o conferinţă, anunţată sub un titlu, care făcea să pălească de invidie pe cei din *Tinerimea studioasa*, iar pe plugari să se întrebe îngrijoraţi, cu ce bir nou sau altă *angara* mai vine stăpânirea acum: *Metode ştiintifice şi raţionale, în economia zootechnică, susceptibile de a obţine, prin ele, maximum de randament*. Sala cea mare a şcoalei, unde ţineau cursuri câte şi cinci clasele, era plina de lume, rânduită după importanţă, aşa cum se făcea la Murfatlar: notabilii şi autorităţile satului, pe scaune, în faţă şi după ei, soţiile lor; urmau apoi negustorii şi misiţii, pe bănci, iar la fund, mai mult în picioare, decât pe bănci, plugarii, rumâni şi tătari, amestecaţi şi răspândiţi prin sala, peste tot locul, noi cei din *Tinerimea studioasă*. Invăţătorul, băiat tânăr, de la oraş, neînsurat şi fără gospodărie în satul vecin, unde îşi avea şcoala, citise în pripă o broşură de popularizare şi câteva articole din revista *Albina*, tratând despre îngrijirea vitelor şi-şi pregătise conferinţa, ca pe o dizertaţie de examen de capacitate. Venise la Murfatlar într'o cotiga pe patru roate de plug, trasă de o iapă bălană, slabă moartă şi chioară, a lui Mustafa Becri Cenghene, ţigan tătăresc, după cum îl arată şi numele. Se tocmise cu învăţătorul şi-i lua numai o băncuţă de cinzeci de bani, să-l aducă la Murfatlar, să-l aştepte cu cotiga, în timpul conferinţei, în curtea şcoalei şi să-l aducă înapoi, acasă.

Lumea în sală, era numai ochi şi urechi. Invăţătorul, primit cu aplauze de notabili şi autorităţi şi priviri galeşe, aruncate pe furiş de cucoane, şi-a început conferinţa, întrebuinţând în tratarea subiectului, mai mult cuvinte *păsăreşti*—cum numiau oamenii din Murfatlar, neologismele şi cuvintele technice. Dacă hrana vitelor, în deosebi a vacilor de lapte avea importanţa ei—după spusele învăţătorului—şi cuprindea tot atâtea *feluri*, cât o masă boierească, fiind-că vita trebuia hrănita zilnic, cu fân, paie tocate, uruială de grăunţe, sfeclă, tărâţe şi turţe de floarea soarelui, fărâmate mărunt, nici adăpatul nu trebuia făcut cu *neglijenţă şi incurie*, cum învinovăţia învăţătorul pe plugari, că-l *practica* acum. "Adăpatul—spunea mai departe învăţătorul—e chiar mai important pentru *higiena* vitelor, care nu trebuesc duse în *maltratări*, la fântână, ci apa trebuie să le fie adusă pe ţevi, într'un uluc, la iesle şi vitele s'o bea stând culcate."

—Dar cu oile ce facem, dascăle, "întrebă bunicu-meu", le băgăm la coşar, să le vie apa la bot?

Invăţătorul, luat repede, îşi pierdu şirul vorbirei, la această întrebare neaşteptată. El nu citise în broşură şi în revista *Albina* decât despre îngrijirea cailor, boilor şi vacilor. Işi potrivi cravata la gât, tuşi, dregându-şi glasul şi redobândind încrederea în sine, răspunse cu multă siguranţă şi sentenţios:

—Onorate domnule Nicolae Otopeanu, creşterea şi îngrijirea oilor şi a celorlalte animale mici, prin importanţa subiectului său, va forma obiectul unei conferinţe separate, a cărei dată, nefiind încă fixată, vi se va comunica ulterior, prin anunţuri speciale, invitaţiuni personale şi afişare publică.

—Acu, fiind-că spuseşi că ne înveţi, cum să îngrijim numai vitele mari—reluă bunicu-meu, privind cu înţeles, în spre fundul salei, unde erau plugarii—crezi dumneata, că dacă le-om rasfăţa aşa cum vorbişi, hrănindu-le ca pe feciori de boieri şi aducându-le şi apa la bot, o să fie vitele noastre grase şi arătoase, că iapa chioară, cu care venişi la noi, acum?

Tot satul a izbucnit în hohote de râs. Invăţătorul se roşise şi privia încurcat, ca un şcolar prins cu lecţia neînvăţată. Norocul lui că domnul Gheorghe Muşătescu, dirigintele şcoalei din Murfatlar, i-a sărit în ajutor. După ce l-a lăudat pe *colegul sau mult mai tânar, dar tot atât de meritos* ca el şi i-a mulţumit pentru osteneala ce şi-a dat, pregatind acea *prea frumoasă şi interesantă conferinţa* a recomandat plugarilor, să urmeze sfaturile date de vorbitor, fiind-că sunt bune şi folositoare, ele fiind rezultatul experimentelor făcute de oameni învăţaţi, la noi şi în alte ţări străine şi că scrierile acelor învăţaţi sunt aprobate de minister.

Bietul bunicu-meu! Nu se împăca el cu răsfăţul vitelor şi aducerea apei de adăpat, cu ţeava, în grajduri şi coşare. Pentru el, ca şi pentru orice rumân, adapatul vitelor era un act plin de poezie şi nu lipsit de religiozitate chiar, petrecut la apusul soarelui, în scârţâit prelung de cumpeni, în muget de vaci şi boi şi nechezat de cai. Vitele veniau ca în procesiune, la ulucul puţului, plin de apa ce se reîmprospăta mereu: întâi caii, că sunt mai năzuroşi, se uită la limpezimea apei şi mirosul ei şi bat din copită, când nu le e pe plac; apoi vacile şi boii, apropiindu-se încet, gravi şi domoli, rotind ochii lor mari blânzi şi înrouraţi şi la urmă, mânjii, încurându-se şi viţeii, zburdând, cu coada adusă pe spate. Şi cu adăpatul vitelor, încheia bunicu-meu munca începută în zori, dând apoi slavă lui Dumnezeu, că i-a mai dăruit încă o zi de linişte, de belşug şi de pace.

Ce s-ar mai fi mirat şi mâniat el, dacă ar mai trăi în timpurile de acum şi ar afla că, din anul acesta începând, în Elveţia, vacile sunt duse vara, în munţi, la păşunat—la *alpage*, cum se zice—în automobile-camioane. Şi când ar vedea şi pe uliţi atâta lume, mergând numai în automobile şi pe motociclete, el şi-ar zice, de bună seamă, că aşa o fi drept, când şi vacile au ajuns să meargă pe sus, cum ieşiau la plimbare, în trăsuri şi căleşti, cucoanele şi fetele boierilor şi târgoveţilor avuţi.

Copiilor lui el le dase tot nume purtate de bărbaţi şi femei de seamă, iar finilor, peste o sută la număr, răspândiţi prin toate locurile, pe unde trecuse el, tot nume romane, spre necazul părinţilor, pe care darul bogat al naşului, la botez, nu-i mangâia de lipsa din calendar şi din *Vieţile Sfinţilor*, a numelui copilului. "Că—spuneau finii—tare-i greu pentru omul nevoiaş şi supus greşelei, să n'aiba în cer, un sfânt de ajutor, pe lângă Dumnezeu. Sfântul din cer era pentru ei, un fel de avocat, în Soborul ceresc şi erau [illegible] că, dacă n'ai avocat în cer, îţi merge tot atât [illegible] rău, ca atunci când îl ai pe pământ. Intre alte pricini de preferinţă, pentru ginerele cel mai tânăr, era şi aceia, că pe tata-meu îl chema Ştefan, iar pe celalt ginere, Traian. Pe mine mă botezase tata-meu tot Ştefan, ca pe el; dar bunicu-meu ar fi vrut să mă boteze Victor şi mă mângâia, chemându-mă Victorel, cum am mai spus. Numele acesta, spunea el, sună mai frumos la ureche şi aduce noroc.

Alegerea naşului şi a numelui avea mare importanţă, la Murfatlar, unde oamenii nu împărtaşiau părerile liberale ale Julietei, a cărei inimă sfâşiată de certurile dintre familia Capellettilor şi a Montecchilor, o îndemna să spuie că trandafirul tot aşa de frumos ar mirosi, chiar dacă oamenii l-ar chema alt-fel. La Murfatlar însă, lumea credea că numele aduce noroc şi viaţă lungă sau nenoroc şi moarte timpurie. La vr-o două case, în dreapta noastră, şedea cumătrul Dumitru Crişan, căruia îi muriseră, de mici, patru copii, unul după altul, când le trimise Dumnezeu pe al cincilea, un băieţaş dolofan şi rumen.

—Ce ne facem, Catrino, ce ne facem, Dumitre?, îşi vorbiau cumetrii între ei, resemnaţi la orice lovitură a soartei, dar nemângâiaţi de pierderea, de care se temeau. Atunci s-au gândit la un nume cu noroc şi de viaţă lungă şi s-au hotărât sa-l boteze, pe copil la biserică, Ştefan, să-l strige acasă tot Ştefan, dar la Primărie să-l scrie Stoican, cum îl chema pe vecinul lor şi al nostru, Stoican, poreclit Pătatu.

—Când o vrea Dumnezeu să ni-l ia şi pe copilul ăsta—işi vorbiau tainic, între ei, Dumitru şi Catrina, vine moartea în ogradă, la noi, să-l ia pe Stoican, după porunca Celui de sus; dar la noi nu găseşte nici un Stoican, că pe copilul nostru noi îl strigăm Ştefan, aşa cum l-am botezat la biserică. Moartea aude în curtea vecinului, că-l chiamă pe unul Stoican şi-l ia pe Stoican Pătatu, că n'o să se înfăţiseze ea, moartea, înaintea lui Dumnezeu, cu mâna goală. Stoican era dogar, de meserie, dar nu ştiu dacă făcuse în viaţa lui, atâtea butoaie, câte deşertase pe gâtlejul lui, veşnic însetat, iar Pătatu i se apunea, fiin-că avea pe faţă şi pe mâini pete cafenii, din pricina băuturei, care-i rodea ficatul—bănuesc acum.

—Să-l ia moartea pe el, nu pe copilul nostru nevinovat—îi spunea Catrina lui Dumitru, atunci când puseseră la cale împreună, ţiretlicul acesta, pe cât de naiv, pe atât de crud, în egoismul lui.

—Scapă satul de un beţiv şi familia de o pacoste—spunea Dumitru. Şi l-au înscris pe copil, la Primărie, Stoican, dar l-au botezat la biserica şi l-au chemat acasă, Ştefan.

Ca bun creştin şi cu frica lui Dumnezeu, bunicu-meu avea mare pică pe Baba Dina, doftorul, spiţerul, moaşa, peţitoarea şi vrăjitoarea satului, din pricină—spunea el—că *sgripţoroaica* şi *cotoroanţa*, face împotriva Celui de sus, care hotăreşte soarta fie-căruia, după marea lui înţelepciune, neajunsă de minte omenească. Numai la mare nevoie o chema el, doar la junghiuri sau scrânteli; mama însă, o chema întotdeauna, dar fără ştirea lui, fie iarna, când eram răciţi ori tuşiam, fie vara, când aveam friguri sau gălbinare ori vre-un dor la stomac. Când eram răciţi, Baba Dina ne punea tot felul de oblojeli, cu făinuri şi alifii de-ale ei şi ne tragea pe spate, cu spirt amestecat cu untdelemn. Tot cu amestecul acesta, ne tragea la gât, de gâlci, descântând de trei ori: gâlcile ca nucile, să se topiască, să se risipiască, aşa cum se risipesc păsărelele, pe toate rămurelele şi să rămână curat, la faţă luminat, ca argintul strecurat, robul lui Dumnezeu...—aici spunea numele bolnavului, îl scuipa de trei ori, dar mai mult de formă, că împroşca numai aerul, printre gingiile ei ştirbe. Il mângâia pe bolnav, îl scărpina şi-l gâdila sub guşe la urmă îi spunea mamei: *şi acum leac şi babei, colac*. Frigurile le vindeca cu praf de chinină în rachiu de drojdie, iar la boala rea de stomac, a copiilor, *holera copiilor*, cum i se zicea, ea le da cafea râşnită, pe felii de lămâie, ori făină de cari, luată cu ceai de izmă. Tot cu lămâie, dar presărată cu *cârmâz*, vindeca Baba Dina gălbenarea. Când bântuia holera printre pasări, lua baba o găină bolnavă, o arunca de vie, într'o oală cu apă în clocote, o scotea apoi o jumulia şi carnea ei, tocată mărunt cu cuţitul, o da de mâncare, pasărilor sănătoase din curte. In timp ce găina fierbea în apa clocotită, baba spunea tainic, un descântec, pe care-l ştia numai ei.—"Descântecul e totul, maică, ne spunea Baba Dina: dacă e bine spus, vine şi leacul şi pasările sunt ferite de boală; dacă nu e bine spus sau nu e primit de Dumnezeu, n'aduce leac şi pasările se îmbolnăvesc şi mor". Mult mai târziu mi-am dat seama, că descântecele babei nu erau decât un ceasornic primitiv: la gâlci, spunea cât trebuie să ţie fricţionarea gâtului, că să aiba efect asupra circulaţiei sângelui şi limfei, fără să vateme pielea de prea mult frecuş; iar biata găina bolnava de holera şi aruncată, de vie, în apa clocotită, nu era decât un soi de vaccin şi descântecul îi arăta, cât trebuie s'o fiarbă, că să-i amorţiască microbii. Dacă timpul cât fiersese găina bolnavă, nu era de-ajuns, microbii rămâneau vii, îmbolnaviau de holeră şi omorau pasările din curte; dar dacă era prea lung şi găina fierbea prea mult, microbii fiind omorâţi de-abinelea, vaccinul nu mai putea avea nici un efect.

La Baba Dina mă trimiteau, când eram copil mic, surorile mamei, până nu se măritasera, să le cumpăr *sulimanuri* sau, cum am zice azi, creme de înfrumuseţare şi farduri. Baba locuia la marginea satului, pe o uliţă, care da în drumul spre cimitir într'o căscioară singuratecă. Nu avea decât o odaie cu tindă şi o polată cu vatră. In odaie avea un dulap mare şi înăuntru, pe rafturi, tot felul de sticle, sticluţe, borcane, borcănele şi mojare, ca la spiţerie, de porţelan şi cu pisălogul aşişderea. Baba trăia singură, că era văduvă şi feciorii, însuraţi, îşi aveau rosturile lor. Numai cel mai mic nu se însurase încă, dar îl luasera în armată, la marină, unde, pe vremea aceia, se făcea cinci ani şi era timonier pe torpilorul *Zmeul*.

—Şi tare mândru şi frumos e, maică, Gheorghiţă al meu, că atunci când vine în *conced*, acasă şi drumului îi e drag cu el—, spunea înduioşată baba, când o întreba cineva de feciorul ei de la marina. Eu veniam la ea acasă, cu două borcănele goale şi-i spuneam să-mi dea, de doui gologani, *suliman de zi* şi de trei *suliman de noapte*. Baba scotea din dulap doua borcane, cântăria alifii din ele, într'o balanţă mică, făcută de ea şi în talger punea bani de aramă în loc de greutăţi, iar eu îi plătiam un *iuzluc*, o băncuţă de argint, de cincizeci de bani. Odata m-au trimis mătuşile să le cumpăr sulimanul, pe datorie. Stam sfios în tinda babei şi începusem să-i vorbesc de feciorul ei de la marină. Ii spuneam că l-am văzut la vapor, în portul mic, la Constanţa şi nu ştiam cum să aduc vorba şi despre sulimanul mătuşilor. Baba Dina a înţeles stângacia mea şi mi-a dat curaj, spunându-mi: "Şi aşa, maică, am venit la mere şi mi-e ruşine a cere. Spune babei, maică, ce le doreste inima", mă îndemna ea, luându-mi borcanelele goale din mâini.

—Să-mi dai, matuşico Dino, de doui gologani suliman de zi şi de trei, suliman de noapte, dar pe *tibişir*, că n'au fetele marunte—îi spusei eu dintr'o singură răsuflare, aşa cum mă învăţaseră acasă surorile mamei.

—Da par'că mari au?—îmi raspunse viu şi râzând Baba Dina—. Ce? nu ştiu eu că Otopeanu nu le mai dă fetelor, nici un firfiric, să nu mai aibă cu ce să-şi cumpere suliman de la mine? Par'că n'am auzit ce vorbeste el în sat, de mine? Că sunt o zgripţoroaică, o fermecătoreasă şi o vrăjitoare, care închiagă apele, ia rodul vacilor şi al câmpului şi aduce omul pe băţ, la cine nu vrea şi nu doreşte. Şi că de-ar fi după el, m-ar arde de vie. Dar estă iarnă, când a avut junghiuri, cine a venit de la tras şi l-a descântat să iasa junghiurile din el? Şi când mi-roase a primavara, cine-l trage, de-l înviorează, după lâncezeala din iarna, până sa vie Gavrila Ţiganu, cu ursu, să-l calce şi să-i desmorţiască oasele?

Asta era adevarat, că venise, dar fără să o cheme bunicu-meu şi-l trăsese iarna trecută, de junghiuri, iar pe la Blagoveştenie, îl mai trăsese pe spinare şi pe braţe, că se simţia ca amorţit. La Sfântul Gheorghe, venia Gavrilă Ţiganu cu ursu. Aşternea o pătura de cal, se culca pe ea, cu faţa în jos şi Gavrilă îi vorbia şi-i cânta din gură ursului, bătând, în acelaş timp, *daireaua*—tamburina cu clopoţei a ursarilor—apoi îl plimba pe spinarea lui bunicu-meu. Ursul era învăţat de Gavrilă, că pe la încheieturi şi între umeri, apăsa mai tare cu labele dinainte, ba mai da şi câte o palmă după ceafa şi nu se da jos de pe om, până ce nu-i făgăduia lui Gavrilă şi un pachet de tutun negru, de un gologan, în afară de plată.

Baba Dina simţia nevoia să se spovediască, să-şi descarce sufletul de povară, dar, grijulie de pielea ei, se spovedia unui copil nevinovat şi neştiutor de ale lumei, fiind-că nu ar fi îndraznit să-şi dea pe faţă meşteşugul şi să mărturisească toate isprăvile ei şi Părintelui Ciocan, care avea ochii pe ea şi o trecuse de mult la pomelnicul răilor din sat.

—Şi ce faptă rea fac eu, maica—urma văicărindu-se Baba Dina—dacă dau omului, un fir de aţă albă, cu no-

(Urmează în pagina 8.)

MEMORANDUL

de G. A. FORDEA

"Existenţa unui popor nu se discuta; se afirmă."

IOAN RAŢIU.

PRINTRE momentele înălţătoare din trecutul politic al poporului român, epizodul înscris de mişcarea memorandistă este, fără îndoială, remarcabil. Departe de a fi doar produsul unui sentimentalism inutil, amintirea ce se leagă de procesul Memorandului rămâne-dincolo de limitele timpului, a deceniilor ce se scurg năvalnic-o marturie vie a forţelor Neamului, o pagină de istorie naţională totdeauna reconfortantă.

In 1887, se împlineau douăzeci de ani dela actul uniunei personale încheiat între Austria şi Ungaria, act prin care aceasta din urmă anexase în mod forţat Transilvania, împotriva voinţei exprimate a majorităţii absolute a populaţiei provinciei. Douăzeci de ani în cursul cărora politica de desnaţionalizare a elementului românesc majoritar se desfăşurase tot mai violent, urmărind crearea unui Stat naţional maghiar, unitar din punct de vedere etnic. Intoleranţa şi asuprirea din partea guvernului din Budapesta, trebuiau—atât în forţă cât şi în perfidie—sa fie pe măsura imensei absurdităţi a obiectivului urmărit.

Faţă de regimul vitreg căruia Ardelenii erau astfel supuşi, Conferinţa naţională din Sibiu hotărî în acel an a se redacta un memoriu, spre a fi înaintat Împăratului Francisc-Iosif, memoriu prin care "factorul suprem" în Stat urma să fie informat asupra despotismului maghiar, a măsurilor sale riguroase, precum şi asupra profundei nemulţumiri generale ce domnea în sânul comunităţii româneşti.

Redacţiunea acestui memoriu ("Memorandul") fu încredinţată lui Iuliu Coroianu, care—după cum reiese dintr'o corespondenţă particulară—îşi îndeplinise această misiune la data de 9 mai 1889. Ioan Raţiu numi atunci o comisiune, compusă din Brote, Lucaci, Mureşanu, Negruţiu, Onciu şi Pop de Băseşti, pentru a discuta textul lui Coroianu paragraf cu paragraf şi a-i da o formă definitivă. Un an mai târziu, Conferinţa naţională din octombrie 1890 îl aproba în unanimitate.

Totuşi, prezentarea Memorandului la Viena fu amânată, în aşteptarea de "timpuri mai oportune". Indeciziunea, pentru a nu spune teama, care a determinat această amânare, se datora cu deosebire scrupulelor excesive ale bătrânului Vicenţiu Babeş, preşedinte al Conferinţei, care —consecvent atitudinei sale etern suspensive—declară cu această ocaziune: *"Suntem şi ne simţim membri ai marei familii române... şi ca membri ai ei ţinem la desvoltarea materială şi culturală a României, tindem la scutirea neamului nostru de toate influenţele străine. Cu toate acestea, negăm în mod solemn că avem tendinţe politice daco-române, căci noi ţinem a aparţine monarhiei autro-ungare şi suntem supuşi credincioşi ai coroanei de Habsburg"*.

Urmărind cu îndărătnicie o politică de neutralitate "academică" lipsită de sens căci practic irealizabilă, atitudinea echivocă, hibridă, a lui Babeş, îi atrase încetul cu încetul animozitatea aproape unanimă a fruntaşilor, obligându-l—ostracizat în sfârşit—a se retrage la începutul anului 1892 pentru a ceda locul lui Raţiu.

Intre timp, circumstanţele "oportune", imperceptibile lui Babeş, păreau să se contureze progresiv, poate dacă nu aşa cum le-ar fi dorit el, adică sub forma unei ipotetice receptivităţi faţă de revendicările româneşti în cercurile austriace, cel puţin în sânul opiniei publice mondiale, instruită asupra situaţiunei poparelor alogene din dubla monarhie. "Cauza" românească era viu susţinută, nu numai în campaniile viguroase ale ziarelor din Bucureşti şi în cercurile studenţeşti din străinătate, dar până în cele mai puternice, mai influente şi mai grave publicaţiuni din Apus. La Congresul inter-parlamentar din Roma (1891), deputatul român Fleva nu se sfii a prezenta o moţiune favorabilă naţionalităţilor oprimate din Austro-Ungaria, moţiune susţinută de delegaţiunea italiană.

Astfel, Conferinţa naţională din ianuarie 1892 se deschise în împrejurări mai favorabile. După ce noul preşedinte, Ioan Raţiu, stigmatiză cu violenţă politica de maghiarizare, se decise —odată cu continuarea pasivităţii parlamentare—prezentarea Memorandului. Teza lui Mocioni, care—fidel politicei "înalte" a lui Babeş—obiectă că "garanţiile pentru succesul acestei acţiuni nu sunt întrunite", fu înfrântă. Un comitet restrâns se întruni în consecinţă în martie al aceluiaş an, pentru a hotarî tipărirea Memorandului; aceasta se execută în tipografia lui Brote (a ziarului "Tribuna") din Sibiu, în limbile română, germană şi maghiară, în cinci mii de exemplare, pe 23 pagini format in-quarto.

Care era cuprinsul Memorandului?

O introducere în care se insista asupra ilegalităţii Dietei maghiare din Cluj (1865) care votase anexarea Transilvaniei, asupra impopularităţii regimului ungar şi a degradantelor sale mijloace de guvernare, precum şi asupra ofensei permanente ce se făcea sentimentului naţional românesc—era urmată de o analiză strânsă şi completă a situaţiunei inadmisibile creiată de legislaţia de excepţiune impusă Românilor. Un scurt rezumat al doleanţelor politice, culturale, religioase şi economice, care denunţau rând pe rând: în prim loc, *Legea electorală* (diferită de cea existentă în Ungaria), a cărei sistem censitar împiedeca atât consultarea cât şi reprezentarea elementului românesc, şi graţie căreia repartizarea artificială inechitabilă a circumscripţiilor electorale favoriza pe Unguri; aceştia dispuneau într'adevăr de un deputat pentru 5.000 locuitori, pe câtă vreme Românii puteau alege—în cazul cel mai bun—un deputat revenind la 60.000 locuitori! Apoi, *Legea* denumită *"pentru egala îndreptăţire a a naţionalităţilor"*, care se spripinea, ca axiomă paralogistică, pe ficţiunea naţiunei maghiare "unitare", decretând limba ungară oficială şi înlăturând în practică pe Români din administraţie, din consiliile judeţene şi municipale. Mai departe, *Legea Presei*, preconizând măsuri draconiene aplicabile publicaţiunilor româneşti. Şi în sfârşit, acest adevărat act de acuzaţiune consemna; faptul că guvernul maghiar nu întreţinea nici o şcoală românească, faptul că regimul nu respecta sub nici o formă autonomia confesională, faptul că politica agrară nedreptăţea pe Români, ţăranii fiind jefuiţi de pământul lor de către magnaţii unguri—şi protesta deasemenea împotriva lipsei de legi relative la dreptul de asociere şi întrunire, regimul acestora fiind impus în mod arbitrar de către autorităţile judeţene, dela caz la caz. Faţă de această situaţiune, "Românii—spuneau autorii—au *datoria* de a nu contribui la consolidarea unui Stat vizând propria lor exterminare". In încheiere, o nuanţată reamintire a veritabilei funcţiuni a şefului Statului, abia ascunzând un sever avetisment în aceşti termeni: "Toţi Românii... se simt constrânşi a face dureroasa mărturisire că şi-au pierdut încrederea faţă de regimul maghiar şi faţă de parlamentarismul său. Ei cred că asanarea nu o pot aştepta decât dela intervenţia factorului suprem—Coroana—care, reprezentând cele mai înalte interese de Stat, are menirea de a se intercala între cetăţeni, atunci când Statul ajunge într'o stare în care organismul său este ameninţat să se destrame".

Redactat într'un stil sobru, reţinut, lipsit de pasiune, dar cât se poate de ferm, utilizând un vocabular adesea latinizant, textul mărturiseşte de o concepţiune politică, civică şi morală de un nivel foarte ridicat, de o judecată incisivă, profundă şi judicioasă, şi—mai presus de orice—de un înalt simţământ de demnitate omenească şi naţională.

Memorandul era adresat *"către Majestatea Sa imperială şi regală apostolică Francisc-Iosif I, Împărat al Austriei, Rege apostolic al Ungariei, Rege al Boemiei, Dalmaţiei, Slavoniei, Galiţiei, Lodomeriei şi Iliriei, Mare Duce al Cracoviei, Duce al Lorenei, Duce al Salisburgului, Stiriei, Carintiei, Carniolie, Bucovinei, Sileziei superioare şi inferioare, Mare Principe al Transilvaniei, Marcgraf al Moraviei, Comite princiar al Augsburgului şi Tirolului, etc., etc."*; era datat: Sibiu, 26 martie 1892, şi purta următoarele semnături, ale celor ce formau "Comitetul Adunării generale a reprezentanţilor alegătorilor români din Transilvania şi Ungaria": Ioan Raţiu, preşedinte, Gheorghe Pop de Băseşti şi Eugen Brote, vice-preşedinţi, Vasile Lucaci, secretar-general, şi Septimiu Albini, secretar; membri: Patriciu Barbu, Daniel Barcianu, Dimitrie Comşa, Iuliu Coroianu, Nicolae Cristea, Gherasim Domide, Ion Duma, Teodor Mihali, Ion Munteanu, Rubin Patiţia, Vasile Raţiu, Dionisie Roman, Nicolae Roman, Aurel Suciu, Gavril Tripon şi Mihail Veliciu.

Pentru prezentarea Memorandului la Curtea Imperială, Comitetul central al Partidului fixă ziua de duminică 29 mai, dată la care deputaţiunea prezidată de Raţiu se compunea din peste trei sute de Români, veniţi cu entuziasm în Viena din toate unghiurile Transilvaniei.

Delegaţiunea română fu primită, într'o atmosferă de sărbătoare, de mai mulţi deputaţi austrieci, cari îi înlesniră primele întruniri ţinute la Primărie şi în sala "Elterlein", în ciuda unei neîndemânatece intervenţiuni a poliţiei. Nu trebue să se uite că fermenţii unui anumit antagonism existau faţă de Maghiari în sânul Saşilor din Transilvania, antagonism care avea să conducă spre sfârşitul veacului le mişcarea "Saşilor Verzi", preconizând o colaborare româno-germană îndreptată în contra Budapestei. Astfel se înţeleg cuvintele de bun-venit, urările şi cordialitatea demonstrată de deputaţii austrieci, mergând până la declaraţiunile Doctorului Karl Lueger, prin care acesta mărturisea că "inima lui este alături de cei nedreptăţiţi".

Studenţii români, cehi şi sârbi, aflaţi în Viena, se alăturară cu elan manifestaţiilor delegaţiunei ardelene şi ţinură diverse întruniri în *Prater*, subliniind cu tărie solidaritatea slavo-română împotriva opresiunei maghiare. Sute de mesagii de simpatie, telegrame de adeziune, de admiraţie şi încurajare, soseau la adresa Comitetului român al Memorandului, din Transilvania, din România liberă, din capitalele ţărilor latine şi din America. In mod brusc, ceeace prin prisma deformată a unora putea să apară ca un biet complot himeric al câtorva ţărani megalomani răsvrătiţi, se transformă pentru toţi observatorii atenţi în ceeace mişcarea era în realitate: o înălţătoare şi puternică manifestare de vitalitate a unui popor care, conştient de drepturile sale imprescriptibile pe pământul strămoşesc, refuză să se plece în faţa arbitrarului şi asumă cu un suprem curaj responsabilităţile ce îi incumbă.

In acest climat general, membrii Comitetului se prezentară la *Hofburg*, pentru a înmâna Memorandul direct Împăratului.

In afară de îngrijorarea legitimă pe care afirmarea impunătoare a naţionalismului românesc o declanşase la Budapesta ca şi la Viena, momentul pentru acest demers se arăta cel puţin delicat, pregătirile fiind în curs în ambele capitale pentru sărbătorirea unui sfert de veac dela încoronarea Împăratului ca Rege al Ungariei (dualismul: 1867).

Membrii Comitetului fură primiţi cu o politeţă glacială, neputincioasă a ascunde, mai mult decât iritaţiunea aristocratică, nervozitatea de ordin politic, de către şeful Cancelariei imperiale, Consilierul baron von Braun, care îi informă de imposibilitatea unei audienţe imediate şi îndeplini formalitatea primirei plicului sigilat a cărui purtători erau.

Punerea în scenă a acestui "epilog", care părea din toate punctele de vedere negativ, fusese decisă anterior —guvernul din Budapesta, la curent cu intenţiunile Partidului Naţional român, trimiţând încă din 23 mai un memoriu confidenţial Împăratului, prin care sugera cu insistenţă respingerea *de plano* a Memorandului şi refuzul primirei delegaţiunei române "compusă din iredentişti turbulenţi cari temptează zdruncinarea temeliilor dualismului". Baronul Dezideriu Banffy venise personal la Viena pentru a interveni în acelaş sens. De altfel, pentru a zădărnici acţiunea românească, nimic nu fusese omis nici precupeţit—, autorităţile ungare înscenând în acelaş timp împotriva lui Lucaci—căruia îi fusese încredinţată organizarea deplasării deputaţiunei la Viena—un proces de "calomniere publică a Guvernului", care îi adusese suspendarea din postul său de paroh al Bisericei din Şişeşti.

Cu sigiliile intacte, plicul conţinând Memorandul fu deci remis de către von Braun, prin ministrul Szögyeni, preşedintelui Consiliului Szapary, care la rândul lui îl trimise, prin ministrul de interne, prefectului de Turda, cu ordinul de a-l restitui intact lui Raţiu.

Acest refuz vexatoriu şi eşecul înregistrat, fură denumite "palma dela Viena", iar Mocioni nu se putu împiedeca a manifesta o îndurerată jubilare faţă de proba aparent peremptorie a justeţei argumentului său. *Palma dela Viena*—după cum scrie Profesorul Ion Lupaş—fu asemănată "cu palma pe care o primise Asan, când s'a prezentat la Curtea Împăratului bizantin Isac Anghel, pentru a protesta—împreună su fratele sau Petru—împotriva asupririi Românilor din Sudul Dunării", şi făcu să se nască speranţa că "va determina pe cei ce o primiră să procedeze întocmai ca fraţii Petru şi Asan, cari s'au întors în munţi şi au deslănţuit răscoala "pentru scuturarea jugului celui de demult".

Desnodământul avea să fie, însă, mai îndepărtat şi mai anevoios.

Grosul delegaţiunei se înapoiă în Transilvania, în vreme ce membrii Comitetului mai rămaseră câteva zile în capitala Austriei, unde ţinură mai multe consfătuiri şi o şedinţă pentru a redacta procesul verbal referitor la cele întâmplate.

(*Urmează în pagina 9.*)

MURFATLAR

duri descântate, să i se îndepliniască dorinţele: spun ce vrea omul, când descant şi fac şi nodul. Ori dacă în loc de aţă albă, îi dau un fir de aţă neagră, cu atâtea noduri, câţi duşmani are: spui numele duşmanului şi ce-i *doreşte omul, când descânt şi fac nodul. Şi argintul viu, parcă eu îl rostogolesc, de pleacă de la mine şi se duce la casa unde îl trimit? Îl rostogoleşte necuratul din el.* Şi dacă pun şi eu, când mă roagă, o rădăcină de pătrunjel, la locul cu pricina la vre-o fată mare, care s-a pripit sau le vre-o vadană, pe care n'a iertat-o încă Dumnezeu, ce rău fac eu, maică cu asta? Le scap de ponos şi de ruşine şi satul de ocară.

INTR'O vară tocmai venisem în vacanţa mare, când bunicu-meu, fără să-l doară unde-va, fără să simtă sfârşială sau vre-o slăbiciune măcar, ne-a spus liniştit, mie şi fie-sei Eugenia, singura lui fată, pe atunci, nemăritată încă: "Jenico, fată şi tu, Victorele, băiatule, să ştiţi de la mine, că am cazut în leasă. Mi-a venit şi mie rândul, să mă înfăţişez înaintea celui de sus. Aşa îi e dat tot omului, să moara, dar omul cu virtute, să nu moară mortăciune.

—Cum se poate, tată? plângea matuse-mea; cum crezi una că asta, bunicule?, mă tânguiam eu. Cum poţi spune una că asta?, ne văicăriam împreună, eu şi cu mătuşa mea. Nu ai căzut în nici o leasă şi eşti mai tare ca cremenea—, îi spuneam noi, crezând că-i dam curaj şi-i vom schimba gândurile negre.

—Oi fi eu, nu zic ba—ne răspundea el—dar în capcană nu cade numai vulpea chioară. Cade şi cea cu ochii zdraveni şi oricât de şireată o fi lighioana, cade, când i-a sosit veleatul şi s-a sfârşit cu zilele ei.

—Dar uita-te la faţă şi la trup, tată—îi spunea matuşe-mea; uită-te, bunicule, că eşti drept, ca bradul şi voinic, înca—îi spuneam eu. Şi amândoi, eu şi matuse-mea, plângeam mâhniţi, de vorbele lui prevestitoare de moarte.

—Slava Domnului, că n'am ajuns o pastramă cu suflet, o povară pamântului şi o pacoste pentru voi—ne raspundea el. Mă duc, aşa sunt şi cum spuneţi şi voi, drept ca bradul, fiind-că simt că aşa mi-a fost scris, prin voia Celui de sus. Nici nu a vrut sa auză de Baba Dina, să vie să-l tragă sau să-i dea vre-o buruiană de leac, fiindcă, spunea el, asta ar fi împotriva celor hotărâte de Dumnezeu.

Când Gengis-Han a primit printre sfetnicii lui, pe un cărturar din ţara Kitailor, i-a cerut o doftorie ori să-l înveţe un descântec, care să-i dea viaţa veşnică, fiind-că ştia el, că la urmă, moartea îi va răpune, cu toata împărăţia lui întinsă, cum nu a mai fost alta, nici înainte, nici după el şi oastea lui neînvinsă, ce îngrozise întreaga omenire. Dar un asemenea leac nu se află pe lumea noastră şi un descântec, care să daruiască nemurirea, nu le este dat buzelor omeneşti sa-l rostiască. Şi chiar dacă zmulgând tainele cerului, omul ar găsi un leac împotriva morţei, ţăranul rumân nu l-ar lua, fiind-că l-ar socoti împotriva legei rânduită de Dumnezeu, că tot ce are fiinţă să cunoasca durerea şi suferinţa, în lumea aceasta şi moartea, când i-a sosit veleatul, sorocit de Cel de sus.

Dupa ce s-a spovedit Părintelui Ciocan şi Sfinţia-Sa l-a împărtăşit, bunicu-meu a murit liniştit şi senin, aşa cum moare ţăranul rumân, care, prin moarte, săvârşeşte cel din urmă act de supunere şi de închinare lui Dumnezeu.

Va urma.

ŞT. GEORGESCU-OLENIN

Reîntoarcerea dela Viena se îndeplini într'un simțământ intuitiv al utilității acțiunei întreprinse; cu seninătatea datoriei împlinite, Rațiu și colaboratorii săi disprețuiră invectivele al căror obiect fură în trecere prin gările din Ungaria, întăriți în certitudinea că "totul nu se sfârșise".

Marea întrebare era acum: care va fi reacțiunea maghiară?

In cercurile guvernamentale din Budapesta se admitea unanim că acțiunea românească nu putea fi trecută cu vederea, fără a periclita serios autoritatea și prestigiul Statului. Asupra mijloacelor coercitive însa, două teze se înfruntară: pe de-o parte, aceea "diplomatică" și lenitivă, care—voind să evite recunoașterea profund neplăcutei impresiuni încercate—preconiza doar condamnarea proprietarului tipografiei din Sibiu care tipărise Memorandul—, iar pe de altă parte, aceea brutală, care sugera acuzarea întregului Comitet al Partidului Național Român, spre a demonstra că un Stat puternic știe să lovească fără milă, avand resursele necesare pentru a desconsidera factorii împăciuitori ca și soluțiile claudicante.

Această ultimă teză, mai conformă susceptibilității nemăsurate spiritului vindicativ și caracteristicelor dominante primare ale poporului maghiar, fu aceea care ieși biruitoare—cu deosebire după ce în Parlament interpelările la adresa ministrului justiției și președintelui Consiliului se făceau tot mai dese și mai vehemente; contele Albert Apponyi și Gabriel Ugron, printre alții, insistară pentru a grăbi "măsurile severe ce se impuneau împotriva Românilor care au atentat la forma constituțională a Statului, la independența, integritatea teritorială și instituțiile Ungariei". Atacurile nu omiteau a face amintire nici de relațiunile Ardelenilor cu România liberă și de Liga Culturală din București, care susținea mișcarea memorandistă.

Toate aceste preliminarii cereau timp. Acțiunea judiciară fiind hotărâtă astfel în "sferele înalte", pregătirea procesului—era vorba de o acțiune de ordin politic în care Justiția era chiemată a face o lamentabilă figurație—fu destul de lungă. Ministrul de Justiție Szilagyi fixă, în sfârșit, judecarea pentru data de 7 mai 1894.

Gafa maghiară era comisă și era imensă; consecințele urmau să o demonstreze spectacular.

In 5 mai, toți cei implicați se adunară în Sibiu; de-aci, după ce fură sărbătoriți de toată suflarea românească, plecară "în corpore" spre Cluj, unde avea loc procesul. Pe parcurs, în toate gările, Românii veniră să salute pe viitorii martiri, să-i felicite pentru onoarea deosebită ce li se făcea de către autorități. La Cluj, atmosfera de mare sărbătoare se transformă într'o frenetică exaltare; mulțimea era în delir, purtătoare de flori formând culorile naționale românești, cu inscripția "Totul pentru Națiune"; studenții români intonară cântecul lui Mureșanu "Deșteaptă-te, Române!", și câteva incidente destul de serioase se produseră cu jandarmii unguri.

In dimineața următoare, încă din zori, străzile Clujului fură împânzite de țărani români în straie de sărbătoare, veniți din dealul Feleacului și din Turda, din Mănăștur, Someșeni și Huedin, spre a-și manifesta, printr'o prezență tăcută, solidaritatea cu fruntașii lor.

Procesul avu loc în sala de festivități a "Redutei" (viitorul Cerc Militar). Instanța în fața căreia Românii compăreau mândri, era o Curte cu Jurați, ilegală în [illegible] tribunal de excepțiune inexistent în sistemul judiciar maghiar, înființată printr'un ordin ministerial. Președintele Curții era baronul Sigismund Szent-Kereszty (înlocuit ulterior cu Jeszenszky), asistat de judecătorii Issekutz și Reinbold; acuzarea era susținută de primul-procuror Vita Sandor. Toți jurații erau unguri. Apărarea fu încredințată următorilor douăzeci de avocați români: Valeriu Branisce, Coriolan Brediceanu, Augustin Bunea, Șt. Cicio-Pop, Iosif Crișan, Simion Damian, Matei Dula, Șt. Fainor, Amos Frâncu, Emil Gavrilla, Al. și Fr. Hossu-Longin, Gh. Ilea, Aurel Isac, Silviu Moldovanu, Aurel Mureșanu, Șt. Petrovici, Ioan Roșu, Miloș Ștefanovici și Petre Truția. Presa străină era bine reprezentată, prin numeroși ziariști din București și redactori dela ziare italiene, germane și cehe.

MEMORANDUL

Din primele zile ale desbaterilor, tensiunea fu foarte vie. Procurorul cerând tribunalului să ordone utilizarea exclusivă a limbei maghiare, Românii se împotriviră; interpretul ce fu numit deforma însă intenționat sensul cuvintelor, creind confuziuni și dificultăți menite a deservi pe acuzați. Agitațiile depășeau chiar incinta, apărătorii primind mereu scrisori de amenințare. Excedați, aceștia declarară că erau puși în imposibilitate de a-și îndeplini misiunea și în consecință se retraseră. Față de această situațiune critică, în care era limpede că autoritățile și Justiția maghiară nu puteau să joace decât rolul odios care le revenea, prefectul județului încercă să sugereze, în mod confidențial, o amânare a procesului. Acuzații, însă, refuzară.

In ziua a cincisprezecea, după luarea interogatoriilor și după ce se dădu lectura în limba maghiară a textului Memorandului—lectură ce produse o puternică impresiune—Rațiu declară că asumă, împreună cu toți ceilalți acuzați, responsabilitatea întreagă pentru tipărirea, răspândirea și prezentarea Memorandului. După care, își rosti faimoasa cuvântare, ce fu apoi tradusă în diverse limbi străine, reprodusă în "Journal des Débats" din Paris și citată de Clémenceau.

Rațiu își încheia demna sa intervențiune în acești termeni: *"Nu ne e în gând să venim înaintea Domniilor Voastre spre a dovedi că avem dreptul la existență... Nu ne putem apăra..., nu putem decât să acuzăm în fața lumii civilizate sistemul asupritor care tinde să ne răpească ceeace un popor are mai acump: legea și limba. De aceea, nu suntem aici acuzați, suntem acuzatori. Ca persoane, nu avem ce căuta înaintea acestei Curți cu Jurați, fiindcă noi am acționat numai ca mandatari ai poporului român, și un popor întreg nu se poate trage la bara judecătorească. Plângerile poporului român nu pot fi judecate de un juriu exclusiv maghiar, care este și judecător și parte. De aceea, nu este de demnitatea poporului român de a se apără în fața Juriului din Cluj! Intr'adevăr, aceasta este o chestiune politică și de Stat, care rezultă dintr'un proces secular între națiunea maghiară și autohtona națiune română. De judecată, dar, nu poate fi vorba!... Să nu ne cereți, dar, nouă să ne facem complici în acest simulacru de proces, încercând să facem din partea noastră un simulacru de apărare... Faceți ce voiți!... Sunteți stăpâni pe individualitatea noastră fizică, nu însă și pe conștiința noastră, care, în această cauză, este conștiința națională a poporului român"*.

Sentința fu pronunțată în 25 mai 1894, după trei săptămâni de desbateri. Curtea cu Jurați din Cluj condamna pentru crimă de "înaltă trădare" pe 14 acuzați la închisoare mergând dela cinci ani la două luni, și achita pe patru din ei: Duma, Munteanu, Vasile Rațiu și Nicolae Roman. Toți erau solidar condamnați la suportarea cheltuielilor procesului (8.238 florini) și la plata publicării sentinței în 13 ziare.

Condamnații fură arestați în ziua de 25 iulie următor, și întemnițați la Vacz și la Seghedin.

Răsunetul pe care-l avu această revoltătoare sentință fu excepțional. La 1 [illegible], Academia Română redactă un apel, semnat de președintele ei Ion Ghica și de numeroși alți membri, apel care fu trimis instituțiunilor de cultură din lumea întreagă; pe marginea faptelor petrecute, textul expunea esența chestiunei românești, pledând pentru abolirea persecuțiunilor naționale și pentru unitatea poporului român. In acelaș timp, D. A. Sturza trimitea la Sibiu următorul mesagiu: *"Subscrisul, și cu dânsul toți bărbații cari veghează și lucrează în nesmintirea rostului Neamului românesc, credem: (1) ar fi o mare și ireparabilă greșală politică a se recunoaște legitimitatea verdictului de condamnare din Cluj și prin urmare a se supune acestui verdict; (2) se impune ca o datorie patriotică și națională ca cei condamnați la Cluj să transporte în România centrul activității lor de luptă ce susțin pentru existența națională a Românilor din Transilvania și Ungaria.—București, în ziua Inălțării Domnului 1894"*.

Neclintiți în linia de conduită pe care și-o propuseseră și perfect conștienți de semnificațiunea rolului de conducători naționali pe care îl asumaseră, precum și de servitud.nile pe care acesta le implică invariabil—, deținuții au știut să reziste acestei mărinimoase și atrăgătoare invitațiuni, și—desigur—meritul lor în acest sens era mare. In închisoare, ei fură supuși unui regim foarte aspru, pe care-l atenuau doar mărturiile de simpatie și de încurajare ce le veneau de pretutindeni, mărturii care subliniau însăși valoarea sacrificiului lor.

Cât privește șantajul încercat de guvernul maghiar, prin comisarul său special Pazmandy, însărcinat cu misiunea de a obține dela condamnați—în contra unei propuneri de eliberare—declarațiuni de retractare, de lealitate și de recunoaștere publică a "dualismului"—, acest șantaj fu disprețuit precum se cuvenea.

După 14 luni de penibilă viață penitenciară, principalii condamnați își părăsiră temnițele la 15 septembrie 1895, ca urmare la măsura de grațiere pe care Impăratul Francisc-Iosif o luă, atât pentru a răspunde favorabil demersului făcut de Regele Carol I al României cu ocaziunea vizitei sale la Ischl în august al aceluiaș an, cat—desigur—și pentru ca, punând capăt martiriului, un prestigiu național eroic supărător pentru autorități să diminueze în intensitate.

Mișcarea memorandistă definește o epocă, ideologia, principiile și tradițiile ei. In concepțiunea și realizarea acestei acțiuni colective complexe, meritul cel mare revine—pe lângă calitățile personale ale executanților—unei identificări cu sufletul popular, produs al simțului patriotic și al spiritului de sacrificiu de care erau pătrunși și animați luptătorii naționaliști ai vremii.

G. A. PORDEA

POEZII

SANGERA, MINER ROMAN

Sângeră, miner român, păn'la istov,
gata să mi-l dai păn'și pe Stahanov!

Nu-i timp pe-aici de stat și de oftat!
E oare ăsta raiul ce-ai visat?

Se potrivește tot ce rabzi cu ce ți-au spus:
că n'o mai fi de-acum nici jos, nici sus?

Asuzi cât zece și mănânci puțin,
după strâmba rânduială-a lui Lenin.

Mănânci cât dau și ești mereu flămând,
spre-a nu uita că tu ești doar un tov de rând.

De mori de foame pentru-acești călăi,
crezi c'or trăi mai bine strănepoții tăi?

Așa îți spun maimarii tăi sătui, și râd,
pe când tu'ngălbenești mereu, flămând și hâd...

Ai uitat că țara nu mai e și-a ta:
că doar ciocoiul roșu face'n ea ce vrea!

Te-opintește, biet miner român, cât poți
pentru muscalii tălălâmbi și hoți!

Dă-ți strop de strop tot sângele din trup
adușilor-de-vânt, cu colți de lup!

Iscoadele au ochi în spate și pe umăr,
ai uitat că te-au schimbat din om în număr?

Nu vezi că cel dintâi la cinste și'n bucate
e cel ce-și cinde mamă, tată, soră, frate?

Când faci, de foame, pasul mai domol,
simți în ceafă gâdiliri ca de pistol.

Te zidește Moscova de viu, ca într'un zid
și zidului ce te striveștte ei îi zic: partid.

Cu glasul ca ieșit de subt o roșă stâncă,
nu poți țipa, nu poți isbi din brâncă...

Sus, mareșalii roșii, beți de vodcă și de cântece,
cu medalii de pe umeri păn'pe pântece,

Țopăe și urlă, se'nmulțesc și se'ngrașă
din munca și din foamea voastră uriașă!

Iar Rusia hrăpareță, roșie și mișarcă,
grâul de pe câmpuri ți-l fură și încarcă

Și de-ar putea, ca, pe furiș, către soare-răsare,
ți-ar duce și glia de subt picioare

Și Carpații, din țara cu graniță spartă,
și Marea Neagră ce ne mai cântă încă pela poartă...

ARON COTRUȘ.

Madrid, 1956

IMN

Eu cânt imnul eroilor, cânt veșnicia,
Din care crește ca o cămașe verde câmpia,
Cânt mâinile rămase ne'ncrucișate pe piept
Din care crește bradul spre ceruri drept.

Iată roua, iată lacrima caldă,
Geana pământului pe câmpuri scaldă...
Aceeași lacrimă, Doamne, care Te-a dus
Pe calea Golgotei Tale în sus!

Eu cânt ochii celor morți fără cruci
Sub ale cerurilor umede rugi,
Ochii ce-au rămas deschiși să Te vadă
Și i-ai închis cu mâna Ta de zăpadă.

Pentru frunțile azi fără gânduri
Ale celor dintre noi căzuți din rânduri,
Pentru inima celor plecați eu cânt,
Pentru piepturile care bat în pământ.

Din care crește ca o cămașe verde câmpia...
Eu cânt imnul eroilor, cânt veșnicia!

ION ȚOLESCU

13 Ianuarie 1956. Majadahonda.

Pagini din scriitorii dispăruți

ISPRAVILE ȘI VIAȚA LUI MIHAI VITEAZUL

MARE vâlvă se făcuse între Români și Turci, pentru minunea scăpării lui Mihaiu de la moarte. Până și [illegible] de astă întâmplare fericită, după care Mihaiu rămase viu nevătămat. Toată suflarea da laudă lui Dumnezeu, care a scutit pe nevinovatul, cruțându-l de osânda ce era să-l răpue.

Iară Mihaiu pleacă. Și ducându-se la Țarigrad se abătu prin Ardeal, și făcu cunoștință cu Domnul țării, Sigismund Batori.

Boierii din România, știuți și ei de nelegiuirile domnului lor Alexandru, se tânguiseră la Poarta otomană împotriva lui. Când ajunse Mihaiu, plângerile boierilor veniseră mai dinainte la cunoștința Sultanului.

Vistierul Iane, socrul Banului Craiovei, arătând nevinovăția lui Mihaiu, Sultanul se încredință despre aceasta și mai mult, după ce ascultă pe însuși cel nevinovat, și adevărul graiurilor sale îl hotărî să mazilească pe Alexandru Vodă, ceeace și făcu Turcul, chemându-l la sine.

Când era cursul anilor 1593, Mihaiu Banul Craiovei fu numit Domn al țării Românești. Pe atunci domnea: în Moldova Aron Vodă; în țara leșească Sigismund III; în țara Ungurilor, împăratul Rudolf II; în țara Turcului Amurat II, iară în Ardeal stăpânea Sigismund Batori.

De la un hotar la celalt al țării, toți într'un glas dau mărire lui Dumnezeu pentru că le trimise un om de nădejde.

Mihaiu, după ce luă cârma țării, adună la sfat pe boierii cei mari și le zise:

"Boieri, dumneavoastră, iată Pronia cerească mi-a ajutat să urc treptele scaunului domnesc al dragei noastre țărișoare. Ranele ei sunt foarte mari, pe cari trebue să le vindecăm. Visteria este înnecată în datorii, legea Domnului călcată în picioare de spurcații de păgâni; locuitorii obosiți, de podvezi, angarale și biruri grele, oastea, nici numele nu i se mai știe. Și fiindcă un Domn trebue să fie poporului său părinte, iară nu gâde, deci eu vă chem pe D-voastră, să ne sfătuim cu toții cum și ce fel să facem a aduce această țară la limanul cel de mântuire, țară asupra căreia priveghiază ochiul cel neadormit al Maicii Domnului!"

Boierii ziseră, unii una, alții alta, iar Mihaiu adună toate sfaturile lor și le băgă în cap, apoi se puse pe lucru.

Mai întâi împărți poporul în pâlcuri, pâlcuri, și le puse căpitani pe unul și unul, pe Banul Mihalcea și pe [illegible]. Apoi gândi cum să scape țara de jugul păgânului [illegible] Domnul Moldovei și [illegible]:

"Eu, Mihaiu Voevod, Domn stăpânitor a toată Țara Românească, scriu fratelui meu Sigismund sănătate; și să știe că a venit timpul a pune în lucrare cele vorbite între noi când fu cu mergerea mea la Țarigrad. Deci, să binevoiască Măria Ta a trimite un boier credincios al Măriei Tale, ca să, la scaunul domniei mele, cu care să punem la cale cele ce se vor găsi de cuviință."

Domnului Moldovei scrise:

"Eu, Mihaiu Voevod stăpânitor a toată Țara Românească, sănătate scriu fratelui meu, Aron, și să știi frate Arone, că neprietenul se întinde ca pecinginea; deci pentru a curma mersul răului, trebuesc leacuri tari, și așa să știi că dorința mea, dacă va vrea Dumnezeu, să [illegible] cerbicea nelegiuitului; și Măria Ta, fără să zăbovești nici o clipă, ori trimite aci la scaunul domniei mele un boier credincios, sau să binevoiască Măria Ta să ne înțelegem gură în gură."

Răspunsurile nu întârziară a veni. După ce se înțelese și cu Domnul Moldovei, solii veniră la amândoi Domnii, și ținând tainice sfaturi, la 5 Noemvrie se făcu jurământul legătură între cei trei Domni cu mâna pe sfânta Evanghelie, zicând:

"Jurăm să mergem împotriva vrăjmașului creștinătății. Căpetenia noastră să fie Christos, iar noi să ascultăm cu oastea noastră de găsirea cu cale ce va face sfatul nostru al tuturor. Jurăm să ne dăm ajutor unul altuia, fiecare după putință, și să nu ne lăsăm până ce nu vom isgoni cu desăvârșire pe nelegiuiți.

RĂZBOAIELE CU TURCII

Așa să ne ajute Dumnezeu."

După aceasta, cei trei Domni poftiră și țările Nemțului și Leșilor a se uni cu dânșii, ca creștini ce erau și ei, spre a da aprig războiu necredincioșilor. Împăratul Rudolf, făgădui că va da ajutoare în bani, ceea ce nu făcu deocamdată, iar craiul Sigismund nu vru să-și strice prietenia cu Turcii.

Apoi Mihaiu chemă iarăși la sfat pe boierii săi cei credincioși, în capul lor era Mitropolitul Eftimie. Voevodul cel [illegible] le spuse ce avea de gând să facă și ceru sfat dela dânșii. Atunci se sculă și Mitropolitul, și dând binecuvântarea sa arhipăstorească cugetului Domnului celui viteaz, îndemnă pe boieri a lua în nume de bine românește lui planuri și a-l urma pe căile adevărului, ale vitejiei și ale dragostei de țară.

Iară boierii, dacă auziră sfintele vorove ale Mitropolitului, toți cu un glas răspunseră: "Jurăm în cuget curat și pe românește că vom urma domnului nostru oriunde ne va duce și ori unde ne va porunci să mergem, pentru mântuirea țării și scăparea legii de bântuelile vrăjmașești. Vom nesocoti orice primejdii, și vom da prin foc și prin sabie, ca să biruim ori să murim până la unul".

Păru mult bine lui Vodă când văzu că și boierii lui sunt însuflețiți de aceiași dorință de care era și dânsul însuflețit.

Și plecând cu toții genunchii la pământ, se rugară lui Dumnezeu cu [illegible] de rărunchi, ca să le ajute întru a face să strălucească adevărul creștinătății și să restatornicească sfânta cruce pe turnurile bisericilor, de unde o dase jos păgânul cel spurcat, mântuind totdeodată și țara de jugul nelegiuiților osmanlii.

Toate pregătirile se puseră la cale, și când fu în dimineața zilei de 13 Noembrie 1594, Muntenii și Moldovenii uciseră pe toți Turcii ce se aflau în București și în Iași.

Este grozav lucru să vadă cineva urgia poporului. Ieșia Românul de prin toate unghiurile, de prin toate văgăunile și năvălia ca un duh de vifor asupra necredincioșilor. Vaetau Turcii vai văleu, iar Românii îi săvârșeau fără cruțare.

Pe vremea aceea Giurgiu, Brăila și Turnu erau cuprinse de Turci.

Spurcăciunile de păgâni ridicaseră cetăți cu niște ziduri de putea să umble carul cu patru boi pe grosimea lor. Satele de prin prejurul acestor cetăți se numeau raiale. Mahomedanii luau biruri grele [illegible] creștini. N'apuca să ouă găina creștinului, și câte un nevoiaș de [illegible] era aici, gata spre a lua [illegible] Român [illegible] din [illegible] de unde-i ouase găina. Și n'avea gură Românul să zică ceva, ori să se jeluiască [illegible] foc și era vai de [illegible] lui care l'a născut. Mierea, untul și vitele câte se scoteau și se prăseau în țară, nimeni n'avea voe să le cumpere dela Români, fără de cât Turcii. Ei cumpărau numai cu numele, dar aceea, în loc de bani se pomenea omul [illegible] un par de bătaie bună, sau cu câte o lovitură, două, de iatagan.

Pentru aceasta Mihaiu, cum isgoni pe Turcii din București, nu se opri locului, ci într'un suflet alergă la Giurgiu cu Românașii săi, dete iureșul de moarte Turcilor, tăiară pe câți putură apuca, iară cei ce mai rămaseră, se închiseră în cetate. Până să se desmeticească și din amețeala în care îi învăluise Mihaiu Viteazul, fură dați pierzării toți câți se găsiră răspândiți prin țară, curățind-o de lifta păgână.

MIHAI ZDROBEȘTE OȘTILE TURCEȘTI

Auzind Sultanul de unele ca acestea, se făcu foc de mânie și trimise un Pașă cu două mii de ostași ca să piarză pe Mihaiu. Iar viteazul dacă pricepu gândul cel spurcat al Turcului, în cea dintâi noapte năvăli asupra ordiei lui cu Românașii săi și-i făcu oastea ciopăți, ciopăți de nu scăpă picior de păgân.

Apoi, tocmindu-și oștile, trecu Dunărea pe ghiață în luna lui Cărindar, pe un ger de crăpau lemnele și pietrele, bătu Rusciucul, pe care îl apărau 7000 de Turci, și dete cetatea în prada ostașilor. Să fi văzut, nene, cadânele cum mai fugiau desculțe și cu năpârcile de turculeți în brațe, de le plângeai de milă. Dar Românii, deși înfierbântați de lupta [illegible], și le lăsară în pace [illegible] argintari, arămari, [illegible] de mărfuri scumpe căzură în stăpânirea oștilor lui Mihaiu, mai bine decât să le mistuiască focul. De aci trecu la Silistra, o luă și pe dânsa, îi dărâmă întăririle, și păți și acest oraș ceea ce pățise și Rusciucul.

Când se duse știrea aceasta la Țarigrad, Sultanul nu putea da crezământ auzului său, și porni, o oaste mai mare de Turci nenumărați, cu Mustafa Pașa în capul lor. Mihaiu, după ce făcu tocmeală iscusită oștilor sale, trimise pe frații Buzești cu o seamă de oaste către hanul tătărăsc ce venia din Crâm și avea poruncă să intre în Moldova cu 30 mii de Tătari; pe Banul Mihalcea și pe Banul Manta îi trimise împotriva altei sumedenii de Turci și de Tătari, iar Mihaiu însuși ținu piept lui Mustafa Pașa.

Se băteau Românii cu inimă, căci Dumnezeu le ajuta. Și tăiară trei în trei părți, și sdrumicară pe păgâni ca pe furnici. Frații Buzești de două ori bătură pe Tătari de-i stinseră, și luându-i în goană, Românii îi tăie fără milă, ucigând până și pe însuși fiul Hanului, carele nu se putea mângâia de pierderea copilului său celui prea iubit.

Banul Mihalcea și Banul Manta înfrânseră oștile Tătarilor și ale Turcilor și le sparseră pre ele; și atâtea prăzi luară, de fură de treaba oștilor românești pentru mai multe luni.

Iar Mihaiu, trecând iarăși Dunărea, nimici cu totul sila lui Mustafa, ba chiar și pe dânsul îl trimise pe cealaltă lume.

În tabăra aceasta se afla și un oarecare Bogdan, fiul lui Ioan Basul, ce domnise în Moldova, pe care îl aducea Mustafa să-l pue domn în locul lui Mihaiu și de nu era iute de picior, nu scăpa de osânda acestuia. Banul Mihalcea bătu Hârșova și dete în jaf și pradă toate cetățile decindea Dunării. Albert Kirali, ce venise cu oștile ardelenești în ajutor, trecu în Dobrogea, luă Isirova, Baba și alte cetăți. Căpitanul Geți cu un pâlc de Români trecând Dunărea, dete prin satele turcești și bulgărești, și străbătu până în munții Balcani. Aci întâlnind pe Sinan Pașa carele se întorcea din Ungaria încărcat de prăzi, năvăli asupra lui, îl puse pe goană, îi tăie toți oamenii și îi luă toate bogățiile care erau nenumărate. De aci pătrunse în Rumelia, coprinse, jecmăni și pârjoli toate cetățile în drumul său. Groaza Românilor ajunse până în Saraiurile Sultanului.

Se zice că spurcații de păgâni, când vedeau câte vr'un armăsar sforăind și sărind, tresăriau de spaimă și-și scuipau în sân zicând că au văzut umbra lui Mikal-Ogli (așa ziceau spurcații viteazului Mihaiu); iară tucoaicele când voiau să-și împace copii care scânciau, îi speriau zicându-le: "tăceți că vine ghiaurul de Mikal-Ogli".

Aron, Domnul Moldovei, cu oștirea lui, purcese asupra Benderului, îl jefui și dete pradă flăcărilor Cetatea Albă, apoi împreunându-se cu oștirea lui Kirali, coprinse toate locurile de peste Dunăre din partea acea.

Popa Stoica Farcaș, duhovnic și om al lui Dumnezeu, oltean de cei desghețați, adunând pe lângă dânsul o ceată de panduri tot unul și unul, armați cu puști, cu suliți, cu coase, cu topoare, cu furci, și cu orice le căzu mai la îndemână, se năpusti peste Dunăre asupra Vidinului și îl bătu cumplit, iar Mihaiu Viteazul nimici sila lui Zerhat Pașa, carele venia cu o altă spuză de Turci și de Tătari.

Ce n'ar putea face creștinii când toți s'ar uni într'un cuget curat și într'o dragoste frățească? Vrajba și împoncișarea dintre creștini făcu pe Turci să-și facă [illegible] de cruce și să-i [illegible] pe ei.

MIHAI VODĂ ÎNVINGE OASTEA LUI SINAN PAȘA. BĂTĂLIA DELA CĂLUGĂRENI

Mahomed al III, carele se pusese în scaunul împărăției turcești, văzând spaima ce cuprinsese pe ostașii lui, făcu tot ce putu face, ca să nu se mai întindă vestea despre biruințele creștinilor și [illegible] către [illegible] păgâne din [illegible].

"Scriu eu Mahomed, marele Sultan al Stambulului, carele stau în scaunul cel strălucit al Prorocului, [illegible] Dumnezeul Turcilor, căruia se închină toate țările de la răsărit și dela apus, [illegible] de o lege cu mine, că se scoală asupra noastră ghiaurul de Mikal-Ogli, beiu dela Karaiflak, și se bătură oștile lui cu oștile turcești, și le bătură pe acestea; iară voi să vă sculați cu mic cu mare, și voi nu veți scăpa nici în gaură de șarpe de hainlâcul lui Mihaiu, și [illegible] cât mai curând."

Auzind de unele ca acestea, limbile păgâne se ridicară în picioare și se uniră cu Turcii. Iară Mahomed al III puse de-și chiti oastea, și află că ea era de peste două sute de mii de oameni. Cu aceștia se uniră și limbile cele păgâne.

Apoi chemă pe Sinan-Pașa cel grozav, și îi zise, față de toți vizirii și pașii:

"Tu, cela ce ești lumina, brațul și stâlpul împărăției mele, iea oastea ce am adunat, că este una din cele mai spăimântătoare ce s'a ridicat vreodată, și mergi cu dânsa împotriva Kara-Iflakului. Alah să-ți ajute ție a face din acea țară un pașalâc, care să împodobească împărăția mea. Pe hainul cela de Mikal-Ogli, să mi-l trimiți tekir-mekir, legat și ferecat. Și să nu cutezi să faci altfel, căci atunci vei cădea în urgia mea împărătească, și unde îți stau picioarele, acolo îți va sta și capul."

Sinan se puse în capul acestei sumedenii de nelegiuiți și căzură ca lăcustele pe malul Dunării cel de-a dreapta. Înțelegând Mihaiu că Turcii n'au de gând să mi-l crească, ci să mi-l prăpădească, puse de-și numără și dânsul oastea și află că erau opt mii de voinici. Cu aceștia eși înaintea Turcilor la Dunăre, și până să-l ajungă și dela ceilalți doi domni ajutorul făgăduit, el opri năvala spurcăciunilor de Turci peste treizeci de zile.

Și nici nu se putea altfel. Ce pot face oile înaintea lupilor? Căci lupi erau Românii și oi spurcăciunile de păgâni la bătaie. Înaintea lui [illegible] Mihaiu, ca să [illegible] cu fiii săi, Domnița Florica și Nicolae, [illegible]. Pe Doamna lui Mihaiu o chema Stanca. Sinan, văzând că n'o scoate la căpătâiu cu Românii în lupta dreaptă, trimise o seamă de oaste, care trecu Dunărea pe la Calafat, spre a lua pe Mihaiu de pe la spate. Acesta cum simți viclenia Turcului, se trase în bună rânduială și-și așeză șirurile de ostași la Călugăreni, unde, mai sosindu-i niște ajutoare de Moldoveni și de Ardeleni, se urcă numărul oștilor la șeasesprezece mii.

După ce făcu o iscusită tocmeală oștilor sale, Mihaiu, cu nădejdea în Dumnezeu, chibzui cum să învețe minte pe păgân a nu mai necăji pe creștin.

Sinan cel grozav, cum văzu oastea Românilor că se dă înnapoi, porunci Turcilor să treacă Dunărea. Și așa mulțime de spurcați erau, încât nu-l mai putea ține pământul. Ei se așezară trâmbe, trâmbe, pe toată câmpia de la Dunăre până la Călugăreni. Mihaiu iscodându-i se urcă pe un deal, privi asupra lor și-i văzu stând ca frunza și ca iarba.

Nelegiuiții se încumetau în mulțimea lor cea nemărginită. Gloatele lor de ostași erau înarmate din cap până în tălpi: manafii, aveau puști lungi și săbii; arnăuții, șișanele; spahii, flinte și iatagane; arapii suliți de trei [illegible] de mare, și lungi de mai bine de un stânjen; ienicerii, puști, pistoale, iatagane și hangeruri. Mai era cu dânșii și o mulțime nenumărată de tunuri. De mulți ce erau, nu se mai deosebiau oamenii și părea că se lăsase pe pământ o negură.

Nu se mai auzia decât zăngănitul armelor, nechezatul cailor, și prin răstimpuri, strigătul ostașilor. Seara când începea hogea cel mare a striga: *Alah ekber, Alul-Alah*, și îi răspundeau, păgânii *Alah! Alah!*, se cutremura pământul și mi-ți lua auzul.

Domnul Românilor văzând atâta silă mare, își adună voinicii și le zise:

"Dragilor și vitejilor mei Românași, voi știți că noi voim să mântuim țara și legea. Dumnezeu ne va ajuta să înfrângem și de astă dată cerbicea turcească. Românii mei sunt lei, paralei, iar gadinele ce stau înnaintea noastră, niște mișei; să-i spulberăm dară, precum se spulberă praful înnaintea feței vântului.

Mai bine să murim până la unul, luptându-ne, de cât să cădem în ghiara acestor nelegiuiți, căci ce folos de viața noastră, dacă nu vom mai avea moșie și vom cădea în robie?

Și fiindcă Dumnezeu este apărătorul celor drepți și scutitorul celor năpăstuiți, el încordează brațul celor ce se ridică întru numele lui, și așa fraților cu nădejdea într'însul și cu încrederea în vitejia noastră, să călcăm în picioare și cal și călăreț, și să spargem ordia ce stă dinaintea noastră."

Toți ostașii strigară deodată "Amin".

Și astfel, la 13 August 1595, în revărsatul zorilor, Mihaiu puse să se facă o rugăciune către Dumnezeul armelor, și îngenunchind cu toți, ziseră:

"Dumnezeule, cela ce vezi din înnaltul cerurilor nemernicia noastră, ajută-ne astăzi să purtăm biruința asupra vrăjmașilor tăi și ai omenirei; întărește brațul nostru și revarsă spaima în inimile spurcaților de păgâni, ca să se laude numele tău în veac și în vecii vecilor."

(Urmează în pagina 11.)

Mihai Viteazul

Apoi, dară în trâmbiţe şi în tâmpine şi se încăerară. Curgeau gloanţele din partea Turcilor ca ploaia; iar fumul dela tunuri şi puşti întuneca văzduhul.

Când era soarele ca de trei suliţe, Românii începură a osteni; iară Mihaiu, văzându-i că încep a se îndoi de biruinţă, puse muzicile a cânta şi din gură şi din şurle:

Tremură Sinan! şi-aşteaptă
Să simţi paloşul român,
Răzbunarea lui cea dreaptă
Cum înghiaţă un păgân.

Mărirea, copii, ne chiamă
Pentru ţară să muriţi
Tiranii acuma geamă,
Cu voi sunt, cu mine fiţi.

Şi unde trase spada viteazul Mihaiu, şi unde se repezi printre vrăjmaşi ca un fulger. Cădeau păgânii de-a dreapta şi de-a stânga lui, ca snopii. Incotro se întorcea viteazul, uliţi, uliţi făcea printre trâmbele de turci. In drumul său Mihaiu tăia tot ce întâlnea, nu mai căuta: bei, agale, bimbaşi, cădeau trântiţi la pământ de pala lui cea ageră. Răsturnă pe Karaiman-Paşa şi-i luă steagul cei verde al lui Mohamed, steag pe care îl scot Turcii din Geamia cea mare, numai la timp de cea mai grea nevoe.

Dumnezeu, ca să apere pe credincioşi, porunci vântului să bată asupra păgânilor şi tot fumul dela arme căzu asupra lor de-i orbia şi-i înneca. Românii, luând pildă dela Domnul lor, nesocotiră osteneala, şi unde căzură şi ei asupra spurcaţilor de osmanlii de trei părţi, îi tăiară până către seară şi-i frânse.

Cădeau Turcii sub paloşele Românilor cum cade iarba sub coasele secerătorilor. Atunci Turcii o luară d'a-fuga; iar Românii îi goneau din urmă şi-i ucideau ca pe lăcuste, când sunt oloage.

Treceau Românii în fuga mare înfierbântaţi, peste leşiurile vrăjmaşilor, peste oameni, spărgând cete, răsturnând totul în oastea ciutacilor şi strigând: biruinţă, biruinţă! Turcii dau unul peste altul, ca orbii, pe podul dela Călugăreni, şi cei ce nu mai încăpeau pe dansul, de îmbulzeală cădeau şi se înnecau în Neajlov.

Pe lângă acestea două tunuri şi le aşezase Mihaiu în nişte locuri înnalte, fulgera şi trăznia pe cei ce cutezau oarecum să se mai întoarcă. Atâta vărsare de sânge nu s'a mai văzut de când este ţara Românească, şi nici că se va mai vedea. Spun că înnota în sânge viţelul de doi ani. Insuşi Sinan Paşa cel grazav, cel ce venise să facă ţara paşalâc, împins fiind de valurile Turcilor fugăriţi, căzu cu cal cu tot după pod în mocirlă, îşi sparse capul şi-şi rupse dinţii; iar unul din Românii cei prinşi de Turci în războiu îşi făcu cruce şi puse foc la ierbăria Turcilor cari sări în slava cerului cu un mare număr de păgâni, de se prăpădiră toate corturile lor şi toate trebuincioasele de hrană, ce erau adunate, ca să fie de treaba oştilor lor. Muri şi el, ca un viteaz, ştiind că şi-a ajutat ţara să scape de robie.

Mihaiu avea doi cerbi, care nu se deslipeau de Domnul lor nici cât ai da în cremene. Ei îi însoţeau în toate bătăliile. Aici, unul [illegible]nşii lovit fiind de-o ghiulea păgânească, îşi dete duhul pe dată. Tovarăşul lui, văzându-l că nu se mai mişcă şi cum gâlgâe sângele dintr'însul, îi da mer[illegible] mugea greu. Şi uitându-se la Domnul său, îl podidi lacrămile. Apoi ridicând ochii la cer stătu niţel, ca şi cum s'ar fi rugat. După aceasta o rupse la fugă într'o pădurice de acolo şi nu s'a mai găsit. Spun măre, că-i curgeau lacrămile şiroaie, când a plecat de lângă Domnul său şi de lângă tovărăşelul lui.

Intunericul nopţii opri pe Români de a merge mai departe. Şi liftă păgână mai rămăsese multă. Uriaşi să fi fost Românii şi tot n'ar fi putut ucide sumedenia de ostaşi ce aveau dinnaintea lor.

Fiecare Român avusese a lupta cu zece sau cu cincisprezece protivnici. Au făcut, bieţii, ce nici zmeii nu puteau face. Sudori de sânge curgeau de pe feţele Românilor, atât munciseră în cursul zilei, şi atât erau de stătuţi de oboseală seara. Şi totuşi ar fi născocit orice împotrivire vrăjmăşească; dar Turcii daseră dosul şi putinţă omenească nu era a-i mai goni pe timp de noapte, spre a-i arunca în Dunăre.

Sfatul de războiu ce se ţinu noaptea, găsi cu cale a se trage oastea către munţi; până ce va veni ajutorul deplin ce făgăduiseră a da Ardelenii şi Moldovenii. Oastea Românilor se mulţumi că a arătat Turcilor încă odată ce pot puii de Romănaşi, şi cu Domnul lor în cap, se trase la Câmpulung.

După ce se aşeză oastea în cetatea lui Negru-Vodă, se veseli acolo de isprăvile ce făcuse, dând mulţumită prea înaltului Dumnezeu pentru ajutorinţa ce a primit de la dânsul.

Păgânii spurcaţi coprinsără Giurgiul, Brăila, Bucureştiul şi Târgoviştea. Sinan-Paşa zise că ţara este paşalâc şi multe biserici creştineşti le schimbă în geamii; iar la Bucureşti şi Târgoviştea făcu grozave întăriri ca să fie ostaşilor de apărare, când se vor mai bate cu Românii.

Mihaiu Viteazul puse de scrise oastea şi găsi că era de opt mii de oameni, cu treizeci şi două de tunuri.

ROMANII ŞI ARDELENII BAT DIN NOU PE TURCI

Mihaiu Viteazul aşteptă cu oastea sa lângă râpa Dâmboviţei ajutorurile făgăduite, care şi sosind, el le întâmpină după cuviinţă; iar ostaşii lui Mihaiu ziseră ostaşilor ce le veniseră într'ajutor: bine aţi venit fraţilor.

Aceste ajutoruri trecuseră munţii pe la Rucăr; împreună cu însuşi Craiul Ardealului, Sigismund Batori; şi se înfrăţiră Românii cu Ardelenii şi cu Moldovenii cei veniţi cu Răzvan-Vodă. Mihaiu puse de le numără şi află că Ardelenii erau treizeci şi două de mii de pedeştri, cinci mii de călăreţi cu cincizeci şi trei de tunuri; iară Moldovenii două mii patru sute pedeştri, opt sute călăreţi cu două zeci şi patru tunuri.

Spun, măre, că pe când oastea Ardelenească scobora munţii spre a veni să se unească cu oastea lui Mihaiu Viteazul, s'a arătat pe cerul senin, ziua în amiaza mare, după ce răsărise soarele, o stea cu coadă, care a strălucit un ceas întreg.

Afară de aceasta, un vultur năpraznic îşi luă zborul din muntele vecin, numit *Piatra Craiului*, şi se lăsă fără frică în tabăra Ardelenilor. Aceasta fu semn de isbândă; ostaşii îl prinseră şi-l aduseră lui Mihaiu, plocon. Nişte palavatici vrură să zică despre această minune, că de oarece vulturul a căzut în robie, aceasta însemnează că rău semn este pentru creştini.

Mai târziu însă se adeveri că aceasta fu o bârfitură şi că proorocia lor mincinoasă fu.

Creştinii purceseră asupra Turcilor, ce se închiseseră în cetatea ce o clădiseră ei la Târgoviştea. Sinan-Paşa umbla cu vicleşuguri să apuce oastea românească la largul lui, ca să o iea la bătae de toate părţile. Pentru la 18 Octombrie, deteră războiu cetăţii Târgovişte. Românii îl lăsară în pace să meargă până la Bucureşti.

Iară ei sfătuindu-se, găsiră că e mai cuminte lucru, să facă cum să n'aibă nici o teamă de la spate. Şi deci, la 18 Octombrie, deteră războiu cetăţii Târgovişte. Românii începură a o bate din trei părţi. Şi atâtea gloanţe şi ghiulele aruncară în cetate, în cât nu mai putură răbda ciutacii.

Aceaştă se urcară pe zidurile cetăţii şi de acolo se bătură, până ce Românii ajungând la ziduri, care erau de lemn, le deteră foc. Turcii dacă văzură că n'au încotro, deschiseră porţile cetăţii, iar Românii îi trecură pe sub ascuţişul sabiei, şi nici picior de turc nu scăpă cu viaţă. Ali-Paşa, căpetenia oştirilor păgâne, căzu în mâna creştinilor.

Auzind şi de această biruinţă, Sinan-Paşa începu a se căina şi zise: "cine putea crede că are să iasă atâta silă de la Kara-Iflac? Cum noi puternicii căzurăm, şi cum neputernicii se ridicară? Ticăită şi înşelătoare lume! tu pre cei ce se înalţă îi smereşti, iar pe cei ce se smeresc îi înnalţi. Cum eu, spaima oare când a Asiei şi a Africei, fug fără nici o putere dinnaintea unui domn atât de nebăgat în seamă altădată!" Acesta zicând, se cărăuţi spre Giurgiu, lăsând la Bucureşti şeapte mii de Turci, hotărâţi a muri până la unul luptându-se. Pentru aceasta înierbară şi locul de la mănăstirea Radului-Vodă, cu gând ca să-i dea foc când va intra oastea creştină şi să o arunce în văzduh.

Românii dacă aflară de fuga lui Sinan-Paşa, lăsară Bucureştii la o parte şi se luară după dânsul. Acuma Turcii îşi făcuseră nălucă; fugeau mai mult de groază de cât de armele Românilor. Intrase spaima în păgâni şi nu mai putea nimeni să-i oprească din fugă. Până să-i ucidă Romanii ce-i fugăreau, se ucideau ei între dânşii, dând unii peste alţii ca orbii, care mai de care să treacă mai întâiu Dunărea dincolo.

Peste şase mii de care încărcate cu de toate bogăţiile lăsară în urmă. Vre-o cinci mii de Români, ce luaseră Turcii robi în războiu, şi pe care îi duceau cu dânşii, le scăpară din mâini. Aceştia, punând mâna pe însuşi armele Turcilor, deteră în păgâni de-i zvântară; apoi se uniră cu oastea creştină.

Când ajunseră Românii la [illegible]giu, Sinan-Paşa şi trecuse la Rusciu; iară rămăş[illegible]a oastei era pe podul de vase, năpădind ciutac peste ciutac a trece mai curând. Mihaiu puse tunurile într'înşii, sparse podul şi toţi fugarii merseră să îngraşe somnii şi morunii din Dunăre şi din Mare. Aceasta se întâmplă la 25 Octombrie.

Când spuseră lui Sinan-Paşa că toată oastea pierise, el începu a-şi frânge mâinile de durere, şi a se ticăi, de-i plângeai de milă. El se duse ruşinat la Sultanul. Acesta cum îl văzu, se îndrăci de mânie, şi unde începu a striga la dânsul ca un nădădăios, zicându-i:

—Ce mi-ai făcut cu atâta sumedenie de oştire, câne? Cum îmi prăpădişi floarea împărăţiei mele, ticăitule şi becisnicule?

Sinan-Paşa căzu în genunchi cu faţa la pământ, neştiind alt ce zice, decât:

—Aman, Padişad, aman!

Atunci Sultanul, scârbit de dânsul, îl trimese surghiunit la Malgara, şi acolo, mâhnirea rozându-i inima şi rărunchii, el îşi lepădă potcoavele şi dete ortul popii.

Iară Sultanul, ca să mai vie niţică inimă Turcilor săi, porunci de ieşiră ulemalele (vlădicii) şi imamii cu hogii şi dervişii, şi făcură rugăciune mare către Mohamed al lor, în piaţa cailor, ca să se îndure să scape de ruşinea ce păţise, şi să le ajute a purta biruinţă împotriva ghiaurilor. Şeicul de la sfânta Sofia împărţi baere pe la ostaşi cu vorbe scoase din Coran (biblia Turcilor). Mihaiu porunci ca toate prăzile ce luase de la Turci să se împartă la soldaţi şi la sărăcime, şi să se îmbunătăţească toate relele ce făcuse păgânul.

La auzirea aceasta toată ţara se puse în mişcare şi lăudă numele Domnului cu ajutorul căruia Românii merseră din biruinţă în biruinţă.

Mihaiu nu dete răgaz Turcilor nici cât ai da în cremene, şi după ce petrecu până la Gherghiţa pe Batori şi pe Răsvan, ce se întorceau la ţările lor, trecu Dunărea din nou şi bătu Vidinul; iară Căpitanul Fărcăşanul luă Nicopolea. Astfel că nu mai rămase nici prin părţile astea măcar sământă de Turc.

TURCII, LEŞII SI UNGURII UNELTESC CONTRA LUI MIHAI VODĂ

Sultanul Turcilor turba şi spumega de mânie. Văzu el că în luptă dreaptă nu se putea lupta cu Mihaiu şi începu a umbla cu şotia.

Făgăduia domnia ţării la oricine ar putea să răstoarne pe Mihaiu. Unii din boeri, poftitori de slavă umblară să turbure poporul; iară Mihaiu aflând, supuse sub picioare pe vrăjmaşi, îi făcu mai scurţi de câte o palmă şi nimici pâlcurile de Turci ce se ţineau prin preajma locului, gata a le veni într'ajutor.

Intr'acestea Ieremia Movilă, boier încuscrit cu Leşii, spânzură pe Răzvan-Vodă, şi se puse în locul lui Domn al Moldovei.

Zâzaniile Turcilor nu făcură atâta rău creştinilor, pe cât a făcut însuşi nebuna poftă a creştinilor de a domni unii asupra altora. Mândria a făcut pe îngeri să cază din cer; mândrilor le stă Domnul împotrivă; trufia este o satană ce totdeauna îşi vâră coada unde vede că se adună câţiva oameni să săvârşească o faptă bună.

De o asemenea mândrie fu cuprins şi Sigismund, domnul Ardealului. Ar fi poftit acest Domn să stăpânească toate trei ţările; şi pentru ca să ajungă a-şi îndeplini această poftă, alegea totdeauna vremurile cele mai grele, când adică se sculau Turcii cu războiu cu Mihaiu-Viteazul, cu gând ca, văzând Mihaiu că-i vine apa la gură, să făgăduiască tot ce va cere becisnicul de Batori. Dară nu-i ajută Dumnezeu.

Asemenea şi Leşilor le rămăsese la inimă domnia Moldovei şi cătau vreme cu prilej ca să puie mâna pe dânsa.

Pentru aceasta, când se încuscrea cu câte vr'un voevod d'ai Moldovei şi umbla pe lângă dânsul cu şoşele, cu momele, când iarăşi, dacă vedea că n'o scoate la căpătâiu cu binele, se sculau cu războiu.

Şi astfel Leşii şi Ungurii au să dea grea seamă înnaintea lui Dumnezeu pentru nevoile ce au adus păgânul pe capul bieţilor creştini.

Iară Rudolf, împăratul Nemţilor, carele domnia şi în ţara Ungurului, cel ce se afla în războiu cu Turcii şi le mâncase papara de atâtea ori, căuta prin, mijloace viclene să bată pe Turci cu mâinile altora; pentru aceasta întrebuinţa toate vulpeniile.

Niciodată nu venise el cu inima curată a se uni cu Domnii creştini când fu a se scula împotriva păgânătăţii, ci totdeauna cu gândul dracului, ca orice ţară ar scăpa din ghiara spurcatului de osmanlâu, să puie el mâna pe dânsa.

Nestatornicul de Sigismund, aci cugeta să se lase de domnie şi de pofta de a stăpâni toate ţările româneşti, aci se căia şi iar se întorcea.

Când vrea să închine ţara neamţului pe mită, când iară vrea să rămână închinat Turcului.

Pentru aceasta, Mihaiu îngrijat, şi ca să nu se înstrăineze nici o părticică din ţările româneşti, se hotărî a merge însuşi să ispitească pe Batori, şi tot odată să se înţeleagă gură în gură cu dânsul, cum să apuce lucrurile ca să dea războiu vârtos păgânului.

Se scârbi Mihaiu când auzi de la Sigismund că vrea să închine ţara Neamţului şi când îl văzu îndemnându-l şi pe dânsul să facă tot aşa; ca apoi şi Moldova să vină după dânsele.

Mihaiu ştia că Neamţul nu descărcase nici o puşcă ca să apere aceste ţări de neomeniile Turcilor, şi îi era cu ciudă cum să-i pice lui mură în gură o bucăţică aşa de bună din chiar senin. Insă ca să fie cu ştiinţa lui despre tot ce se făcea într'aceasta, trimise şi el la Praga pe banul Milhalcea, la 1597, când se duse Sigismund să săvârşească închinăciunea.

Iară dacă veniră oamenii Impăratului ca să ia în primire frânele guvernului, Sigismund îşi schimbă gândul şi de astă dată. Apoi, auzindu-se că vin Turcii, el se înscăună din nou.

Pe vremea aceea se sculase asupra lui Mihaiu Halil-Paşa al Vidinului, şi Mehemet-Paşa al Dârstorului. Mihaiu-Viteazul încălecă pe bidiviul său, îşi luă oastea, trecu Dunărea, şi ca un alt arhanghel bătu oastea protivnică de o stinse.

Mihaiu, luând în goană pe Turci, mergea, după obiceiul lui, înnaintea oastei. Calul lui Mihaiu, atâta se înfierbântase, înât sbura iar nu fugea. Oştenii nu se putură ţine de dânsul. Când băgă de seamă că lăsase cu mult în urmă pe credincioşii săi oşteni, se văzu înconjurat de o seamă de păgâni, care se aruncară asupra dânsului. Mihai se aruncă vitejeşte, cum ştia el să facă. Ucise o mare parte din ei. Dar un spurcat de păgân, mai cutezător, ridică suliţa ca să răpuie pe Domnul cel viteaz. Acesta se dete la oparte iute ca fulgerul şi apucă suliţa de vârf. Păgânul o ţinea de coadă; iară Mihaiu, încleştându-i-se mâna pe dânsa de unde o apucase, nu o slăbi nici cât, ba încă, cu cealaltă mână se lupta cu ciutacii ce mai rămăseseră. Această luptă ţinu până se apropie Preda şi Stroe Buzescu, de scăpară pe Domnul lor de primejdia cea mare în care căzuse.

După aceasta, Sigismund iarăşi îşi schimbă gândul, şi îndemnat de Unguri şi de Leşi, se lăsă de domnia Ardealului, punând în locu-i pe vărul său Andrei Batori, ce era Vlădică papistaş (cardinal). Acesta deşi popă, deşi creştin, se înţelese însă pe sub ascuns cu Turcii şi cu Movilă al Moldovei, ca să răpue pe Mihaiu.

Aflând Mihaiu că un popă creştin se făcuse Domn şi domnea ca un paşă peste o ţară românească, nu se mai putu opri, ci ca unul ce bătuse pe toţi paşii păgâni, se hotărî a bate şi pe acest pa şe creştin, a-i lua ţara şi a o face una cu Ţara românească, căci şi locuitorii din Ardeal români au fost şi sunt.

PETRE ISPIRESCU

* *Cu tot regretul, începem a publica numele compatrioţilor care au primit cărţile editurii "Carpaţi" şi nu au găsit cu cale să le plătească sau să le înapoieze şi nici măcar să răspundă la scrisorile trimise de editură:*

—Lt. Colonel Ion Lupoaie, Paris.
—Pierre Durand, Paris.
—Elena Păcuraru, Canada.
—Lt. Bălăceanu Romeo, Suedia.
—S. Lt. Oancea Juliu, Paris.
—S. Lt. Nicolaiescu M. Spania.

Bucurestii de demult si pana mai ieri

de Misu DEMETRESCU

DIN cărțile de Istorie am învățat pe vremuri că "Egiptul este un dar al Nilului".

Mulți s'au întrebat: —Bucureștii să fie oare un dar al Dâmboviței? —Le-a răspuns întrucâtva vechea zicătoare "Dâmboviță apă dulce, cin'te bea nu se mai duce" și a complectat-o acum o jumătate de veac un medic mucalit, Doctorul Alcecu Urechiă: "Cum o să se mai ducă, dacă moare de febră tifoidă"?

Din câteva bordeie risipite pe malurile râului, s'a întins, s'a mărit până a ajuns reședința domnească a Munteniei, apoi capitala României și mai târziu a României Intregite, pe care toți ne-o amintim cu dor și drag.

Fapt este că de când legendarul cioban Bucur și-a clădit bisericuța pe sprinceana de deal de pe marginea gârlei, locul a mai ispitit pe mulți, care și-au durat locuințe împrejurul ei. Și așa: azi unul, mâine altul și alții, s'au înmulțit enoriașii până ce a trebuit o a doua biserică, o a treia, și cu trecerea timpului—zeci și chiar sute.

"Incetul cu încetul departe ajungi." La fel cu Bucureștii, au ajuns un orășel, apoi un oraș de ți-era mai mare dragul, care a plăcut până și lui Vodă și sfetnicilor Măriei Sale. Și Curtea Domnească s'a grăbit să părăsească Târgoviștea din frumoasa vale a Ialomiței, cu mândrele-i dealuri împădurite ce-i făceau o apărare firească și-i aduceau răcoreală vara pe timp de zăduf.

Scaunul Domniei Țărei Românești, Curtea Voevodală cu Jupânițe și Cuconi, oastea cu mai marii ei, dregătoriile cu dregătorii lor, s'au mutat într'o bună zi la Bucureștii așezați în mijlocul șesului aproape de Dunăre, tocmai în calea Turcilor—aceasta pentrucă le făcuse cu ochiul locul pe unde șerpuia alene un râu: pajiștea unde își păscuse Bucur oile și zăvoaiele unde și le adăpostise.

Multă omenire a mai îndrăgit locul, nu numai Românii de-ai noștri, dar mulți străini—și nu de eri, de alaltăeri—ci de mult, încă de pe când scriau unii dintr'ânșii: "la brillante ville d'Orient, la merveilleuse cité de la Dâmbovitza". Și așa trebuie să fi fost!

Ce n'a pățit? Ce n'a pătimit? Ce n'a dat peste București?

Au năvălit Turcii și Tătarii, Nemții cu coadă și Muscalii; l'au pustiit focul, jafurile, lăcustele, ciuma și holera și toate pedepsele lui Dumnezeu.

Dar cum veneau—așa plecau: Turcii, Tătarii sau lăcustele; și cum începeau: molimele sau focul—așa se isprăveau. Și parcă după fiecare încercare, și cu cât aceasta fusese mai cruntă, viața se făcea mai plăcută, mai dulce, iar orașul parcă întinerea, se făcea mai frumos și se întindea mai mult.

Să presupunem că năvăliseră Turcii: că măcelăriseră pe bucureșteni, că däduseră foc orașului, de rămăsese pe urma lor numai trupuri ciuntite și schilodite și morți cu miile, dărâmături și scrum fumegând, că curgea Dâmbovița înroșita de sânge printre mormane de jăratec, și că mai venea un musafir nepoftit, ciuma sau holera, care da iama printre cei rămași.

Indată ce plecau Turcii, ce se întuneca vâlvătaia focului și se potolea molima, se puneau oamenii la treabă: își îngropau creștinește morții, curățau orașul de dărâmături, dregeau ce era de dres, și când începea iarna se porneau pe petreceri.

Se zicea că pe timpurile acelea nu puteau petrece decât boierii. Dar nici breslașii: negustori sau meșteșugari, nici poporul nu-și turnau cenușe pe cap ci se înveseleau cât puteau. N'or fi avut ei—petreceri subțiri ca boierii, dar petreceau cum îi tăia capul mai bine.

Chefuiau Bucureștenii, dela Vlădică la opincă, deși s'ar putea bănui că vlădica se ținea mai mult de rugăciuni și de mătănii decât de petreceri laice. Parcă nici Turcii nu fusese, nici măcel și pârjol, nici ciumă sau holeră —așă le uitase de repede pe toate!

Și în primăvara următoare orașul părea mai frumos ca înainte: toate grădinile erau parcă ninse cu floricele de cireși sau de vișini, iar merii, perii, caișii și piersecii păreau—de departe—niște trandafiri uriași în floare. Pe la Sfântul Gheorghe înflorea liliacul prin grădini, curți și apoi—rând pe rând—trandafirii, salcâmii și teii.

Și mierea de Mai, mirositoare a flori prospete de primăvară a dus faima orașului până dincolo de Țarigrad și Smirna, unde o cereau Turcii, Grecii și alte neamuri levantine, pentru zaharicalele și cofeturile lor.

Dar bucureștencele: frumoase și mlădioase, care știau să poarte cu aceiași fermecătoare grație, și cațaveica de vulpe—de era femeie din popor și maloteaua de samur dacă era boieroaică, și rochița de stambă și rochia scumpă de atlas, și cerceii sau podoabele de sticlă ca și pe cele de pietre nestemate. Nu vrăjeau ele pe toți bărbații, oricine și orice ar fi fost ei?

Și cine erau mai bucuroși la oaspeți decât bucureștenii? Unde în altă parte ca la București, erau mosafirii primiți mai cu vădită plăcere și dragoste: cu brațele deschise, cu masa întinsă și cu vinul în pahare?

A mai avut orașul întotdeauna atmosfera aceia de veselie și de voie bună, care făceau pe toți să se simtă "ca la mama acasă" sau am mai putea spune "în apele lor" lângă unda domoală a Dâmboviței.

După arșița verei, venea reveneala și răcoarea toamnei, grădinele încărcate cu poame, de se rupeau crengile pomilor sub greutatea merelor, perelor, prunelor și gutuilor, și aracii abia puteau propti vițele cu povara strugurilor copți, rumeniți de soare.

Cred că acestea toate la un loc au făcut "vino încoacele" de totdeauna al Bucureștilor.

Totuși, timpuri liniștite și bune, foarte rar au apucat bucureștenii noștri.

Orașul parcă s'a desvoltat în salturi, folosind scurtele răstimpuri de pace sau de răgaz—și la fiecare salt progresele erau uimitoare.

Cu cât era Domnul mai îndrăsneț, mai viteaz, cu atât pătimeau mai mult sau mai multe, bucureștenii. Iar Turcii parcă se împiedecau veșnic de București, în drumul lor acolo în mijlocul șesului. Cu toate acestea nimeni nu s'a gândit măcar, să mute iar reședința la Târgoviște, sau încă mai la adăpost în clinurile Carpaților, la Curtea de Argeș unde fusese după descălecătoare.

A fost pustiit și ars de mai multe ori de credeai că nu se va mai ridica niciodată, dar peste dărâmături, în mijlocul verdeței care începea să le năpădească se înălțau clădiri noi, mai frumoase, mai încăpătoare, mai mândre. Ca pasărea Fenix, renăștea din propria-i cenușă.

In vremurile acelea de demult, Bucureștii trebuiau—de departe—să se asemuiască cu o pădure frumos rărită de mâna omului, din care se iveau sclipind în bătaia soarelui: turelele bisericilor, Curtea Domnească, casele boierești mai răsărite și hanurile; iar pe dealurile dimprejur și din marginile orașului, pe ici și pe colo: mânăstirile.

In cei douăzeci și doi de ani de domnie mai liniștită a lui Matei Basarab, în care timp Voevodul ridicase palate, biserici și mânăstiri în tot coprinsul Țărei Românești, el nu uitase reședința domnească, în care înălță —pe lângă palate și dregătorii—și vreo câteva biserici mari, precum Sfinții Apostoli, Zlătari, și altele, cu respectivele hanuri pentru găzduirea călătorilor și treburile negustorilor.

Au avut grijă atunci Bucureștenii să mai vindece rănile orașului primite în zilele Doamnei Chiajna și feciorilor [illegible] rile lăuntrice și cu [illegible] în apropiere, cu Turcii dându-i foc de mai multe ori.

Mitropolia începută sub domnia lui Constantin Șerban Basarab Cârnul și soția lui Bălașa, și isprăvită în timpul lui Mihai-Radu, așezată pe colnicul ei înalt, a fost întotdeauna una din podoabele Bucureștilor, un adevărat juvaier.

După mai bine de a sută de ani de încercări și nenorociri; certuri pentru domnie, care au adus țara pe marginea prăpastiei—aproape să o facă Turcii pașalâc, după treceri de oști dușmane, focuri, jafuri și foamete, urmară cei zece ani de relativă pace ai lui Șerban Cantacuzino și cei douăzeci și șase de belșug ai lui Constantin Brâncoveanu, rămași de pomină.

După retragerea Turcilor din fața Vienei și după victoria Armatelor Creștine la Mohacs, când Impăratul Leopold ajunsese la hotarul Țărei Românești, Șerban Cantacuzino se gândi că i-ar sta bine cu coroana Impăraților Byzanțului pe frunte, și începu o lucrătură politică înaltă și subțire ca să-și atingă ținta.

Intru înfăptuirea acestei politici, care avea drept scop isgonirea Turcilor din Europa, se țineau lanț primirile și conferințele în palatul nou ce-și clădise Vodă pe podul Mogoșoaiei.

Au cunoscut atunci Bucureștii o mișcare și o forfoteală de lume străină și de bogăție care, însă, nu întrecea în multe cazuri, bogăția și luxul, vestmintele, blănurile și giuvaiericalele băștinașilor, începând cu Vodă, Doamna și curtenii, până la boierii și cucoanele din protipendadă, și care au stârnit până și admirația lui Lady Craven, ce le-a descris pe larg.

Intrigile politicei înalte nu împiedecară însă pe Șerban Cantacuzino să îmbogățească Bucureștii cu un han imens, Hanul Șerban Vodă, adevărat caravanserai, înzestrat cu sute de ochiuri de prăvălie, în care se puteau adăposti o puzderie de călători cu slugile și chervanele lor, și-și vedeau de treburi nenumărați negustori străini și Români. Tot dânsul puse la cale săparea malurilor Dâmboviței pentru îndreaptarea cursului apei, deschise și lărgi podul Beilicului (calea Șerban Vodă și aruncă peste râu marele pod ce i-a purtat deasemenea numele. Doamna, soția lui Șerban a ridicat biserica-ctitorie, căreia i s'a spus biserica Doamnei.

Din păcate, visul măreț al lui Șerban Cantacuzino nu s'a îndeplinit, căci el muri și fu înmormântat la mânăstire Cotroceni, zidită de dânsul.

Inceputurile domniei urmașului său, Constantin Brâncoveanu, care-i era nepot de soră, au fost din cele mai crunte, fiindcă acesta a trebuit să cheme Tătarii în ajutor ca să isgonească pe Austriaci din țara pe care o prădase mai sălbatec decât Turcii. Strigătul "Vin Tătarii!" era de astă dată un strigăt de bucurie, căci aceștia veneau să gonească pe asupritorii și prădalnicii Austriaci.

Brâncoveanu a clădit palate, biserici și mânăstiri, care au rămas cele mai frumoase monumente architectonice românești. A fost sfătuit și îndrumat de doi oameni foarte princepuți și destoinice: Spătarul Mihail Cantacuzino, primul Român care a studiat architectura în Italia și Mitropolitul Antim Ivireanul, o figură proeminentă a bisericei române, totdeodată un sculptor de mare talent și un om de o vastă cultură.

In București, Brâncoveanu a ridicat palatul dela Mogoșoaia, la marginea orașului, care a rămas, restaurat fiind, una din podoabele capitalei. Peste dărâmăturile și zidurile-i năruite, a reclădit vechea Curte Domnească a lui Mircea-cel-Bătrân, cu grădinile întinzându-se până la malul Dâmboviței.

Biserica Sfântul Gheorghe-Nou, cu hanul respectiv, bisericile Antim și Colței, aceasta din urmă după planurile Spătarului Mihail Cantacuzino, au fost clădite în timpul domniei lui Brâncoveanu. Deasemenea turnul Colței, ridicat de soldații suedezi ai lui Carol XII, refugiați în București după bătălia dela Poltava, și terminat în 1715. S'a scris atunci: "Sunt demne de văzut în lume Turnul Colței din București, San Marco din Veneția, Pecerska din Kiew și clopotul din Petersburg".

A rămas de pomină ospitalitatea măreață a Brâncoveanului, care uimea pe străini prin fastuozitatea ei. Lordul Paget, care a reprezentat Anglia la pacea dela Karlowitz, a trecut prin București atunci, și a lăsat scrise impresiunile sale despre cele văzute acolo.

S'au sfârșit însă curând zilele bune și frumoase ale Brâncoveanului și au urmat anii de "umilire și degradare națională", cum le-a spus Kogâlniceanu domniilor Fanariote și ocupațiilor străine, care s'au înșirat ca boabe de mărgăritare negre pe firul soartei poporului nostru.

Dacă în această tristă epocă, satele și populația lor au fost aduse în sapă de lemn de stoarcerile neomenoase ale Fanarioților și stăpânilor lor pașalele din Stambul, orașele, totuși, au pătimit mai puțin —iar Bucureștii au progresat chiar, înfrumuțesându-se.

Lucru paradoxal, catastrofele ce l'au bântuit, l'au împins mai departe pe calea progresului, și am putea spune că orașul a mers înainte și s'a înfrumuțesat tocmai mulțămită acestor nefericite întâmplări. S'au ridicat clădiri noui, mai mari și mai arătoase decât cele vechi, ulițele au fost îndreptate și lărgite, și așa mai departe.

Groasnicul cutremur din 1802, cumplitul foc din 1804 care a mistuit mahalaua Negustorilor dela Sfântul Gheorghe până în podul Mogoșoaiei și focul din noaptea sosirei lui vodă Caragea (12 Decembrie 1813), care a făcut [illegible] găduit clădirea din nou a părților orașului nimicite de cutremur și foc.

A mai fost ceva: o spune Ion Ghica în una din scrisorile lui către Vasilie Alecsandri, intitulată "Din vremea lui Caragea"—"A doua zi, 13 Decembrie, s'a ivit ciuma printre oamenii curții veniți cu Vodă dela Țarigrad. A fost în multe rânduri ciumă în țară, dar analele României nu pomenesc de o boală mai grozavă decât ciuma lui Caragea."

Cutremurele, focurile, ciuma și alte pacoste n'au făcut însă atât rău, cât au făcut pervertirea și răsturnarea simțămintelor caracteristic românești ale virtuților neamului. Simplicitatea, buna cuviință, cinstea și hărnicia, au fost înlocuite prin risipă, destrăbălare, fățărnicie și trândăvie.

Numeroși boieri se înstrăinaseră sufletește și li se suiseră la cap fumurile levantine; gândirea și cugetul sănătos românesc fuseseră schimbate cu cele strâmbe ciocoiești. Prea mulți boieri își uitaseră până și limba strămoșească de care parcă se rușinau, așa ca nu se mai auzea graiul românesc decât în bordeiele țăranilor, iar în orașe doar în casele negustorilor mărunți, meșteșugarilor și oamenilor din popor.

Domnii Fanarioți au adus cu dânșii îmbrăcămintea, felul de viață și apucăturile lor orientale, iar boierii—mai ales cei care aveau ori vânau slujbe sau locuiau în orașe, în deosebi la București (și aceștia erau cei mai mulți) s'au luat după stăpânii lor, urmându-le pildele și maimuțărindu-i până în cele mai neînsemnate amănunte.

Astfel că bucureștenii au văzut atunci o desfășurare fără seamăn de moravuri orientale odată cu peirea aproape pe deaîntregul a tot ce era obicei sau purtare pământeană.

Eleganța femeilor, îmbrăcămintea și podoabele lor, nu mai aveau măsura și cuviința din trecut, ele purtau acum pecetea desfrâului și decăderei orientale.

Iar tot ce făceau boierii sau alți de teapa lor, îl făceau cu acel ifos nesuferit de Țarigrad sau de Fanar.

Nici ospitalitatea nu mai era ceia de odinioară; era lipsită de demnitate și semăna a slugărnicie.

Pierise și veselia de pe vremuri; parcă grija sau frica zilei de mâine tăiau voia bună a tutulor.

Era o atmosferă de *vremelnic*, de *gata de fugă*, care se simțea peste tot: din palatul domnesc până în casa celui din urmă calemgiu străin; din casa boierului până în a boiernașului. Vodă parcă se gândea veșnic la capugiul care putea intra pe ușă ca să-i taie capul, sau la fuga în străinătate însoțit de lifta hămesiților veniți cu dânsul și de boierii care prea îi făcuseră pe plac.

In acest înțeles găsim rândurile lui Carra în a sa *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*, publicată în 1777: "Ce qu'il a de singulier chez ces despotes de Valachie et de Moldavie, c'est que toutes leurs richesses, argent, bijoux, hardes et ameublements, sont toujours dans des malles ou coffres de voyage, comme s'ils devaient partir a chaque instant..."

Fanarioții au înzestrat Bucureștii cu puține locașuri de rugăciune, dar trebuie să amintin minunata mânăstire Văcărești, clădită de Nicolae Mavrocordat, biserica Sfântul Spiridon Nou, ridicată de Scarlat Ghica și micul giuvaer care este biserica grecului Ioanikie Stavropoleos.

(*Urmează în pagina 13.*)

Bucurestii

In schimb, unii boieri, negustori şi staroşti de bresle înstăriţi, au ridicat cu a lor cheltuială, biserica care poarta une ori numele preotului care s'a ostenit şi dansul pentru ridicarea şi înzestrarea lor: bisericele Popa Soare, Popa Petre, Popa Darvaşi (biserica Altă), şi altele. Biserica Manea Brutaru, clădită în 1777 de starostele brutarilor estă chezăşie pentru credinţa lui în Dumnezeu şi iubirea poporului.

Tot în timpul domniilor fanariote, Ţările Româneşti au fost ciuntite. Ne-au fost răpite: Bucovina în 1775 şi Basarabia în 1812. La începutul acelei epoci, în urma păcei dela Passarowitz, Austriacii ocupară Banatul şi Oltenia, pe care le-au ţinut sub a lor ocarmuire timp de douăzecişi unu de ani. Nu a fost vina Domnilor Fanarioţi ciuntirile teritoriale, dar s'au întâmplat în timpul lor.

Deşi încă prin tratatul dela Kuciuk Kainargi (1774) s'a prevazut înfiinţarea de consulale ruseşti în Principate, abia în anul 1781 s'a înfiinţat primul consulat în Bucureşti, şi în 1782 Carra cere la Paris numirea unui consul al Franţei la Bucureşti "à l'nstar de celui que la Cour de Russie vient d'y envoyer". "De 1782 à 1802, l'Autriche, la Prusse, l'Angleterre créerent à leur tour des consulats en Valachie et en Moldavie." (Georges Bengesco. Les Golesco, pp. 36 et 37.)

"Toutefois ce n'est qu'en 1793 que la Porte consentit à reconnaître officiellement, en qualité de *consul résident à Bucarest*, le citoyen Fleury nommé par une commission spéciale de la République française." (Id. nota dela pagina 36.)

In toate lucrările care s'au ocupat de cele ce s'au petrecut în Bucureşti în preajma mişcărei lui Tudor Vladimirescu, se vorbeşte de: Pini, consulul Ţarului Alexandru, de Hackenau, al Impăratului Francisc I al Austriei şi de Kreuchely reprezentantul Regelui Prusiei.

Şi aşa timp de peste o sută de ani, până când—vorba Românului—a ajuns cuţitul la os, şi în Ianuarie 1821, Tudor Vladimirescu adunânduşi pe plaiurile Mehedinţilor, la Cloşani, foştii lui ostaşi Pandurii, cărora li s'au alipit ţăranii Olteni, a pornit mişcarea de slobozire şi de redeşteptare naţională.

A fost de foarte scurtă durată această mişcare, n'a ţinut nici cinci luni încheiate, dar a trezit tot ce era bun şi curat în sufletul şi mintea Românilor şi schimbat faţa lucrurilor cu desăvârşire.

Stârnită pe neaşteptate ca o vijelie, ea a limpezit atmosfera îmbâcsită care plutea ca o negură groasă asupra Ţărei Româneşti, aducând în locu-i aer proaspăt şi înviorător.

Mişcarea Naţională dela 1821 a pregătit revoluţia dela 1848. Sămânţa aruncată de Tudor a rodit douăzeci şi şapte de ani mai târziu iar revoluţia dela patruzeci şi opt a fost la temelia unirei dela 1859.

După mişcarea şi jertfa lui, căci a fost ucis într'o cursă care i s'a întins de oamenii lui Ipsilante în noaptea de 26 spre 27 Mai 1821, Românii s'au trezit din toropeala şi lâncezeala în care îi cufundase mai mult de un veac de domnii ne-pământene şi un lung şir de silnicii turceşti şi greceşti.

Incă înainte de mişcarea lui, boierii mai luminaţi la minte îşi dedeau seama că numai dela dascălii greci pripăşiţi prin ţară şi din şcoalele greceşti fiinţând în Bucureşti, Craiova sau Râmnic, tineretul nu putea trage multă sau bună învăţătură. Unii dintre aceşti boieri auzise din gura secretarilor domneşti (cei mai mulţi Francezi) şi din a unor călători străini, că în Apus, în Franţa mai cu osebire, în Elveţia, Germania, etc., sunt şcoli înalte unde se capătă învăţătură folositoare şi temeinică, şi unde sunt dascăli dela care tinerii învaţă câte în lună şi în stele.

Urmând firul acestor gânduri, ei au început a chibzui să-şi trimeată odraslele "înnăuntru", că să se pătrundă de învăţătura aceasta; astfel—cu încetul—unul urmând pilda celuilalt, şi-au luat inima în dinţi şi s'au hotărât, deşi cu multă teamă şi sfiiciune, să-şi trimeată feciorii să înveţe carte pe meleaguri depărtate.

Dacă azi poci ajunge prin văzduh în câteva ceasuri, ori cu tremul în două nopţi şi o jumătate de zi, dela Bucureşti la Paris, nu tot aşa era pe acele vremuri, când călătoria ţinea o lună, dacă nu mai mult şi trebuia pregătită cu multă vreme înainte, ca o adevărată expediţie; era foarte costisitoare, plină de riscuri şi bogată în păţanii. Marele Logofăt Dinicu Golescu şi-a dus chiar el fii în străinătate, că să vadă cu ochii lui cum stau lucrurile pe acolo.

Tot atunci sau puţin mai târziu au mai plecat în străinătate la învăţătură: fii Marelui Vornic Iordache Golescu, ai lui Iordache Cantacuzino, tânărul Iancu Văcărescu, fraţii Gheorghe şi Barbu Bibescu (acesta mai târziu, prin adopţie: Barbu Ştirbey) şi mulţi alţii încă; apoi cu trecerea anilor, foarte mulţi.

In urma stăruinţelor lui Iordache Golescu, Grigorie Ghica—primul Domn Pământean după Fanarioţi, începe să trimeată bursieri la Paris, de unde pe cei dintâi îi trimesese la Viena şi la Pisa.

Inainte, în 1818, în timpul domniei lui Caragea, s'a înfiinţat la Bucureşti prima şcoală superioară românească: Scoala de ingineri hotarnici sub conducerea lui Gheorghe Lazăr, tot dânsul făcând şi cursurile de filosofie şi istorie, profesând şi răspândind teoriile Şcoalei Ardelene. Cursurile le preda în chiliile mânăstirei Sfântu Sava (pe locul unde se află acum statuia lui Mihai-Viteazul).

Când s'au înapoiat din străinătate, tinerii s'au străduit să schimbe mentalitatea, obiceiurile, purtările şi îmbrăcămintea de atunci, care—cum am scris mai sus—imitau în totul şi cu totul pe cele orientale dar mai cu osebire pe cele greceşti, venite odată cu domnii fanarioţi. Ei s'au silit să impună schimbările pe care le socoteau de cuviinţă. Treptat şi-au ajuns scopurile; pornind dela faptele mărunte, zilnice, la îmbrăcăminte şi obiceiuri, au continuat cu mobilierul, cu arhitectura, terminând cu înfăţişarea oraşului şi cu lucrurile cele mai importante. Şi după terminarea domniilor fanariote a început a se schimba faţa Bucureştilor şi viaţa oraşului, care îşi pierdură caracterul lor oriental, ne având nimic românesc.

A jucat un rol însemnat în această transformare a oraşului, generalul Kisseleff, care în puţini ani (1829-1834) a pus bazele modernizărei Bucureştilor. L'au ajutat mult: dorinţa de mai bine şi mai frumos a orăşenilor şi destoinicia tinerilor înapoiaţi dela studii din străinătate. Dacă anumite iniţiative au fost ale sale, continuarea şi desăvârşirea lor mai târziu precum şi alte iniţiative, au fost treabă curat românească şi bucureşteană.

Generalul Kisseleff a înzestrat Bucureştii cu un loc de plimbare în prelungirea podului Mogoşoaiei spre palatul Brâncoveanului şi Băneasa. Boierii mai tineri ieseau acolo la plimbare, călări, boierii în vârstă, cucoanele şi copilele lor, în butci sau în coleşti. Negustorimea şi lumea măruntă se ducea să se răcorească la umbra copacilor, pe iarbă verde. Avură de atunci bucureştenii un loc unde să mai răsufle şi să se mai răcorească vara. Grădinile pe dreapta şi pe stânga şoselei Kisseleff au fost începute în timpul domniei lui Vodă Bibescu şi terminate sub vodă Stirbey.

Lacul Cişmigiu a fost secat după planurile generalului rus, însă Barbu Ştirbey a făcut acolo o grădină publică, inaugurată în 1854: parcul Cişmigiu de astăzi.

Inainte de a păşi mai departe pe calea cercetării progreselor din punct de vedere general al Bucureştilor, voi schiţa pe acele înregistrate în primele decade ale secolului al XIX-lea pe tărâmul cultural şi artistic, care au avut o atât de mare înrâurire asupra desvoltărei de mai târziu nu numai a oraşului, dar şi a ţărei.

Cu toate prigonirile stăpânitorilor străini ai Principatelor Româneşti: Turci, Rusi şi Greci, care s'au opus cu îndârjire şi o îndărătnică duşmănie la ori ce se putea asemui unui progres cât de neînsemnat, în verice direcţie, sau măcar cu o tendinţă de emancipare din punct de vedere cultural, Bucureştii au fost totusi dela începutul secolului trecut, în fruntea mişcărei de desrobire şi de emancipare românească.

Mişu DEMETRESCU

ADAM MICKIEVIKZ

POLONEZII sărbătoresc împlinirea a 100 [ani] de la moartea marelui poet Adam Mickievikz. Intre marii poeţi ai romantismului polonez, Kruşinski [...]cki, interpreţi şi ei ai pasiunilor şi ideilor care frământau sufletul Polonezilor, Adam Mickievikz domină. Alături de Byron, de Victor Hugo, de Schiller, de Puskin el complectează constelaţia marilor romantici. George Sand în "Essai sur le drame fantastique", comentând semnificatia părtii a III-a. din opera lui Mickievikz "Străbunii", scria: "Tablourile sunt în acestă operă aşa de puternice că nici Byron, nici Goethe, nici Dante nu ar fi ştiut să le picteze... Din vreamea profeţilor Sionului, de la lacrimile şi gemetele lor, nici o voce nu s'a ridicat cu atâta forţă pentru a exalta un subiect aşa de vast cum e căderea unui popor". George Sand, marea romancieră franceză, citise "Străbunii" într'o traducere în proză şi totuş impresia încercată a fost puternică. Chiar cea mai perfectă traducere redă palid frumusetea originalului. Şi totuş. "Străbunii" au impresionat generaţia scriitorilor romantici. Epopeia naţională "Messire Thadée", romanul unui nobil polonez din anii 1811-1812, tradusă şi-a pierdut din forţa de expresie, din poezia plină de culoare a originalului.

"Messire Thadée" a servit ca model romanelor istorice ale lui Sienkievicz, "Pe câmp de glorie", "Prin foc şi sabie", "Potopul", "Hania".

Mica nobleţă ţărănească este evocată de Adam Mickievikz cu acel lirism nostalgic pe care îl încearcă exilaţii. Ei reconstruiesc în conştiinţa lor patria pierdută, folosesc în această reconstrucţie spirituală toate elementele emotive, retrăesc exaltant toate amintirile, transfigurează, dau o proecţie magică realităţii patriei de care au presentimentul că vor fi separaţi pentru totdeauna.

Adam Mickievikz reprezintă în constelaţia poetilor romantici o forţă de imaginaţie care a uimit chiar pe un genial imaginativ cum a fost Puşkin. In vastul studiu consacrat lui Puşkin de romancierul Henri Troyat (rus alb emigrat, a cărei trilogie "Tant que la terre durera" redă trista epopee a exilaţilor ruşi) descrie astfel pe Mickievikz în cercul scriitorilor de la "Mesagerul Moscovei" unde Puşkin era elementul central: "Puşkin era încântat de Mickievikz" Acest om cu surâsul neted, îl atrăgea iresistibil. Mickievikz avea o cultură profundă şi sigură, iar Puşkin se instruise la întâmplare din lecturile şi contactele lui. Mickievikz era distins, serios, onest; Puşkin, alături de el, părea un pici obraznic, rău crescut, mereu gata să se strâmbe, să bea, să joace cărţi şi să facă curte femeilor. Mickievikz nu trăia decât pentru arta lui iar Puşkin trăia pentru plăcerea de a trăi. Şi cu tot acest contrast, cei doi poeţi simţeau unul faţă de celălalt o generoasă prietenie. Işi admirau reciproc operele. "Nimic nu-i mai curios decât să-i vezi împreună", scria un contemporan. Marele poet rus care, de obiceiu, domina în reuniunile literare, devenia modest în prezenţa lui Mickievikz, se străduia să vorbească mai puţin şi mai mult să-l facă pe el să vorbească şi părea că în toate căuta să aibă aprobarea lui.

"Când Mickievikz improviza poeme într'un cerc de prieteni, Puşkin îl asculta uluit. Mickievikz improviza cu aceeas uşurinţă în limba franceză ca şi în poloneză. I se dădea un subiect la întâmplare, închidea ochii, reflecta puţin şi apoi, deodată, ridica pleopele, înălţa capul şi vorbea în versuri cu o siguranţă care uimea auditorul. Nu-şi căuta cuvintele, nu avea nici o ezitare asupra rimelor, nu revenea şi nu se corija niciodată... Chipul lui era aproape transfigurat de extas; ochii îi străluciau. Ascultătorii încercau o sacră înfiorare care semăna a teamă. După una dintre aceste improvizaţii, Puşkin s'a ridicat de la masă şi zăpăcit, cu ochii plini de lacrimi, începu să strige: Ce geniu! Ce foc sacru! Ce sunt eu alături de el?"

Poet genial, Adam Mivkievikz era în acelaş timp unul dintre cei mai mari agitatori politici ai epocei romantice, poezia lui declarase răsboiu opresiunii naţionale şi tuturor absolutismelor. "Oda tinereţii" este străbătută de mesianismul ideilor revoluţiei franceze; atitudinea în această odă este contra formelor perimate ale structurii sociale, este lupta dusă pentru fericirea întregei umanităţi. Aceleaşi idei sunt reluate şi amplu desvoltate în "Străbunii". In linia aceleaş gândiri el a scris "Conrad Wallenrod", cântec al urii şi al iubirii, descriind tot tragicul luptei zadarnice pentru libertate, pentru scuturarea jugului inamicului.

Cu toate că manifestă această concepţie a zădărniciei tragice a eroismului, Mickievikz proclamă că poporul este nemuritor că şi năzuinţa omului spre libertate. "Conrad Wallenrod" a fost inspirată de revoluţia Decembriştilor isbucnită în Rusia la moartea lui Alexandru I şi reprimată sângeros de Nicolae I. "Conrad Wallenrod" a fost cartea tinerimii poloneze, iar revoluţia poloneză din 1830 este ecoul operii lui Mickievikz.

După 1834, Mickievikz a fost predominat de acţiunea social-politică. La "Collège de France" i se creiase o catedră de literaturile slave, care a fost transformată în catedră de apologetică a lui Napoleón Bonaparte. Prieten cu Edgar Quinet şi Jules Michelet, el a devenit animatorul tuturor insurecţiilor naţionale, prin ziarul pe care îl scotea "La Tribune des Peuples". Ion şi Dumitru Brătianu, Nicolae Bălcescu au avut legături de prietenie cu el. Nu ştiu dacă un cercetător român a răsfoit colecţia ziarului "La Tribune des Peuples" unde se poate găsi un material informativ interesant privind generaţia de la 1848. Ce util ar fi fost pentru istoria formaţiei ideilor care au fost la baza unirii, dacă unui harnic cercetător că profesorul Isopescu i s'ar fi înlesnit să stee la Paris!

"Cărţile poporului şi a pelerinilor Polonezi", a lui Mickievikz, a inspirat "Les parole d'un croyant" de Lammenais şi "Cântarea României" de Alecu Russo. Indirect, prin "Les paroles d'un croyant" a lui Lammenais, Adam Mickkievikz a influenţat pe Victor Hugo; romanul lui, "Les miserables", se resimte din punct de vedere umanitar şi social de tendinţa lammenaisiană.

Poet naţional în înţelesul ideal, Adam Mickiecikz este una din culmele poeziei romantice. De la "Messire Thadée" la "Sonete din Crimeia"—foarte mulţi critici polonezi au o preferinţă deosebită pentru această operă—Adam Mickievikz resumă una dintre cele mai emoţionante faze ale lirismului european.

Cine ar putea contesta actualitatea "Cărţilor poporului şi a pelerinilor polonezi" când jumătate din Europa este strivită de cea mai înspăimântătoare tiranie?

Centenarul morţii marelui poet al libertăţii şi dreptăţii popoarelor coincide cu o epocă similară, aceea a răsboiului Crimeii, de la care atât Polonezii cât şi Românii aşteptau liberarea.

A murit în Burgas (Bulgaria) unde se dusese să organizeze o legiune poloneză care să lupte alături de Turci contra Rusiei. Simbolică moarte pentru un poet al alibertătii naţionale!

P. Ş.

O victorie romaneasca in Statele Unite: ora romaneasca de radio din Gary-Indiana

In repetate rânduri, în coloanele acestei reviste sau în alte publicaţii, mi-am exprimat părerea că dacă nu se obţine mai mult în U. S. A. pe plan propagandistic sau cultural, vina o poartă în primul rând refugiaţii. Acum un an, semnalând realizarea dela Gary-Indiana, arătam că acolo unde refugiaţii au ştiut să găsească drumul care duce la inima fraţilor noştri din America, stabiliţi acolo de mult timp, se pot obţine rezultate frumoase. Revenim acuma cu bucurie la ora românească de radio din Gary-Indiana, care face cinste grupului de Români din Gary şi din regiune.

Această oră de radio a intrat în al doilea an de emisiuni regulate, fiind susţinută cu multă dărnicie şi inimă românească de Românii de toate categoriile şi credinţele de prin oraşele din jur: Gary, Indiana Harbor şi East Chicago. Şi în anul acesta ora românească de radio este pusă sub auspiciile Comitetului Român Cultural, Social şi Caritativ din Gary, în fruntea căruia se găseşte un tânăr şi entusiast refugiat român, dl Constantin Ardeleanu. Vicepreşedinte este dl Toma Roşca, un vechiu emigrat român, care deşi este trecut de 74 de ani, este mereu activ şi prezent în viaţa românească din localitate. Secretar este dl Ion Covânea, un neobosit luptător şi susţinător al tuturor manifestărilor româneşti din regiune. La conducerea orei de radio au fost aleşi în anul acesta dnii Nicolae Novac, Constantin Ardeleanu, Aurel Burtic şi Gheorghe Drăghici. Programele se prezintă foarte bine şi sunt urmărite cu viu interes de întreaga masă a Românilor din regiune, care abia aşteaptă să vină Duminica pentru a deschide aparatul de radio şi a asculta ora românească.

N. S. G.

NOTE PE MARGINEA CARTILOR

Luis L. Cortes: Antología de la poesía popular rumana

Fie că străinii intră în contact cu țăranul român, fie că iau cunoștință de poezia populară, aceiaș emoționantă admirație manifestă.

In 1945 un publicist englez, Bernard Newman a publicat o carte "Balcanii, orizonturi de ieri și de azi", în care înfățișa într'o atrăgătoare formă literară, observațiile culese în Bulgaria, România, Yugoslavia, Albania, Grecia și Turcia. Ani de zile a călătorit prin aceste țări, făcând lungi popasuri și la sate, căutând să se apropie de sufletul acestor popoare, să le înțeleagă formele de viață. Nici o idee preconcepută, o simpatie profund umană i-a înlesnit să dee o imagine exactă a fiecărui popor.

Sunt într'adevăr impresionante paginile consacrate României, dl Bernard Newman este unul dintre puținii străini cari au știut să descopere realitatea esențială a României și să explice ceiace el numea "caracteristicile iritante". "România este o țară de mari contraste și de un farmec infinit"... "Am cunoscut mai mulți călători cari, după ce-au vizitat Bucureștii, își închipuiau că au cunoscut România. Nu putea face o mai mare greșală. Acest fals "Paris al Orientului" n'are nici un raport cu lumea satelor, care încarnează adevărata Românie".

"Am fost totdeuna fericit să părăsesc Bucureștii, spre a regăsi vasta câmpie cu sate fremătând de viață, atunci când capitala nu este decât o escrescență."

Și vorbind de țăranul român, către care se întoarce toată înțelegătoarea lui iubire, dl Bernard Newman scrie: "Un mare simț artistic procură țăranilor o varietate în odihna vieții lor de țară. Un cioban, cu privirea contemplativă, este adesea poet sau filozof, dacă nu se improvizează povestitor al vechilor legende populare. Un țăran, oricât de umil ar fi el, își bate capul să sculpteze ușa de lemn a săracei lui locuinți. Incearcă adesea să împodobească cu fine desene, cu crăngi, un perete de lemn albit cu var. Mânăstirile din România sunt decorate în interior și în exterior cu somptuozitate. Caracterul pacinic al țăranului a fost totdeauna desosebit de al popoarelor vecine; țara n'a cunoscut violente frământări, deoarece, lipsit de bunurile acestei lumi, locuitorul a căutat o mângâiere gustând câteva modeste bucurii artistice, în loc să le caute în febra atentatelor politice."

Studiul preliminar pe care dl Luis L. Cortes l-a publicat în admirabila, "Antologie a poeziei populare române", mi-a amintit de paginile dlui Bernard Newman.

Profesor de filologie la Universitatea din Salamanca, dl Luis L. Cortes nu a străbătut România, nu a poposit prin sate și târguri, nu a luat contact direct cu Românii, dar a cunoscut literatura noastră populară. Și s'a îndrăgit de această formă de exteriorizare a sufletului românesc. Nu există un mijloc mai desăvârșit de a înțelege un popor decât apropiindu-se de creațiile lui cu o iubitoare curiozitate. Dl Luis L. Cortes a folosit bogata sa pregătire de filolog, pentru a cunoaște mai bine toate nuanțele limbii române, pentru a simți mai intens lirismul poeziei noastre populare. Citatele pe care le folosește în studiul preliminar, dovedesc o adâncă cunoaștere a poeziei populare și o înțelegere a celor mai subtile nuanțe, știința filologului a înlesnit o bogată receptivitate poetului; dl Luis L. Cortes s'a apropiat de toată literatura noastră populară cu o aleasă sensibilitate de poet. Căutând să explice doina ("cuvântul are corespondență în limbile baltice și în sanscrită", precizează dl Luis Cortes, amintind într'o notă că în lituană daina înseamnă cântec popular) scrie: "Pentru o mai bună înțelegere a doinei și a sufletului românesc în general, este de neapărată trebuință să se vorbească de *dor*. Dorul este pentru Român ca *saudade* în galiego și în portugheză, dar într'un grad mai mare. O melancolie nostalgică care nu-l părăsește niciodată. Cu toate că s'a scris mult despre dorul românesc, poate versurile lui Eminescu, în concizia lor, vorbesc mai bine cititorului decât multe linii pe care noi le-am putea scrie:

"Mai am un singur dor
In liniștea serii,
Să mă lăsați să mor
La marginea mării."

Și trebuie să atragem atenția că *dor*, pe care l-am tradus prin dorință, ar putea să fie deasemenea: melancolie, capriciu, nostalgie, durere, regret, sau mai bine zis este un amestec din toate acestea, de aici greutatea de a traduce cuvântul "dor". Ei bine, doina este înainte de toate un cântec de dragoste la care mai totdeauna se amestecă sentimentul nostalgic al dorului, ca un nedespărțit tovarăș".

Dela Cântece de stea, Vicleimul, Sorcova, Plugușorul, Vasilca, Colinde, Lăzărelul, Paparudele, Scaloianul, dela descântece, cântece funebre (jelire, bocete) și până la Cântece bătrânești (balade populare), dl Luis L. Cortes le analizează, le explică cititorului spaniol cu o admirabilă claritate, spre a-i familiariza cu folclorul românesc.

Cele 10 balade (Mânăstirea Argeșului, Soarele și luna, Alimon, Miorița, Mihu Copilul, Dolca, Șalga, Toma Alimoș, Holera, Gruia în Țarigrad) sunt admirabil traduse și reproducerea textului românesc alături de traducerea în limba spaniolă înlesnește cititorului să descopere originalitatea creației poetice a poporului român.

Citind "Antologia de la poesia popular rumana", am încercat o rară mângâiere găsind un prieten, plin de înțelegere și iubire pentru neamul nostru. Și în aceste aprige vremuri de isbeliște, iubirea care străbate paginile scrise de dl Luis L. Cortes, ne încălzește amărâta noastră inimă.

Și în ziua în care țara va fi liberă, vom ști să primim cu o egală iubire, pe acest prieten din vremuri de restriște.

Este bine să subliniem faptul că țărănimea și poezia populară fac o mai puternică impresie asupra intelectualilor străini decât toată intelectualitatea română cu tendinți de înstrăinare. Un snobism, care este o manifestă lipsă de autenticitate a intelectualului, o maimuțăreală a ultimelor mode în literatură, în artă, în filozofie, anulează la mulți talentul. Dorința de succes, împinge pe mulți să parodieze un modernism de ultima oră. Pictură abstractă, muzică concretă și nu mai știm ce aberații ale acestor vremuri de criză a culturii, sunt imediat îmbrățișate de toți disperații unei notorietăți cu orice preț.

Și nu vom putea să ne realizăm integral ca națiune decât în măsura în care vom rămâne fideli unicei realități românești: țărănimea. Ceiace are preț nu este imitația ci numai ce este autentic.

Și ne este teamă că va fi mâine invadată viața intelectuală a României de o mulțime de maimuțe cosmopolite.

Structura Statului ca și structura culturii românești trebuie să pornească dela realitatea bazică: țărănimea. In măsura în care ne înstrăinăm de această realitate ne falsificăm și scădem posibilitățile de orice creație originală.

P. Ș.

Hora de E. Drăguțescu.

R. S. Rubsel: Jadul pe pamant*

In general Românii s'au obișnuit să vadă în Evreii din România, numai o categorie, aceia a Evreului pentru care *ubi bene ibi patria*.

Realitatea este că există încă o categorie, aceia a Evreului îndrăgostit de țara în care s'a născut și a trăit și de care, atunci când s'a despărțit, îl roade nostalgia cu o intensitate neîntâlnită la alte neamuri. Imi povestea un gazetar român că vizitând—înainte de războiu—, Anglia, a întâlnit la Londra pe un Evreu din România, stabilit de vreme îndelungată în capitala Albionului, unde ajunsese să-și facă o situație materială excepțională. Au luat masa împreună și Evreul suferea vizibil "du mal du pays", durerea fiindu-i mărită de prezența gazetarului român. Românul lăuda Londra, întinderea orașului, muzeele, etc., și Evreul i-a răspuns oftând: Ei, Londra!... Nu se poate compara cu Tecuciul. D'apoi cu Podu Turcului!... Ce frumos este la Podu Turcului!...

Edward Robinson—un mare actor de cinema—, originar din România, trecând acum câțiva ani prin Madrid, a fost dus de admiratorii lui la unul din localurile cele mai bune din capitala iberică și l-au întrebat ce vrea să bea, oferindu-i băuturile cele mai fine și mai scumpe. Și Evreul Edward Robinson a răspuns: O țuică românească se poate găsi?

La Paris trăiește un Evreu care se numește—dacă—mi aduc bine aminte—, Roger Osias Eisenberg. Este Evreu francez, născut și trăit în Franța. Inainte de războiu a fost trimis de familie în România, pentru a aranja o chestiune de moștenire. Un bunic al lui Eisenberg, trăise în România de unde plecase, pentru a se stabili în Franța. Familia din Franța îl trimitea pe Roger în România, deoarece se deschisese o succesiune la care avea interese și familia tânărului Roger. Rămânând câteva luni în Țara dela Dunăre, Evreul Eisenberg s'a îndrăgostit de România, într'un mod neobișnuit. A început să învețe românește și, înapoiat în Franța, a continuat să se perfecționeze. A tradus—una din cele mai bune traduceri—din Creangă și a scris o carte despre România. Neavând bani, a alergat în dreapta și în stânga, pentru a găsi subscriptori. Și o spun cu mândrie, eu Românul noționalist, am subscris la cartea despre Țara mea, a Evreului Eisenberg. Pe vremea când eram eu la Paris, Eisenberg venea aproape în fiecare Duminică la biserica românească. Și dela serbările noastre era nelipsit. Eisenberg e sărac. In cămăruța lui, un Român va găsi cu uimire hărți și cărți și o bogată colecție de discuri românești. Când e năpădit de tristețe, Eisenberg cântă "Calul bălan".

La un zece Mai, ca deobiceiu a venit și Eisenberg. In acea seară, o Română ațâța pe anumiți compatrioți, ca să mă bată. Eisenberg a fost nevoit să plece înainte de terminarea spectacolului. Pe întuneric mi-a strecurat un bilet și când s'a făcut lumină, am citit: La revedere frate Nicolae. Și ce am gândit atunci, o spun acuma: în acea seară m'am simțit mai frate cu Evreul Eisenberg, decât cu Românca ce ațâța compatrioții să mă bată.

Tot la Paris, prin 1948, în fața bisericii, a apărut într'o Duminică un Evreu. Era destul de bătrân—plecase de treizeci de ani din România—și, curios, vorbea o românească perfectă. Fără ezitări și, mai ales, fără acel supărător amestec de frânturi de fraze în ambele limbi. Din grupul ca se făcuse în jurul lui, un Român plecat numai de zece ani din Țară, l-a întrebat: cum, dta ai plecat de treizeci de ani din România și n'ai uitat limba românească? *Ça c'est curieux!* La care Evreul a privit lung pe cel cu "Ça c'est curieux" și i-a răspuns: limba maternă o uită numai cei cari n'au cunoscut-o bine niciodată.

In Anglia există un producător de filme, numit Alexandru Korda. Korda este Ungur și, în filmele ce face, indiferent de subiect, găsește mijlocul de a introduce și o scenă tipic ungurească. Ca să se întâmple acelas lucru pe plan românesc, ar trebui ca un Evreu din România să ajungă producător de filme. Românii, odată ajunși, uită de Țara lor, le este rușine să spună că sunt Români: ei "operează în universal".

Cazurile de mai sus, nu sunt izolate. Sunt mii de Evrei în această categorie. Și din ea face parte dl Raul Rubsel, de care ne-am propus să vorbim în această cronică și pentru care am făcut lunga introducere de mai sus.

Dl Rubsel este Evreu din România. Din Botoșani. Face parte din generația poeților evrei Leon Feraru și Nemțeanu. Acesta din urmă, din Galați, a scris versuri frumoase și, ca un adevărat poet valah, a scris un volum în care critica atmosfera negustorească o portului dunărean: "Galați, oraș de negustori", etc.... Din poeziile lui Nemțeanu rețin aceste versuri:

Zadarnic picura-vei stropi de rouă,
Pe câmpul ars al dragostei dintâi,

versuri pe care eu le găsesc frumoase, cu toate strâmbăturile din nas ale celor care "operează în universal".

Autorul cărții "Iadul pe pământ" a avut rude în România și părinții i-au rămas *acolo*, să-și doarmă somnul de veci. In momentul când se hotărîse să părăsească Țara în care se născuse, simte nevoia să vadă pentru ultima dată locurile copilăriei. "Pe urmele trecutului" se numește minunatul capitol în care dl Rubsel povestește emoția ce l-a cuprins când s'a întors—poate pentru ultima oară—, la Botoșani. Sunt descrise acolo cu real talent, oameni, sentimente, locuri. Sunt pagini de antologie. L-am cunoscut pe acest om de peste 70 de ani, pe ulițele Madridului. Venise să stea de vorbă cu Românii exilați, să le povestească ce se petrece în Țară dar, mai ales, venise să caute condiții mai avantajoase, pentru publicarea a ceiace el considera că este un mesagiu al celor din ocna comunistă, strigătul pe care cei rămași acolo, îl însărcinaseră să-l facă cunoscut lumii libere. Și cine l-a cunoscut pe dl Rubsel, e convins că omul acesta nu joacă teatru.

Plecat din Țară, a fost chinuit de răspunderea pe care o purta pe umeri, de promisiunea făcută celor rămași că va aduce la cunoștința lumii libere suferințele milioanelor de întemnițați. Și o spunem fără reticențe: a reușit. Până la ora actuală, dl Rubsel a scris cea mai bună carte despre situația din România înlănțuită.

Este drept că dl Rubsel nu a trăit suferințele cele mai sguduitoare ce ni le relatează, cele mai multe i-au fost povestite. Le-au cunoscut alții în carnea și sângele lor și dl Rubsel numai ni le prezintă. Românul care să ne dea o versiune valahă a lui Kravcenko nu a deușit încă să ajungă în lumea liberă. Va reuși într'o zi. Până atunci repetăm: până la ora actuală, dl Rubsel ne-a dat cea mai bună carte asupra celor ce se petrec în Patria noastră comună, a noastră și a dlui Rubsel.

Ceiace ne-a surprins în mod plăcut, a fost imparțialitatea cu care dsa a povestit cele ce a vazut sau a auzit. Dl Rubsel este Evreu dar dsa nu s'a apucat să scrie o carte despre suferințele Evreilor din România. El a scris o carte despre suferințele tuturor întemnițaților. Cei cari încearcă să-l facă să treacă frontiera, sunt Români. Preotul Potcoavă nu-l întreabă dacă este Evreu sau Român, atunci când îl îndreaptă spre capătul firului salvator, iar profesorul dela Arad nu-l primește neîncrezător pentrucă este Evreu, ci pentrucă—verigă într'un lanț periculos—trebuia să fie prudent. Odată spusă parola, profesorul nu mai are reticențe.

I-am reproșa dlui Rubsel acele pietre aruncate fără rost în "fasciști". Dsa a cunoscut ororile comuniste, nu le-a cunoscut pe cele ale oamenilor lui Carol II. Pentru documentare, îl rugăm să citească recenzia noastră asupra cărții dlui Teban și-l rugăm să-și procure și cartea. Din fericire pentru dsa, dl Rubsel nu a trăit ce a trăit dl Teban.

Ceiace ne-a uluit deadreptul, a fost curajul dlui Rubsel de a spune unele lucruri pe adevăratul lor nume. In epilog dl Rubsel pune—în gura unui creștin—dar totuși pune, problema "slăbiciunii pe care o manifestă pentru comunism unii Evrei". Această frază, ca și multe altele, îl vor face pe dl Rubsel indezirabil unei categorii de Evrei, a acelei categorii care a dus

(Urmează în pagina 15.)

Nicolae Teban: Prigoana cea mare*

Ca și cartea dlui Rubsel, despre care am vorbit mai sus, "Prigoana cea mare", relatează fapte petrecute într'o altă perioadă în care în Țara dela Dunăre, libertatea și dreptatea fuseseră trimise în vacanță. Intre întunecata epocă actuală și cea sumbră de atunci, sunt multe asemănări. Vom renunța de a le scoate în evidență și ne vom mulțumi să facem remarca că mulți dintre cei cari au suferit acum rigorile scoaterii din lege, le-au aprobat și chiar le-au aplaudat atunci.

Dl Nicolae Teban a fost legionar și e probabil că a rămas. In România de atunci existau legi care permiteau cetățeanului să-și exprime părerile, cu vorba sau cu scrisul, să participe sau să inițieze întruniri, să se înscrie într'un partid politic sau să creeze el un asemenea organism.

După întoarcerea din haimanlâc a celui care s'a numit Carol II, aceste prescripții ale legilor, au rămas literă moartă. Nu ne putem opri să precizăm că scoaterea din lege a unei categorii de cetățeni români a fost aplaudată nu numai de cei care—și spuneau "democrați" în Țara noastră, ci și de cei care purtau ostentativ aceiași etichetă peste hotare.

Se observă că sentimentele umanitare se declanșează numai într'o anumită direcție și, îmi permit să supun această problemă spre meditare, dlui Raul Rubsel.

In Joia Patimilor anului 1938, autorul cărții pe care ne-am propus să o discutăm, este ridicat de poliție dela fabrica de avioane unde lucra, și dus la prefectură. Acolo găsește, printre alți arestați, și pe un colonel, care era deținut de 8 zile și nu fusese încă anchetat.

—De opt zile stau aici și nici măcar nu m'au întrebat ceva. M'au luat de acasă să dau o declarație. Nimic până acum. *Asta e justiție?*, se întreabă colonelul care, probabil, era un debutant.

Și un legionar îi răspunde: Lăsați dle colonel, nu fiți supărat. *Așa e... până vă obișnuiți.*

Și se obișnuiseră oamenii. Un lucrător, Mircea, în câteva ore, e desfigurat, încât autorul nu-l mai poate recunoaște.

La o nouă arestare i-a venit rândul și dlui Teban. "Am fost legat cu mâinile la spate, scrie el. Cu un pumn în piept, am fost trântit jos, cu capul de ciment. Mi-au scos ghetele și mi-au legat picioarele de stânoagă cu brâul. Cu un picior în piept, cu mânecile dela haină suflecate, a început să mă bată cu vâna de bou. La pri- [illegible] simțit decât înțepături mici și apoi mi-am pierdut cunoștința. [illegible] apoi apă pe mine. Am des[illegible] început din nou să mă bată [illegible] nu mai simțeam nimic. M'a [illegible] adus apă și a turnat pe mine. Când am deschis ochii am văzut pe Anania Dumitru, bătut peste față și cu mâinile umflate. L-au bătut rău cu vâna peste mâini".

La proces, președintele tribunalului este vestitul colonel Dumitru, a cărui lozincă era: "decât să-mi scape un legionar, prefer să condamn o sută de nelegionari". E oare aceasta, justiție? Rezultatul? Un an de închisoare pentru dl Teban.

Oamenii lui Carol II nu aveau nici un scrupul. Printre cei arestați și schingiuiți, a fost și căpitanul Șiancu. La procesul pe care acesta l-a avut la Cluj, a spus celor ce-l judecau: "De mă veți omorî, vor veni Ungurii să mă desgroape. Ungurii contra cărora luptăm de peste o mie de ani. *Ei vor fi mai miloși cu noi, decât Domniile Voastre*".

Dela Jilava, dl Teban, împreună cu alții, este transportat la Chișinău. Și autorul notează: "Ce control! Ce pază și ce mai percheziție! Nici cei mai mari criminali n'au fost tratați cu o atât de mare severitate și răutate!"

Cororîrea din tren și transportul la camioane ne este descrisă astfel: "Știu doar că dela duba noastră și până în stradă unde ne așteptau două autobuze rechiziționate, două cordoane de polițiști, cu lanțuri și pistoale în mână, formează un coridor. Suntem coborîți unul câte unul, escortați fiind de către un polițist cu pistolul lipit de spatele nostru. Lumea de prin gară se apropia tot mai mult să vadă ce se petrece. Un hohot de râs a izbucnit la un moment dat. Intâmplarea făcuse ca unuia dintre polițiști, celui mai voinic, să-i cadă sorocul să escorteze pe unul din cei mai mici camarazi. Era un camarad din Brăila, care luase o condamnare de 6 luni, pentrucă noaptea lucra într'o tabără legionară, iar ziua mătura în biserică, unde era servitor. A fost ridicat pur și simplu din biserică, în zi de Duminică, pe când a p r i n d e a lumânările în Sfântul Altar".

Din grozăviile descrise în "Prigoana cea mare", vom mai relata doar una. Intr'o noapte, un deținut legionar este dus în altă celulă: "In celula numărul opt, unde era el, era o dușumea veche. Când l-au băgat acolo, au tăbărît pe el șobolanii, mari cât pisicile și au început să-l devoreze. Lupta lui cu ei și groaza ce l-a cuprins a obligat pe sentinelă să dea alarma, să-l scoată din celulă și să-l interneze în spital aproape în nesimțire".

Mai demult, făcând recenzia cărții "Sfințitorii de icoane" a dlui Ioraș, îmi exprimam speranța că într'o zi va veni unul dintre cei cari au experimentat sălbătăcia oamenilor lui Carol II, și ne va prezenta pe legionarii-oameni, cu calitățile și defectele lor, oameni care suferă, care speră, pe care-i dor loviturile și rănile, care au mamă și tată, frați și surori, logodnici sau soții și nu pe legionarii-eroi, pe care ni-i prezentase Dragoș Protopopescu. Și mi se pare curioasă tăcerea, perdeaua aceasta trasă peste suferințele trecute. M'ași fi așteptat ca descrierea lor s'o facă unii dintre intelectualii legionari aflați în exil și surpriza mea a fost mare, descoperind că, sarcina de cronicar al unor vremuri sumbre și-o ia un om care a mânuit coada ciocanului—cum o scrie el însuși—, și nu condeiul.

Și trebuie să recunoaștem că o face cu talent. Intâmplările sunt povestite direct, scurt, viu, fără întortochieri și înflorituri. Dl Teban nu și-a pus în gând să facă literatură, ci să înregistreze întâmplările, să descrie oamenii, să zugrăvească timpurile, pentru istoricul de mâine.

Și descrierea nu o face cu ură. Povestirea e presărată cu glume, cu ghidușii.

Cele mai mișcătoare linii sunt acelea în care autorul scrie despre țăranca din Vinerea Huniedoarei, care e mama lui. Cum am mai spus și într'o notă din "Carpații", numai la Crevedia se mai găsesc pagini atât de sigure, atât de incisive, atât de duioase. Când a fost ucis Călinescu, dl Teban, concentrat, stă ascuns într'o șură, până trece furtuna. Un concetățean, desconcentrat, se întoarce în sat și spune tuturor că l-a văzut pe dl Teban, mort într'un șanț. Și i se face parastas, îngropăciune și pomeni. Desconcentrat însfârșit și autorul, când intră în sat, prima femeie care îl întâlnește o ia la fugă. Credea că este strigoi. Unchiul lui, întâlnit pe câmp, nu-l recunoaște:

—Hoo tată... hooo... și oprește boii.

—Apăi cine ești, că eu nu te cunosc?

Mi-am luat șapca de pe cap.

—Acum mă cunoști Tete Crăciune?

—Vai lume, lume... tu ești Niculae, tu ești Niculae hăl înviat din morți... și mă ia în brațe, în timp ce l-a podidit plânsul. L-am lăsat să-și astâmpere durerea și să-și potolească plânsul, apoi a răsturnat carul la capătul unei holde străine, de lângă drum, și am pornit împreună spre sat.

—Măi nepoate, ce-o să zică oamenii din sat când te-or vedea. Toți știu că tu ești mort. Mamăta ți-a făcut parastas, iar eu am mai pus o cruce în progadie lângă mormântu lu tat'to"... "Ai, hai, cât o suferit numă-ta de pe urma ta. Când o vezi nu mai cunoști"... "Bine că nu-i adevărat! Acum să știi nepoate că nu mai mori curând că ți-am făcut două parastase până acum"... "Când ajung acasă mă primește un câine mic, sgribulit și slab. A lătrat puțin și a fugit, intrase și'n el groaza de jandarmi. După vreo două ore vine mama cu sora și cu unchiul Crăciun.

—Bine că te mai văd odată. Acum facă Dumnezeu ce-o vrea cu mine.

Mă sărută pe frunte și se așează pe laviță. Acum nu mai plânge. Nu mai are nici putere și nici lacrimi. Mâinile-i tremură. Vederea i-a slăbit, iar părul îi este alb, ca zăpada..."

Dela Jilava, dl Teban scrie acestei biete femei: "Dragă mamă, să nu-mi mai scrii pe adresa veche din strada Popa Lazăr. M'am mutat deocamdată aici, în Jilava".

Și iată răspunsul care ar trebui să dea tuturor un fior de mândrie: "Dragul meu, să fii fălos că ești acolo, că sunt domni mai mari ca tine și sunt închiși. Și sfântu Petru a fost închis și legat în lanțuri de mâini și de chicioare, da Dumnezeu l'o slobozit, că el o fost închis pentru dreptate. Multă voie bună la toți frații tăi de suferință. Mama".

Rândurile simple ale țărăncii din Vinerea-Huniedoara, au cutremurat și pe colonelul director al închisorii. Nouă Românilor ajunși în lumea liberă, cu hotărîrea de a lupta pentru isgonirea pentru totdeauna de pe pământul Patriei a nedreptății, trebuie să ne dea un sentiment de mândrie și de încredere: cât timp pe pământul Țării noastre se vor naște asemenea femei, nimic nu e pierdut.

Pe autor, dl Nicolae Teban, îl sfătuim ca până când "Domnii" se vor hotărî să pună mâna pe condei, să continuie el a fi cronicarul vremilor ce anunțau Apocalipsul, în indiferența dacă nu în aplauzele celor mai mulți.

* Colecția "Omul nou", 1953.

IADUL PE PAMAT

la luptele de apărare duse de nația românească, lupte cărora li s'a pus comod eticheta: antisemitism.

A trecut peste noi tăvălugul comunist, ne-a turtit și pe unii și pe alții, și pe Români și pe Evrei, pe unii mai mult pe alții mai puțin. Unii s'au împotrivit cu sălbatică energie și au întârziat cu câteva clipe această turtire, alții au contribuit la ea și au grăbit-o. E momentul să ne întindem mâna dar, chiar dacă s'ar supăra dl Rubsel, nu putem primi decât mâinile care ni se întind cinstit, românește, fără ascunzișuri, adică mâini asemănătoare celei a dlui Rubsel.

* Editura autorului, Paris, 1955.

N. S. G.

CALENDARE-REVISTE

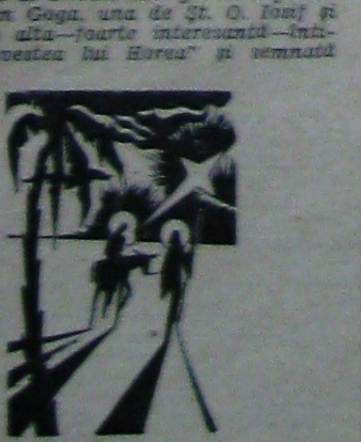
Calendarul ziarului "Solia" pe anul 1956

Un calendar bine întocmit. In afară de partea pur religioasă, acest calendar, ca și cel al ziarului "America", constituie un izvor de documentare pentru toți cei cari se interesează de viața Românilor din America.

In ceiace privește organizarea Bisericilor și a instituțiilor create de ele, constatăm cu bucurie că există 19 școli. Nu este clar dacă aceste școli sunt în limba română sau engleză bu, faptul că Biserica din Youngstown a Părintelui Stănilă are notate două feluri de școli una, SS. (Sunday School) și o alta cu o notare specială, "Romanian Language School", ne face să credem că este vorba de școli în limba engleză. Ar fi interesant ca în calendarul din anul viitor să se publice un studiu detailat asupra acestor școli (organizare, numărul elevilor ce le frequentează, programele, rezultatele obținute).

In ceiace privește cuprinsul literar, pe lângă trei poeme de inspirație religioasă semnate de dl Novac, mai găsim o poemă de Octavian Goga, una de Șt. O. Iosif și însfârșit o alta—foarte interesantă—intitulată "Povestea lui Horea" și semnată V. E. Moldovan. Poezia e valabilă și pentru vremurile noastre. O notă ne arată că a fost publicată pe timpul Ungurilor în gazeta "Transilvania" și autorul condamnat la 3 luni de închisoare. Ar fi fost necesar să se indice și data publicării.

Un document curios și interesant în acelaș timp îl constituie o fotografie a unui grup de Români, sosiți în America în 1906. Fotografia a fost publicată de "National Geographic Magazine" din Mai 1906 și Noembrie 1955, cu întrebarea (în 1955) dacă-i cunoaște cineva și cum au dus-o în America. Este un grup de 7 persoane, îmbrăcate țărănește, oameni simpli și—probabil—săraci. Fără îndoială că în 1956 acești țărani-cei cari mai trăiesc și nu s'au întors în Patrie-au casă, "farmă", magazin sau birou și... cadillac. Rudele lor rămase în România nu au nici una nici alta. A cui e vina? Se va argumenta desigur că altele sunt posibilitățile Americii, bogățiile, etc., dar, după noi, rolul principal l-a avut organizarea Statului, legiuirile lui și—în special—respectarea acestor legiuiri. Supunem spre meditare întrebările la care a dat naștere publicarea acestei fotografii de către "National Geographic Magazine", foștilor și viitorilor guvernanți ai României.

Calendarul bisericii catolice romane din Statele Unite

Calendarul Bisericii catolice române din Statele Unite, din anul acesta, prezintă un mare regres față de cel din anul trecut: redus ca număr de pagini și conținut. Remarcăm totuși articolele semnate de Cucernicii Părinți Gheorghe Rusu și Ion Filip, traducerea din scriitorul italian Cumilucci, precum și acelea ale dlui prof. Claudiu Isupescu.

Ar fi de dorit ca la calendarul de pe anul 1957 să-și trimită colaborarea Monseniorii Bărlea și Tăutu, Părinții Flaviu Popan, Alexandru Mircea, etc., adică penele care fac cinste Bisericii române unite din exil.

Calendarul ziarului Amêrica

La 1 Septembrie anul acesta, ziarul "America" împlinește o jumătate de veac de apariție. Pentru această frumoasă aniversare, ziarul a tipărit un calendar jubiliar. Și, din toate punctele de vedere, calendarul constituie o reușită indiscutabilă.

Ca și anul trecut, ziarul a făcut apel la colaborarea unor condeie ale Românilor exilați, stabiliți în America. Dl Novac prezintă o antologie din poezia exilului sub titlul "Patria în poezia exilului" și un fragment din romanul dsale în manuscris "Oameni în opinci". Fersal Latinul (?) o nuvelă intitulată "Dilema unei nopți", cu versuri și un fragment de roman colaborează dl Vasile Posteucă iar dl Mușș, redactorul ziarului publică două interesante studii. Unul, intitulat "Poporul român, originea și evoluția istorică a vieții lui. Bogățiile țării" este un minunat rezumat care înglobează aproape toate ramurile de afirmare ale poporului nostru. Pentru acest studiu, dl Mușș merită felicitările tuturor. In al doilea, sub titlul "Românismul american de jumătate de veac", dl Mușș prezintă pe Românii americani, "o entitate isvorită din resursele nesecate ale Românismului, altoită pe alt organism". Dl Mușș arată rolul pe care l-a avut Biserica în închegarea acestei entități pentru păstrarea caracterului românesc. Tot Dsa caută să explice deficiența ce se descoperă a s t ă z i, destul de îngrijorătoare, odată cu dispariția elementelor în vârstă. Și cauza—după dl Mușș—rezidă în lipsa de școli românești. In ceiace privește pe vinovații acestei lipse, dl Mușș crede a-i găsi numai în diplomații și funcționarii legației românești din Washington, "chemați și nechemați" și caută să scuze Statul român. Părerea noastră este că Statului român nu i se pot găsi scuze, funcționarii—chemați și nechemați—, după expresia dlui Mușș, erau trimiși de acest Stat românesc și lui îi incumba datoria de a-i controla. Dar aici este vorba de vinile trecutului. Din nefericire există și vini mai recente. Să le examinăm. A apărut acest frumos calendar jubilar. Cei cari l-au alcătuit merită toate laudele. Ne surprinde însă că alături de salutul entusiast trimis cu această ocazie bătrânei gazete "America", de către societăți, Biserici, personalități sau simpli cetățeni americani de origină română—unele din ele emoționante—, nu am întâlnit salutul, felicitările, firitiselile obișnuite în asemenea ocazii, ale publicațiilor românești din exil, precum și ale personalităților românești răspândite pe tot globul. Ar fi fost o ocazie de înfrățire, de întâlnire în paginile acestui calendar a Românilor americani și a celor exilați. Dacă publicațiile și personalitățile exilului au fost înștiințate și nu și-au trimis salutul, vina e a lor, dar în cazul că cei ce au alcătuit frumosul calendar nu au înștiințat pe nimeni, e simplu de tras concluzia a cui e vina.

O altă "vină" recentă, este următoarea. In studiul dsale, dl Mușș constată lipsa școlilor românești, deci a cărții. Ori astăzi, pe tot globul, cu multă trudă și amar, exilații scot cărți românești. Și, dacă se va

(Urmează în pagina 16.)

răsfoi colecţia ziarului "America" pe ultimii ani, se va constata cu stupoare că aceste cărţi nici nu au fost măcar menţionate, necum să se fi scris ceva despre ele. Uimirea este cu atât mai mare cu cât, acuma când redactorul gazetei este un exilat, situaţia este exact aceiaşi ca şi pe vremea când redactori erau Români stabiliţi decând redactori erau Români stabiliţi de-mult în America. Ba mai mult, dacă e vorba să dăm Cezarului ce este al Cezarului, trebuieşte să recunoaştem că pe vremea când redactor era dl Lucaciu, tot s'a mai strecurat câte ceva. Tăcerea totală s'a instalat decând redactor e dl Muşi, adică un exilat. Să fie oare adevărată butada unui prieten care spunea că orice Român care se duce în America uită idealurile pentru care a luptat, deîndată ce trece oceanul? Noi dorim să fie altfel, să fie vorba numai de o regretabilă uitare care, cu bunăvoinţă, se poate repara.

In articolul intitulat "După 50 de ani, câteva întâmplări din cursul de jumătate

de veac de apariţie a ziarului "America", dl Boer Sr scrie câteva rânduri de o copleşitoare tristeţe: "Ziarul "America" apare astăzi de două ori pe săptămână. Este scris româneşte şi englezeşte, însă după apariţia lui de 50 de ani în limba română, acuma la jumătate de veac, se naşte întrebarea cât va mai putea să apară aşa? Cetitorii de limbă română se împuţinează din zi în zi, emigranţi noi nu mai vin, afară de câţiva refugiaţi, tineretul nostru nu ştie ceti româneşte şi e numai natural să nu suporte un ziar pe care nu-l înţeleg. Iată o problemă pe care o va rezolva numai timpul".

Impărtăşim tristeţea dlui Boer, nu-i împărtăşim însă concluzia: Noi credem că trebuieşte să se mai încerce frânarea americanizării, cel puţin până la eliberarea României.

Perspective Crestine, Anull, No. 4, Barcelona

Revista condusă de Cucerniciile lor, Preoţii Alexandru Mircea şi Flaviu Popan, a ajuns la al patrulea număr. O revistă în duh creştin şi românesc. Conducătorii acestei reviste împletesc cum nu se poate mai bine, dragostea pentru Dumnezeu şi dragostea pentru România. Şi ambii, sunt intelectuali obişnuiţi cu toate problemele, religioase, literare, istorice, ştiinţifice şi filozofice şi totuşi nu-şi uită Ţara.

Articolele publicate în această revistă sunt scrise cu dragoste de Dumnezeu, de Patrie şi de aproapele. Am căutat cu atenţie să descoper încercarea de "prozelitism", acuzaţie care s'a adus ambilor preoţi, când apărea "Indreptar" la care Părintele Popan era redactor iar Părintele Mircea colaborator. Şi nu am descoperit nici o urmă. Problemele abordate sunt tratate în duh creştin şi nu în duh catolic sau ortodox.

Problemele româneşti sunt abordate cu dragoste de Ţara care a fost şi care, va veni. In această revistă, găsesc mângâiere sufletească toţi Românii şi cei uniţi ca şi cei ortodoxi sau baptişti.

Se cuvin toate felicitările Cucerniciilor lor, Părinţii Popan şi Mircea şi, ca ortodox, nu aşi dori decât ca şi Cucerniciile lor Preoţii ortodoxi din exil sau din Statele Unite şi Canada, să scoată o revistă religioasă la înălţimea "Perspectivelor creştine".

A.R.C., No. 4-5, Montreal-Canada

Din poemul intitulat "Copiii nimănui" al dlui Nichita Tomescu, reproducem:

"Ci pentru toţi, pentru cei care
Nici măcar nu se'ntreabă
Ce rană ne doare,
Suntem mai degrabă
Sperietori; oameni de zăpadă.
Câte-odată-i mai bine să nu se vadă
Decât ochii stinşi—de tăciune—
Altfel ar isbucni'n plâns inima, de-amără-
[ciune."

cu regretul că spaţiul nu ne permite să reproducem poemul în întregime şi, mai ales, că dl Tomescu publică atât de rar.

Insir'te Margarite, Anul, IV, No. 15-16, Río de Janeiro

După lungă tăcere, "Inşir'te mărgărite" a putut apare graţie sacrificiului material a trei Români cu dragoste de slova românească urgisită. Aceşti trei Români sunt Dnii ingineri Mihăescu şi Marcu şi dl Marcel Preoţescu.

Din bogatul cuprins remarcăm articolul despre Lucian Blaga al dlui prof. Gino Lupi, articol pe care l-am fi dorit tradus în româneşte, "Centenarul morţii lui Anton Pann" de dl I. G. Dimitriu, traducerea din "Faust", datorită Dnei Inge Maria Dimitriu şi dlui I. G. Dimitriu, versurile semnate de E. Mihăescu, Atico Vilas Boas-Mota, şi în special de Iulia Carâp.

In ceiace priveşte proza din acest număr, avem serioase rezerve de făcut asupra fragmentului de jurnal, intitulat "Anti-Lethe", al dlui Vintilă Horia. Oricum, dl Horia nu a atins încă celebritatea lui N. Iorga, pentru ca revista dlui Dimitriu să se considere obligată să-i publice tot ce-i iese din peniţă.

"Sunt în burta vaporului, intr'un dormitor de clasa treia, cu încă vreo câţiva Români. Nu încerc sensaţii deosebite. Nici cea mai mică emoţie"

"La prânz o masă din sufragerie s'a rupt şi a căzut, cu tot ce avea pe ea, peste picioarele celor din jur. Un rănit. Panica"...

"Se spune că vasul nostru nu va face nicio escala"...

"Bucătarii lovesc cu satârele în friptu-rile de diseară. Ni se dă mult de mâncare, însă mediocru. Singurele lucruri de calitate sunt portocalele şi vinul"...

"Mi-e silă să scriu. Sunt moale şi desgustat ca după o boală"...

"Imi deapăn plictiseala cu încetinitorul, de-a-lungul zilei umede şi apăsătoare. Şi nici n'am pe ce să-mi reazăm caetul ca să pot scrie mai mult de câteva rânduri"...

Desigur am ales pasagiile cele mai plate. Am ruga pe dl I. G. Dimitriu să ne arate în numărul viitor care sunt acele pasagii care l-au determinat la publicare.

Şi mai e ceva. Dl Vintilă Horia trecea oceanul, pentru a se despărţi-dacă nu pentru totdeauma, în orice caz pentru vreme îndelungată-şi a se depărta de Europa, deci de România, de Patria lui. Am căutat urma unei emoţii. Şi, spre surprinderea noastră, nu am găsit nici una. Dealtfel, însuşi outorul notează: "Nu încerc sensaţii deosebite. Nici cea mai mic emoţie". Despre Ţară (cu majusculă), întâlnim în tot fragmentul doar aceste scurte notaţii: "Pot spune că m'am născut în Bucureşti. Atunci?"... şi "Căldură de Iulie bucureştean"... Sa fie care vorba de o pudicitate a sentimentului patriotic? Noi credem că atunci când este talent şi-mai ales-simţire, se găsesc cuvintele care să dogorească, care să convingă. Dar nu despre asta e vorba. Dl Horia scrie: "Pot spune că m'am născut în Bucureşti. Atunci?" Nimic desigur. Un accident. Dl Horia putea să se nască la Atena sau la Istambul. Pentru dl Horia e acelaş lucru. Ştim că nu e acelş lucru pentru dl I. G. Dimitriu. Iată de ce persistă întrebarea: De ce a publicat dl I. G. Dimitriu "Anti-Lethe"?

N. S. G.

ECOURI

* Sub titlul "Cuşerii progresismului", ziarul "A B C" din Madrid, a publicat în numărul său din 14 Februarie 1956, următorul articol, pe care credem nimerit să-l reproducen în întregime:

"Comunismul a inventat un fel de al Treilea ordin, prin mijlocirea căruia operează în Occident, unde cu personalitatea lui proprie n'ar putea-o face fără să deştepte bănuieli. Acest al Treilea ordin e numit "progresism", mişcare vagă în aparenţă, însă mânuită cu precauţie, pe fire invizibile, dela masa Politbiroului, mai cu seamă dela Paris. Francezii, cari cad cu atâta uşurinţa în undiţele marilor escroci, au căzut şi în aceasta. Până şi fluerul elegiac (cum îl numea Bernanos pe Mauriac) şi-a trimis adeziunea la "Asociaţia Amicilor Sovietelor". Posturile de radio, mai mult sau mai puţin puternice, pe care comunismul le are închiriate pentru propaganda lui ascunsă, lansează mereu termenii "progresist", "progresism", "liberalism progresist", etc., cu acea insistenţă lentă, care le caracterizează, însă cu anumite rezultate.

"Progresismul" îşi are idolii intelectuali. Cei mai caracterizaţi sunt Malraux, Louis Aragon, Picasso şi până la palavragiul de Cocteau, care este veriga cea mai aseptică a "progresismului" şi care obişnuieşte să servească, poate fără să-şi dea seama, de reperator de voinţe, care apoi o iau neted spre comunism. O samă de mitocani din ţările care se mărginesc cu Franţa, îndată ce întâmplarea îi înzestrează cu paşaport şi vizitează pe vreunul dintre "situaţii" progresismului la Paris, îşi pierd capul. Codoşul de zi, dacă tânărul are un anumit aer intelectual, îi introduce în secretele "progresismului". Dacă băiatul e literat, îi va spune: "André Malraux ţine foarte mult să te cunoască. Dta eşti un om de talent". Acelaş lucru îl va spune cârligul poeţilor în ce priveşte musculiţa nesocotită şi Louis Aragon. Şi cârligul pentru pictori va spune acelaş lucru de mieluşelul său şi de Picasso. Chestiunea despre "talent" este un lucru care se mânuieşte cu multă iscuşinţă pe acele meleaguri. Din când în când, revistele literare, care obişnuiesc să editeze "progresişti" (ca L'Espectateur), ne descopere existenţa vreunui scriitor sau critic spaniol, "de talent", care era complet necunoscut aici. Este unul care a fost vânat de al Treilea ordin al comunismului. Există o samă de instrumente preferate pentru ochirea "progresiştilor". Intr'o anumită lume mic-intelectuală, se înmulţeşte un tip de pedant anume pregătit pentru toate surprizele. Acest lucru se petrece în toate părţile şi comuniştii îl ştiu şi, prin mijlocirea "progresismului" pătrund în acea lume, în care "Politbiroul" va parcurge fără grijă toate verigile lanţului şi corupătorul va primi, poate fără s'o ştie, consemne concrete învelite în circumlocuţiunile agentului celui mai apropiat, care ştie bine pe cine serveşte.

Tot acest lung şi pacient proces de corupţie pătrunde până şi în căminurile cu mari rezerve morale, prin discutarea de probleme nobile, care încetează să mai fie din momentul în care ciuma progresistă le contaminează. Dar contaminatul va întârzia mult timp să-şi dea seama. Dimpotrivă, se va opune să lase drogul amabil al unei critici intelectuale aparent licită, şi va pactiza cu duşmanul până la trădare. In Marea Britanie, în Franţa, în Italia, au fost exemple destule şi scandaloase de astfel de "progresism".

Atenţie deci la al Treilea ordin al comunismului. Este tot atât de grav şi perfid ca şi comunismul însuşi".

Să ia seama şi "progresiştii" şi "existenţialiştii" noştri, cititori asidui ai lui Paul Eluard-Grimpel, Louis Aragon, Tristan Tzara, Pablo Neruda şi ai altora din acelaş aluat.

* Vorbeam într'un număr trecut al Carpaţilor de obiceiurile din ţară de a se recenza cărţi şi reviste, fără să fie citite şi aminteam istoria lui... Coca Duduş. Din nefericire, obiceiurile acestea balcanice au luat şi ele drumul exilului. L-am reîntâlnit pe Coca Duduş în "România muncitoare", şi anume la pagina 37 unde se face un bilanţ culturul. E vorba de bilanţul cultural al anului 1955. Şi iată ce citim: "In Argentina, continuă, "Inşir'te mărgărite" (noi ştiam că Rio de Janeiro e în Brazilia), tot o revistă literară, şi una dintre cele mai importante, sub conducerea istoricului literar I. G. Dimitriu, în care găsim adesea numele unor scriitori şi cărturari cunoscuţi în ţară, ca Ştefan Baciu sau Cugler.

Realitatea este că a trecut multă apă pe toate râurile din lume de când dl Ştefan Baciu nu mai colaborează la "Inşir'te mărgărite". Dsa s'a despărţit de dl I. G. Dimitriu şi a scos două numere dimtr'o altă revistă întitulată "Exil" — defunctă astăzi—. Sunt ani de-atunci. Dar "cronicarul" dela România muncitoare, care se citeşte probabil numai pe el, nu cunoaşte aceste lucruri. Bietul Coca Duduş!

* Cartea "Răspuns Glasului patriei" robite, Tezele social-politice ale exilului românesc", apărută în Colecţia "C. R. A. A. B." şi al cărui cost este un dolar, poate fi comandată la editura "Carpaţii".

* Rugăm pe toţi Românii cari nu voiesc să se aboneze la revista noastră, să restituie numerele primite sau să ne anunţe în scris că nu voesc s' o mai primească.

* Duminică 26 Noembrie 1955, în "Casa Română" la Biserica ortodoxă română "Sf. George" din Toronto, după oficierea Sfintei Liturghii, Părintele Paroh N. Zelea, în cuvinte alese şi bine simţite a evidenţiat însemnătatea istorică naţională şi socială a Aniversării Unirii Bucovinei la Patria Mamă, în urma primului războiu mondial. S'au înălţat rugăciuni pentru Neam şi Ţară şi pentru o reîntoarcere cât mai grabnică în România desrobită.

* In CASA NAŢIONALA, Comunitatea română din Toronto, a sărbătorit un an dela înfiinţarea parohiei "Sf. George". Evenimentul a fost onorat cu participarea primarului oraşului, a şefului poliţiei şi a reprezentanţilor Bisericii Anglicane.

Sfânta liturghie a fost oficiată de Părintele N. Zelea care a şi deschis seria cuvântărilor. Au mai vorbit dl cpt. invalid Eugen Codrescu şi reprezentanţii organizaţiilor comunale şi bisericeşti participante. S'au cântat cântece patriotice şi populare şi s'au recitat poezii.

Ecoul acestei serbări aniversare s'a evidenţiat, mai ales, în transmisiunea dela postul de radio C. B. C. din Toronto, care a folosit ocazia pentru un foarte frumos program intitulat "Omagiu României ocupate şi poporului român subjugat".

* Comunitatea românească din Toronto, în sala de festivităţi a "Casei Naţionale", a sărbătorit aniversarea Unirii Basarabiei, Bucovinei, Ardealului şi Transnistriei. S'a desfăşurat un program artistic sub conducerea dlui Manea Sebastian. A oficiat un TE DEUM părintele Zelea şi au vorbit dnii Laurian Ţălnaru şi Matei Hojbotă. Dl Nicolae Pătăceanu a citit mai multe poezii.

ANTICARIAT

Sub acest titlu deschidem, începând cu acest număr o rubrică la dispoziţia cititorilor noştri, dornici să achiziţioneze sau să vândă, cărţi, obiecte de artă românească, ţesături,, costume româneşti, etc.

Cei interesaţi ne pot comunica ce au spre vânzare sau ce vor să cumpere.

Ar fi păcat ca aceste tezaure, din ce în ce mai rari, de artă naţională românească, precum şi cărţile în legătură cu Neamul şi Ţara noastră, să se risipească sau să ajungă în mâini străine şi pe preţuri derizorii.

Noi vom fi bucuroşi să putem înlesni aceste schimburi, în cele mai bune condiţiuni pentru cei interesaţi.

CARPATII

Revistă Culturală
Director: ARON COTRUS
Redactor: TRAIAN POPESCU

Redactia şi Administraţia:
Calle Villanueva, 43, Madrid
Abonamente:
Anual: 5 dol. U. S. A.
6 luni: 3 dol. U. S. A.

ES MANUSCRITO.—MARSIEGA, S. A.